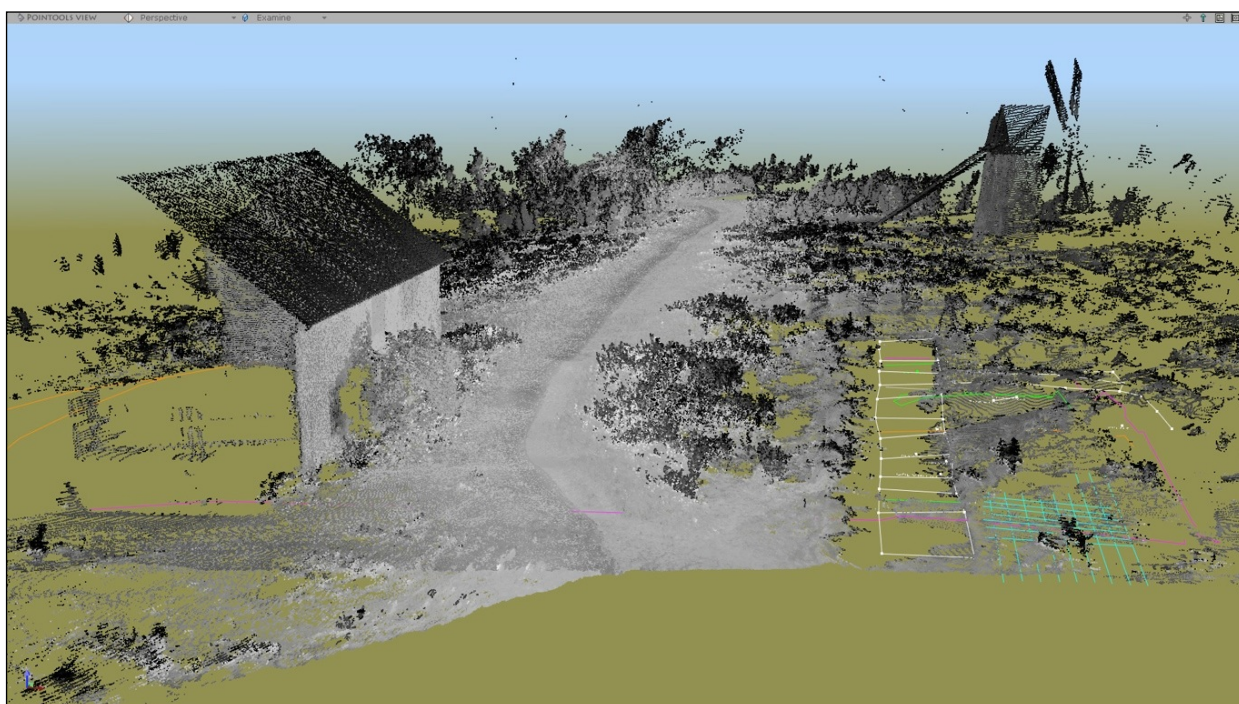

Rapport från den arkeologiska undersökningen på St Olofsholm 2013

Dan Carlsson, Niklas Björk och Julia Hillberg

Arendus Rapport 2014:7

*Omslagsbild: Laserskanning av St
Olofsholm, med grävområdet inlagt.
Bildkonstruktion Magnus Larson, 3cad*

Arkeologisk undersökning, St Olofsholm 1:9, Stenkyrka socken, Gotland

Typ av undersökning: Särskild arkeologisk utredning. Lst dnr. 431-477-13

RAÄ-nr: 60:1.

Undersökande institution: **Arendus**

Socken: Hellvi, fastighet Nystugu 1:38

Län: Gotland

Författare: Dan Carlsson, Niklas Björk,
Julia Hillberg

Sammanfattning:

Som ett led i ett långsiktigt projekt rörande hamn och kustnära aktiviteter under vikingatid har undertecknad påbörjat ett två-årigt grävprojekt med avseende på att belysa historien kring St Olofs kyrka på St Olofsholm, Hellvi socken, dess datering och eventuella föregångare kopplat till en vikingatida situation.

Under sommaren 2013 genomfördes första årets undersökningar under loppet av 4 veckor i form av arkeologikurs vid Folkhögskolan i Fårösund under ledning av undertecknad. Undersökningen kom att beröra den östligaste delen av kyrkan. Härvid framkom tämligen väl bevarade bottenpartier av murar till en byggnad om 30 x 13 meters storlek, överhöljd av omfattande rasmassor från nedbrytningen av kyrkan, troligen under loppet av 1600-talet.

Under kyrkan påträffades ytterligare en byggnad, sannolikt en äldre kyrka, vars storlek kunde bestämmas till ca 10 x 7 meter stor. Den är delvis sammanfallande med den yngre kyrkan, men i övrigt återfinns den norra långhusmuren inne i den yngre kyrkan. Söder om den södra långhusmuren påträffades resterna av ett skelett, delvis förstört av militära ledningsdragningar. Den gravlagde var en man, ca 25 år gammal och 170 cm lång. ¹⁴C daterar graven till sen vikingatid-tidig medeltid.

I området mellan kyrkan och kvarnen finns ett flertal stolphål, varav ett undersöktes och gav datering till tidig medeltid genom ¹⁴C. Undersökningarna kommer att fortsätta kommande sommar, 2014.

Arendus AB
Färjeleden 5
621 58 Visby
Tel. 070-3118032
www.arendus.se

Arendus

Innehållsförteckning

Bakgrund	7
Projektets syfte och genomförande	10
Fältkurs och handledare	12
Arbetsmetodik och fyndhantering	12
Planritningar	14
Schaktens storlek och placering	15
6.1 Schaktbeskrivningar	19
6.1.1 Schakt 1	19
6.1.2 Schakt 2	23
6.1.3 Schakt 3	25
6.1.4 Schakt 4	27
6.1.5 Schakt 5	29
6.1.6 Schakt 6	31
6.1.7 Schakt 7	33
6.1.8 Schakt 8	34
6.1.9 Ruta 43+48	36
6.1.10 Ruta 45	38
6.1.11 Ruta 46	39
6.1.12 Ruta 47	40
6.1.13 Ruta 48	41
Fynd	42
Sammanfattning och tolkning	45
Tekniska och administrativa uppgifter	53
Referenser	55
Bilagor	57
Bilaga 1. Fornlämningar inom St Olofsholm	57
Bilaga 2. Rapport Ragu	59
Bilaga 3. Osteologisk rapport.	63
Bilaga 4a. Fyndlista, 1-998	65
Bilaga 4b. Fyndlista 999-1023	112
Bilaga 5. Myntlista	115
Bilaga 6. ¹⁴ C - dateringar	129
Bilaga 7. Tabell prover	135
Bilaga 8. Tryggve Siltbergs artikel om plundringen av St Olofsholm 1536	139

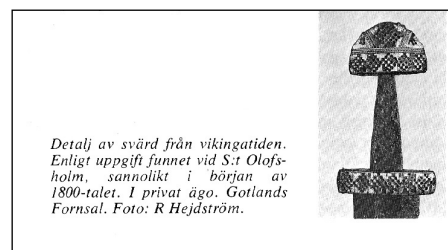
Bakgrund

Med början under 2013 och under 2, maximalt 3 år, har påbörjats ett nytt forskningsprojekt, med arkeologiska undersökningar i samarbete med Folkhögskolan på Gotland. Projektet handlar om St Olaf och den första kristna tiden på Gotland, med fysisk knytning till St Olofsholm i Hellvi socken. Enligt Gutasagan var det vid Akergarn, dvs nuvarande St Olofsholm, som kung Olaf kom och byggde där en kyrka 1029.

Man kan förmoda att om detta stämmer fanns det redan en hamn på platsen, sannolikt också någon form av verksamhet. Fyndet av ett vackert svärd med datering till 900-talet (?), enligt uppgift påträffat på St Olofsholm i början av 1800-talet, indikerar denna äldre historia. I samband med militär aktivitet under 1940-talet påträffades en fingerring av silver från medeltid (ca 1200) tillsammans med ben, vilket troligen antyder att det rör sig om en grav (bilden nedan).

Figur 2. Medeltida klackring, enligt uppgift påträffad sydväst om kyrkoruinen i samband med militär verksamhet, bland ben (troligen en grav)

Detalj av svärd från vikingatiden. Enligt uppgift funnet vid S:t Olofsholm, sannolikt i början av 1800-talet. I privat ägo. Gotlands Fornsal. Foto: R Hejdström.

Figur 1. Svärd från vikingatid, enligt uppgift påträffat på St Olofsholm i början av 1800-talet. Några närmare fyndomständigheter finns tyvärr inte

Utöver dessa fynd finns i Gotlands Museums digitala register noteringar om en handfull föremål enligt uppgift knutna till St Olofsholm. Det rör sig inledningsvis om *medeltida taktegel*, påträffat på stranden rakt söder om kapellet (C8675). Om det hör till kyrkan är oklart. Ett spanskt mynt för Filip III (1598-1621) är funnet vid dykning i hamnen. Möjligen rör det sig enligt anteckningarna om ett falskmynt. Det kommer enligt uppgifterna i registret från ett sjunket skepp (C10266).

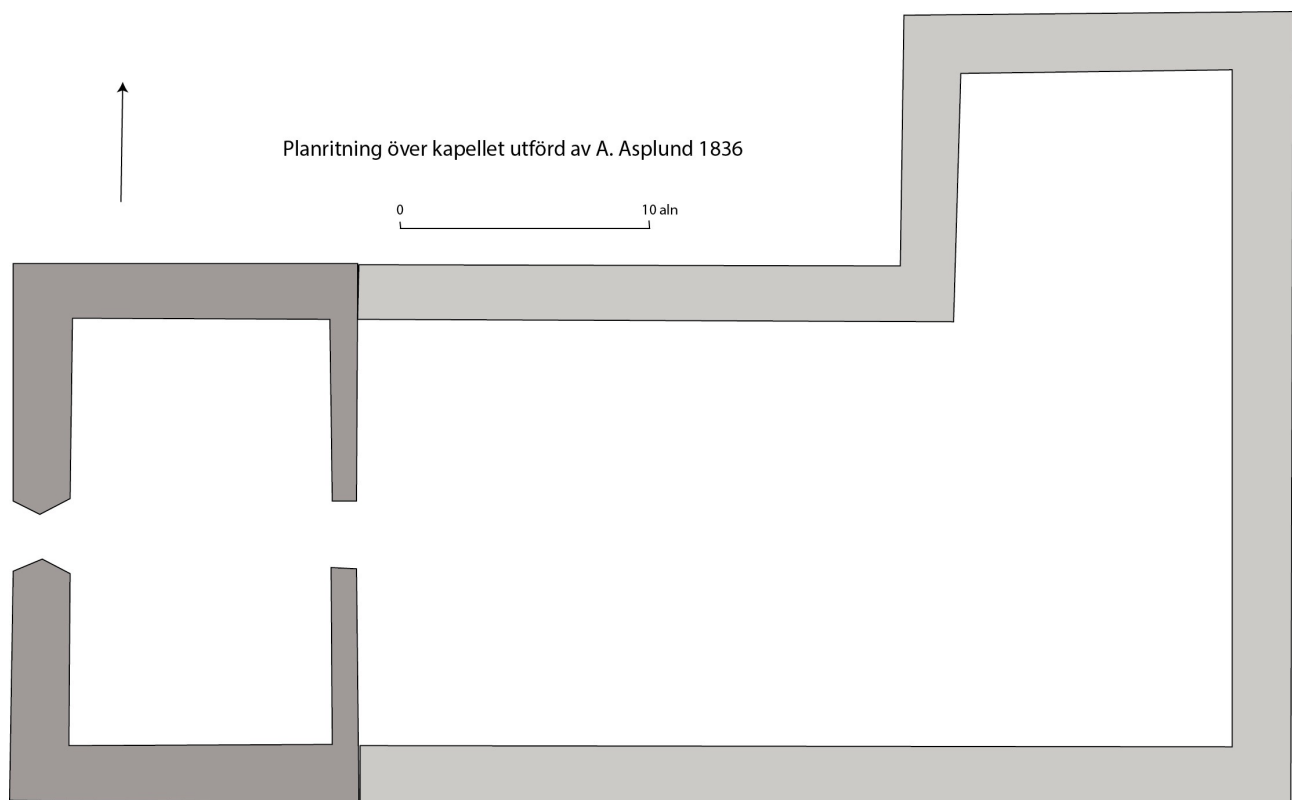
Vidare är ett hänge av järn i form av 6-uddig blomma, ca 5 cm stort, funnet på St Olofsholm 1964 och inlämnat till museet via Tore Källberg museet (C10708). Troligen är det medeltida. Av lite udda karaktär är en ölflaska från Lübeck. Den är av grönt glas. På ena sidan en ryttare, på andra "Holstein Brauerie". Höjden är 26 cm. Flaskan är påträffad vid inloppet till St Olofsholms hamn. Enligt uppgift i international Braurier, är flaskan ca 50 år gammal.

Utöver dessa fynd, är spåren och lämningarna av den tidiga historien få och oklara. Från 1200-tal och framåt känner vi till platsen relativt väl, inte minst genom Sven-Erik Pernlers och andras arbeten och beskrivning av de tidigaste uppgifterna ur olika medeltida källor. Vad som framför allt framgår är den koppling som finns mellan kapellet på St Olofsholm och Solberga kloster i Visby¹.

¹ Pernler, S-O. S:t Olof på Gotland 1029-1979.

En väsentlig fråga har varit hur länge kyrkan/kapellet var i bruk. Det har antagits att den mer eller mindre gick ur bruk under loppet av 1300-talet², men upptäckten för några år sedan av ett brev från 1536, skrivet i Wisby stad, ger en tydlig bild av att kapellet ännu var i bruk vid den här tiden. Brevet nämner en plundring som skett bland annat på St Olofsholm, då man kommit över bland annat ”fem klockor, stora som små, vaxljus, kistor med ljus, altarkläder och offerstockar”³.

Det förefaller som kyrkan efter denna plundring kommer att överges. År 1621 påbörjas kalkugnsverksamhet på St Olofsholm genom ett danskt bolag, vilket sannolikt innebär att sten från kyrkan tas till bränningen. När Strelow beskriver kyrkan på 1630-talet som ”samme Kircke er nu öde, noget aff Muren er siunlig”.

Figur 3. Uppmättningsritning över kyrkan. Den västra delen, mörkgrå, är den idag stående byggnaden. Den ljusare grå färgen visar kyrkans omfattning. Notera tolkningen av utbyggnaden mot norr och att det inte är markerat någon långmur på norra sidan hela vägen.

Trots platsens centrala betydelse i den gotländska historien har det aldrig genomförts några regelrätta arkeologiska undersökningar på platsen, förutom begränsade insatser under 1970-talet av dåvarande RAGU (Riksantikvarieämbetets Gotlandsundersökningar). RAGU genomförde en diatoméanalys i våtmarken väster om kyrkan och, enligt uppgift, en pollenanalys⁴. Resultaten av provtagningarna är oklara, framför allt

² Pernler, S-O. S:t Olof på Gotland 1029-1979.

³ Siltberg, T. 1997

⁴ Rapport, Gotlands museum 2013

Figur 4. Schaktet längs den södra sidan av den idag stående byggnaden, i västra delen av kyrkoruinen. Foto Ragú.

pollenanalysen, som inte står att finna. I samband med dessa provtagningar grävdes ett schakt längs den södra sidan av den stående byggnaden. Några vidare undersökningar har inte skett i området, vad vi vet idag.

Vi vet med andra ord mycket lite om förekomsten av andra anläggningar på holmen, liksom även verksamhetens initiala skede. Holmen har varit utsatt för sentida ingrepp i tämligen omfattande skala, inte minst genom militär verksamhet, men också under stenbrytningsperioden. Därtill har enligt muntlig uppgift plundringar med metalldetektor skett på platsen.

Figur 5. Den stående byggnaden sedd från öster med ruinen av kyrkan i förgrunden, kraftigt över med högt gräs. Murarna är relativt oprecisa och starkt raserade. Endast i det nordöstra hörnet kan man skymta en tydlig mur, i övrigt är ruinen helt dold i vegetationen, vilket gör det svårt som besökare att uppfatta anläggningens omfattning och utbredning.

Projektets syfte och genomförande

Projektet St Olofsholm syftar till att belysa historien om Akergarn (St Olofsholm) och dess tidsmässiga koppling till ett tänkt besök av St Olaf 1029 på väg till Ryssland från Norge (den norske kungen Olaf Haraldsson, 995-1030 som stupade i slaget vid Stiklastad). Olaf omnämns i Gutasagan från början av 1200-talet, där det explicit nämns att Ormika från Hejnum tog emot *kristendomen efter helge Olovs lära och byggde sig bönehus på samma ställe, där nu Akergarns kyrka står...* ”.

Värt att nämna är att Olaf redan som 12-åring, på hösen 1007, allt enligt Snorre Sturlassons Heimskringla, härjade i Sverige och på öarna Saaremaa och Gotland, ”*The King sailed to Gotland in harvest, and prepared to plunder; but the Gotlanders assembled, and sent men to the king, offered him a scat. The king found this would suit him, and he received the scat, and remained there all winter*”.

Under loppet av 1100-talet och framåt är St Olofsholm nära förknippat med nunnorna i Solberga kloster, genom att det som offrades vid St Olafs kyrka i Akergarn skulle tillfalla nunnorna i Solberga.

De konkreta fältarbetena har skett och kommer att ske som fältkurser för arkeologistuderande vid Folkhögskolan i Fårösund under 2013 och 2014. Denna rapport avser att översiktligt belysa resultaten av första årets undersökningar, dvs 2013. Undersökningarna genomfördes under perioden 1 juli till 26 juli. Efter undersökningen återställdes landskapet och fornlämningarna till del, medan vissa delar lämnades öppna för att efter kommande sommars utgrävningar återställas, där målet är att så långt möjligt och med så små kostnader som möjligt levandegöra historien om platsen. Berörd markägare, Föreningen Gotlands Fornvänner, är vidtalad och kommer att samarbeta inom ramen för projektet. Samarbete sker även med Hellvi hembygdsförening och med Länsstyrelsen i Gotlands län.

De fornlämningar som kom att beröras under projektets första år var RAÄ Hellvi 60:1-2 (se kartan, figur 6, och bilaga 1).

Konkret innebär projektet huvudsakligen en koncentration av undersökningarna till själva kyrkan, genom att under projektets första år undersöka framför allt den östra delen av kyrkan och omgivningarna.

Undersökningarna 2013 har även inneburit att försöka få ett grepp om eventuella fornlämningar i närområdet till kyrkan, i form av tex gravar och med kyrkan samtida eller äldre bebyggelse, huvudsakligen i området mellan kyrkan och kvarnen. Under kommande sommar är huvudmålet att så långt möjligt undersöka resterande delar av kyrkan som är ruin. De delar som ingår i den nuvarande byggnaden kommer inte att beröras, framför allt för att området troligen är kraftigt omrört.

Fornlämningar St Olofsholm, Hellvi socken

Figur 6. I fornminnesregistret registrerade fornlämningar inom St Olofsholm. I norr finns ett flertal lämningar som kan knytas till hamn och kalkindustrin under 1700-tal till 1900-tal. I söder finns kyrkoruinen (nummer 60). I sydväst är en rauk med beteckningen St Olavs vaskefat, och intill denna platsen för ovan omnämnda fynd av klackring från medeltid (nummer 62). I den östra kanten åter en rauk som för en betraktare sedd från norr ser ut som en man som står i en predikstol.

Fältkurs och handledare

Utgrävningen på St Olofsholm (Hellvi socken) är resultatet av en sommarkurs i arkeologi, som anordnades av Folkhögskolan i Fårösund i samarbete med Arendus. Dessa grävkurser har pågått under ca 30 år vid Folkhögskolan. Grävkursen 2013 pågick i fyra veckor, från 8 juli till 2 augusti, och kursdeltagarna medverkade i omgångar om 2-4 veckor. Under grävningens andra vecka fick nybörjargrävare chansen att delta i en pröva-på-vecka. Totalt deltog ca 40 personer från Folkhögskolan under kortare eller längre tid. Därtill deltog en grupp på ca 15 personer en vecka, under ledning av Johan Holm och Per Widerström. Fältpersonal har varit;

Dan Carlsson: Docent, huvudansvarig arkeolog, Arendus

Niklas Björk: Fil. Kand. Arkeolog, Handledare i fält

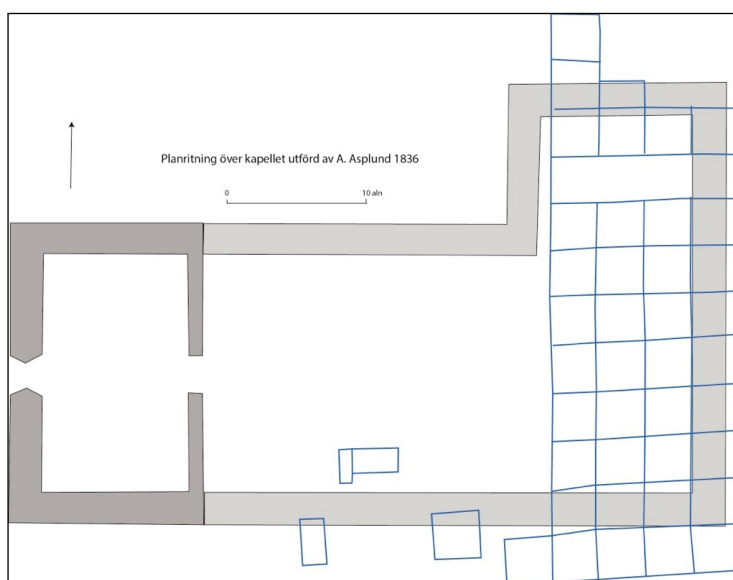
Julia Hillberg: Fil. Kand. Arkeolog, Handledare i fält

Figur 7. Rensning av rasmassor från östra muren, vid koret.
Foto Dan Carlsson.

Arbetsmetodik och fyndhantering

Tyngdpunkten i årets undersökningar låg på den östra delen av kyrkoruinen, med en förlängning mot norr, för att även inbegripa en del av den utbyggnad som föreföll finnas här. Initialt lades ut ett två meter brett schakt tvärs över kyrkan från söder mot norr, och ut över tillbyggnaden i norr. Från detta genomgående schakt lades ut ett antal schakt i öst-västlig riktning över murar för att få ett grepp om dessa. Schakten torvades av med minigrävare, då grässvålen var mycket kraftig och svårbehandlad. Allteftersom utgrävningen fortsatte kom vi att utvidga med en handfull ytterligare rutor. Totalt kom vi att undersöka 177,5 m², varav 100 m² berörde områden utanför själva långhusdelen.

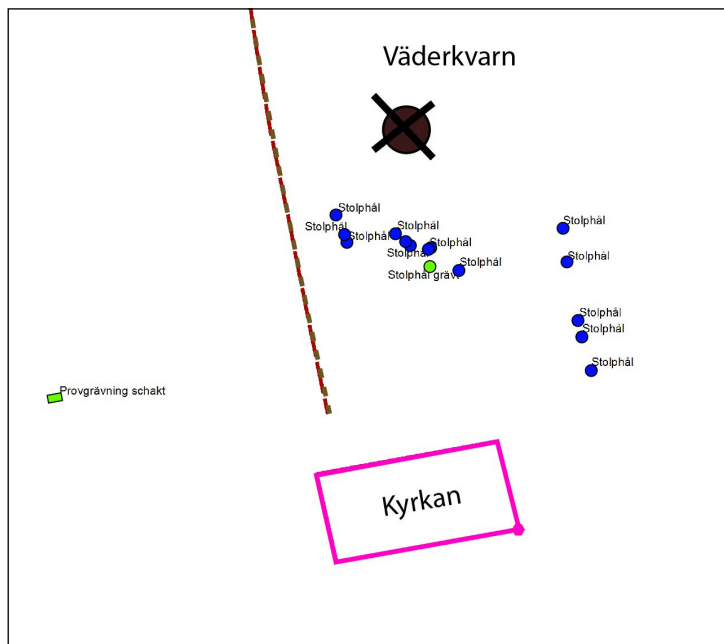

Figur 8. Undersökt yta inlagd i Asplunds planritning över kyrkan. Undersökningen koncentrerades till den östligaste delen av kyrkan och den utbyggnad som finns i norr, enligt Asplunds ritning.

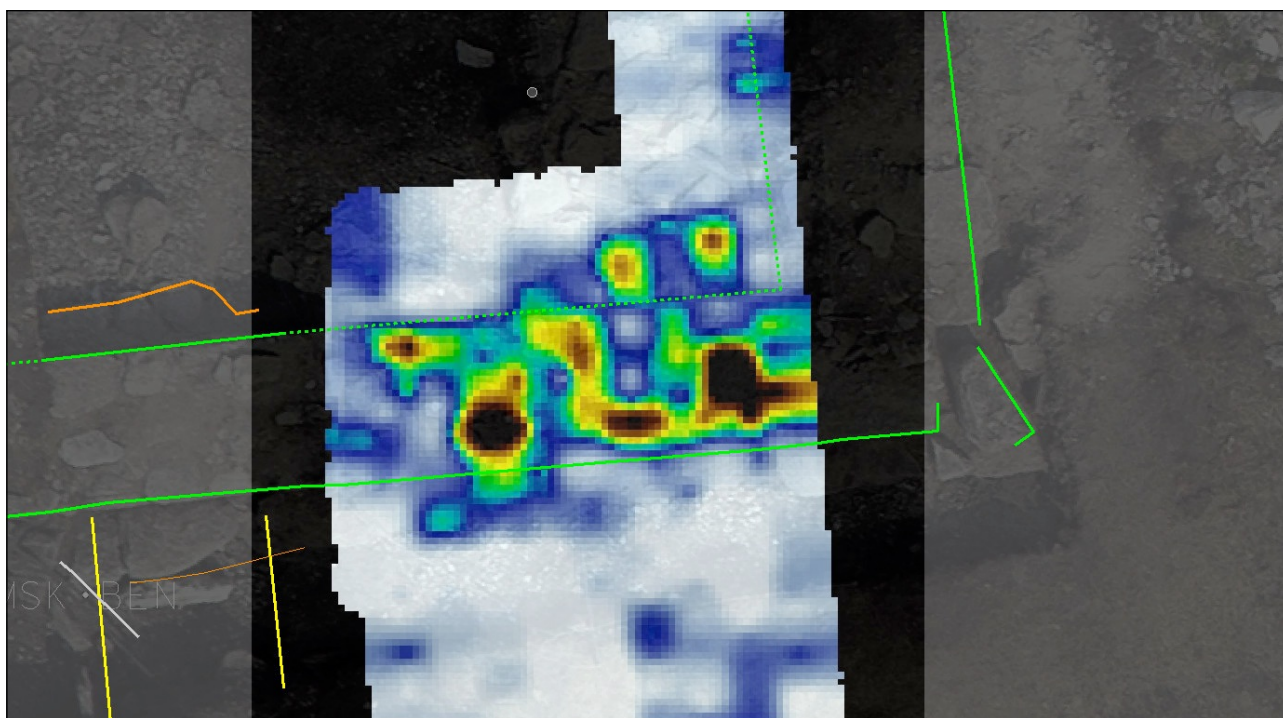
Utöver själva undersökningen av kyrkoruinen, genomfördes några sökschakt över misstänkta lämningar i det omgivande landskapet. Dels handlade det om ett område mellan kyrkoruinen och väderkvarnen, med spår av ett flertal stolphål i markytan, synliga som svaga försänkningar, dels en antydning till resta hållar nordväst om kyrkoruinen, vilka kunde indikera gravar i området.

Ett viktigt inslag i arbetet, och upptagandet av kompletterande schakt eller rutor, var den georadarundersökning som vi kunde genomföra parallellt med grävningen under loppet av två veckor, tack vare medverkan från Magnus Larsson på **3cad**.

Eftersom stora delar av det utgrävda området täcktes av rasmassor från nedbrytningen av kyrkans murar blev

Figur 9. Norr om kyrkoruinen, i området mellan kyrkan och väderkvarnen, finns ett flertal antydningar till stolphål i marken, synliga huvudsakligen som svaga försänkningar, ibland med någon sten synlig i ytan. En väsentlig fråga är om dessa stolphål skall knytas till en tidig del av historien på St Olofsholm, eller om de hör samman med kalkindustrin från 1600-talet och framåt eller militär verksamhet. Ett av stolphålen undersöktes, markerat i kartan Stolphålet som undersöktes har benämningen ruta 45 och testgrävningen av de på kant stående hållarna, ruta/schakt 46 (nordväst om kyrkan).

Figur 10. Radargram över det sydöstra hörnet av kyrkan. Georadarundersökt område utgörs av det i bilden centrala blåa området. Där den södra muren löper finns markanta och tydliga signaler. I den västra delen saknas dessa värden, vilket vid utgrävningen visade sig bestå i att muren här var till stor del nedbruten. Radargram Magnus Larson, 3cad.

sällning inte aktuellt förrän schakten hade rensats upp från rasmassor och de större stenarna hade flyttats. Därefter sållades jorden rutvis, vilket innebar att jorden sållades per 4 kvadratmeter. Att utgrävningsplatsen låg i ett naturreservat innebar särskild försiktighet. För att området skulle kunna återställas så bra som möjligt efter grävningens slut, ställdes sållen på presenningar, så långt möjligt.

Som redan beskrivits, användes ett rutsystem på 2 × 2m och lagren grävdes kontextuellt. Lager 1 bestod av ett rensningslager (rasmassor från förstörd mur), mest markant i den östra delen av kyrkoruinen, intill den östra muren (upp till 1 meter tjockt på sina ställen) och när det var borttaget, kunde lager 2 påbörjas. Därefter påbörjades ett nytt lager när exempelvis jordsammansättningen ansågs förändrad, när golvnivån nåddes eller när större stenar dokumenterats och lyfts på.

Vid fyndhanteringen skildes massmaterial från föremål. *Massmaterial* innefattar fyndkategorier som tänder och ben (brända och obrända), flinta, lera, keramik, metall och glas. Dessa kategorier rengjordes, vägdes och lades i påsar markerade med information om ruta, lager, material, storlek och vikt. I ett senare stadium fördes denna data in i fynddatabasen. Under grävningens gång dök en hel del *tegel* upp, vilket emellertid inte sparades som massmaterial. Enstaka tegelbitar lades i påsar och stora hela takpannor sparades, medan resten lades på en hög för återdeponering. Teglet förekom koncentrerat till ett område inom utbyggnaden i norr.

Exempel på *fynd* (enskilda föremål) är mynt, bärnsten, pärlor (i olika material), nålar, bokbeslag, spännen, bearbetat ben och blyvikter. De påträffade fynden är genomgående mycket små, några större objekt, förutom tegelpannor och en del djurben, förekom inte. Man får ett starkt intryck av att kyrkan är tömd på sitt innehåll innan den lämnas åt sid öde och med tiden blev råmaterial i kalkugnen vid hamnen.

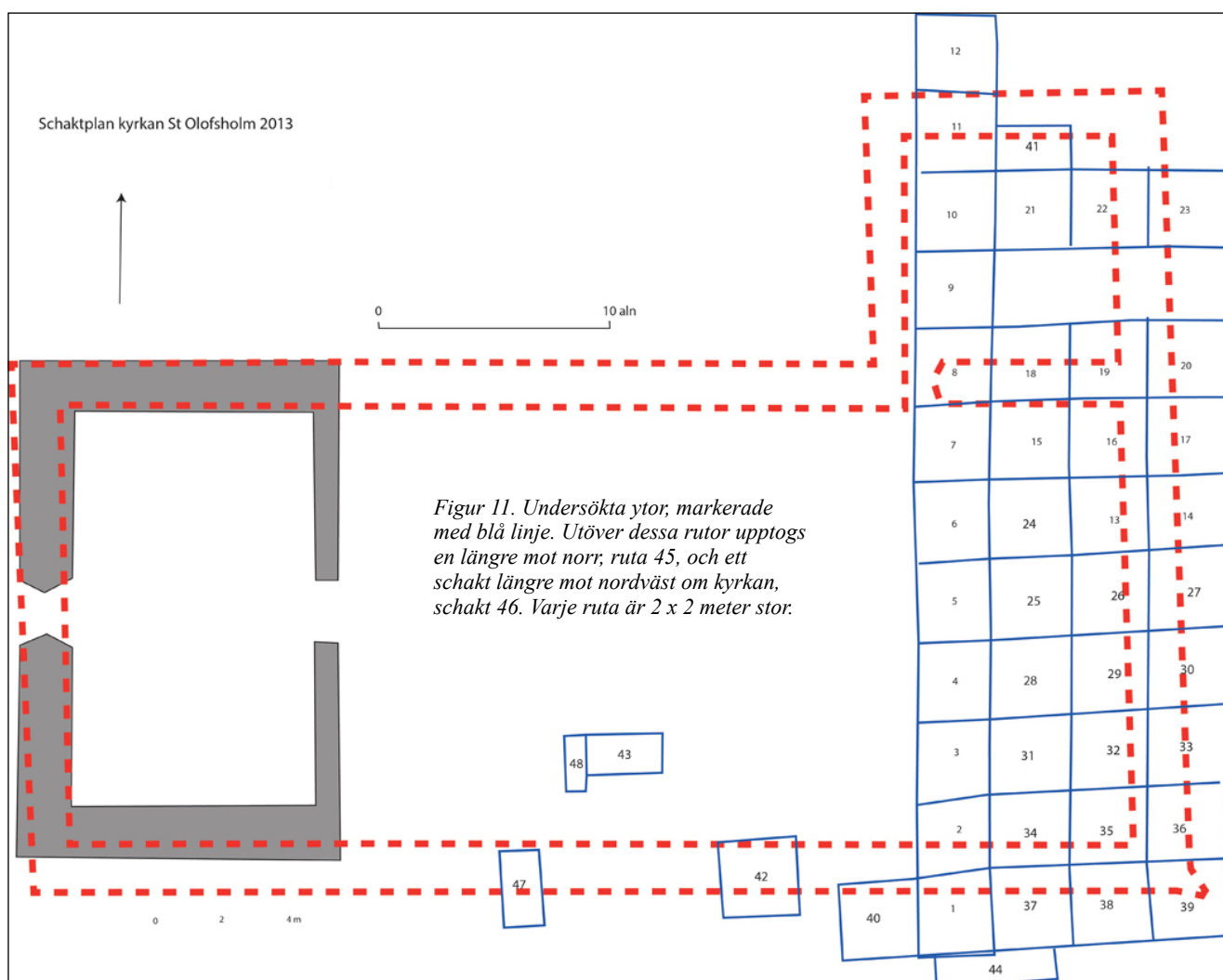
Eftersom det allra mesta föremålen påträffades i sållet (4mm) och inte in situ, finns de flesta enskilda föremålen registrerade per schakt, ruta och lager. In situ fynd däremot är dokumenterade med x-, y- och z-mått. Förutom massmaterial och föremål, finns även en kategori med *prover*. Då utgrävningen genererade både trägolv, kollager och härdar, togs några trä- och kolprover, som dels ritades in på schaktritningar och dels mättes in. Även prover på kalkbruket är tagna från bevarade partier av murarna till kyrkan. Prover lades in i en egen fynddatabas. Det innebär att massmaterialet och de enstaka föremålen samlades i samma fynddatabas och att proverna följde en egen numrering.

Planritningar

Schakt- och profilritningar ritades i fält och de skalor som användes var 1:10 och 1:20, beroende på situation. Eftersom dokumentation var mycket tidskrävande på grund av alla stenar, togs också många lodfotografier över schakten och stenkonstruktionerna, som sedan kunde fogas samman till en hel bild över schakten och rutorna. De digitaliserade schakt- och profilplanerna bygger därför till viss del på ritningar gjorda i fält och till viss del på sammansatta lodfoton. Lodfotografierna togs främst efter enskilda lager, medan schaktplanerna ritades upp när schaktet ansågs avslutat. Inga standardiserade tecken för olika material/olika jordsammansättningar användes vid ritningen av planerna, utan gjordes enhetliga i samband med digitaliseringen. Plan- och profilritningar kommer att redovisas i slutrapporten under 2014.

Schaktens storlek och placering

Schakten placerades för att täcka upp de områden som väckte frågor gällande kyrkobyggnaden, den nordliga utbyggnaden samt närområdet. Inledningsvis togs det upp sex schakt, varav fyra lades inuti eller i direkt anslutning till kyrkobyggnaden och två över utbyggnaden norr om kyrkan. Schakt 1, 2 och 3 är alla delar av ett sammanhängande 24 meter långt schakt som går som ett tvärsnitt i nord-sydlig riktning genom kyrkans östra del och utbyggnaden norr om, där schakt 1 och 2 är lokaliserade i och strax utanför kyrkan och schakt 3 i utbyggnaden (ruta 1-12, samt kompletteringar i söder ruta 40 och 44). Schakt 4, 5 och 6 går alla i östlig riktning utifrån 24 meters schaktet. Schakt 4 (rutorna 18-20) och 5 (rutorna 21-23) är belägna norr och schakt 6 (rutorna 13-17 samt 24) söder om kyrkans nord-mur. Senare under utgrävningen togs även schakt 7 (rutorna 25-30) och 8 (rutorna 31-39) upp. Även dessa angränsade till 24 meters schaktets östra sida och var orienterade i öst-västlig riktning (se figur 11, nedan). Under utgrävningens fortskridande utökades flera av schakten med fler rutor, samt att några separata rutor togs upp, allt efter behov att besvara ytterligare frågeställningar som uppkom. Ruta 43 var avsedd att synliggöra den västra muren av den tidigare, underliggande byggnaden och utvidgades slutligen ytterligare, med ruta 48. Ruta 45 var avsedd att undersöka ett av flera förmodade stolphål med osäker datering ca 25 meter norr om kyrkan, ruta 46 togs upp för att närmare undersöka två kantställda stenar nordväst om kyrkan och ruta 47 skulle ge närmare upplysningar kring brottet i den södra muren samt att det skulle klargöra om det stenfundament som fanns inunder den

södra muren fortsatte vidare västerut. Mot slutet av grävningen påträffades en grav söder om ruta 1, vilken fick benämningen ruta 44.

På grund av grävningens karaktär, bland annat den stora mängd rasmassor som förekom på platsen, har majoriteten av rutorna dimensionerna 2 x 2 meter. Detta för att underlätta och effektivisera dokumentation och grävande. Några av de senare upptagna rutorna har avvikande dimensioner, vilket redovisas separat. Bortsett från att det tillkom två schakt (7 och 8) med sex respektive nio rutor utökades enbart två av schakten; schakt 1 och schakt 4, med 11m² och 3m² respektive. Den totala utgrävda ytan uppgick till 177,5m², varav 75,5m² var innanför kyrkobyggnadens murar.

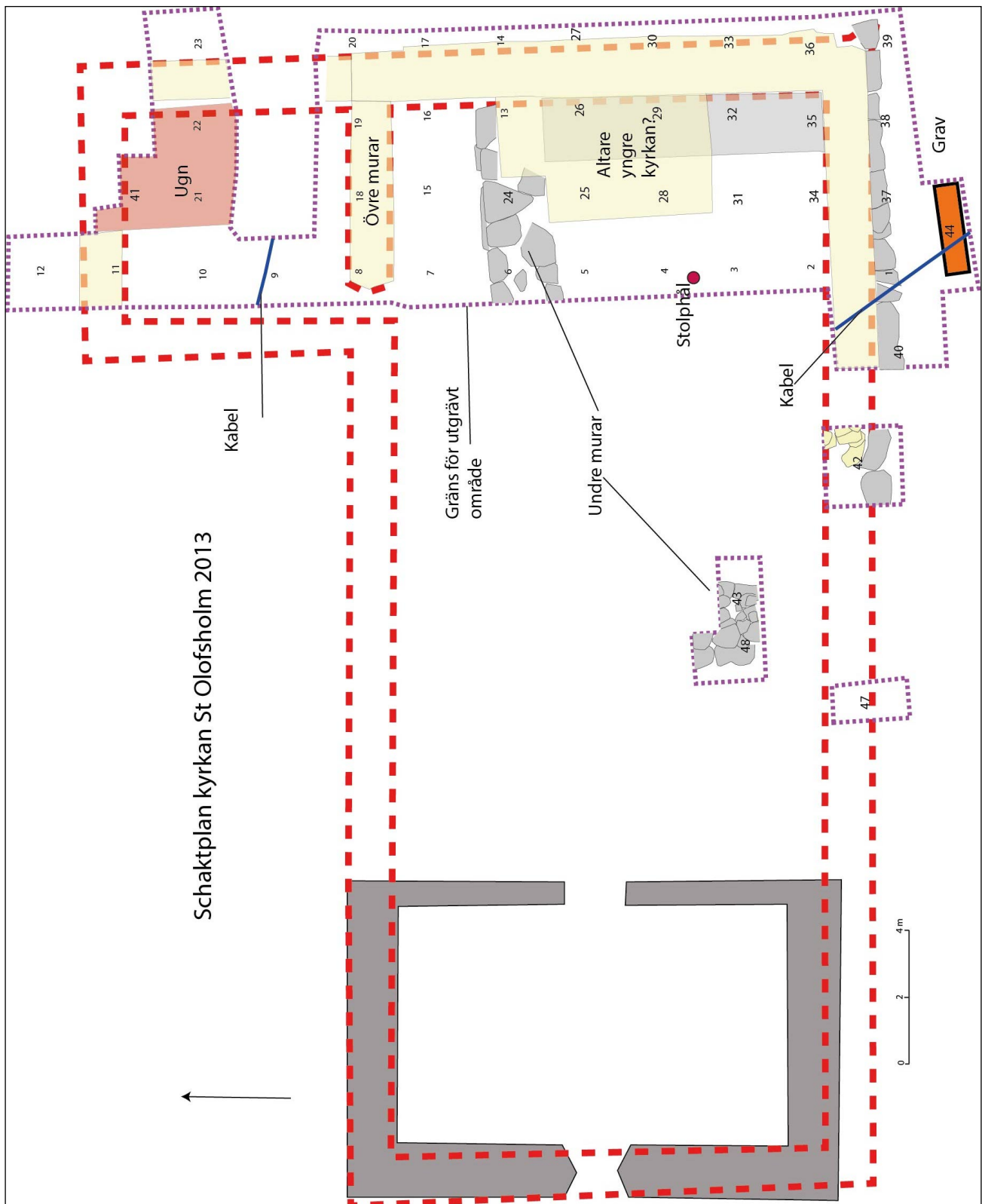
Schakt	Objekt	Storlek (m
1	Södra kyrkomuren	27
2	Insidan av kyrkan	16
3	Kyrkan, norr & tillbyggnaden, norr	16
4	Tillbyggnaden, öster	14
5	Utsidan av norra kyrkomuren	12
6	Koret, nordöstra hörnet	24
7	Koret, mitten	24
8	Koret, sydöstra hörnet	36

Ruta	Objekt	Storlek (m
43	Äldre byggnaden, västra muren (insidan)	2
44	Grav, utanför södra långmuren	
45	Stolphål	1
46	Militära spår	2
47	Södra murens och äldre byggnadens förlopp	2
48	Äldre byggnaden, västra muren (utsidan)	1,5

I det följande redovisas varje schakt för sig, följt av en genomgång av fyndmaterialet och en tolkning byggd på årets undersökningar. Resultaten ligger till grund för kommande sommars utgrävningar.

Figur 12. Flygbild över utgrävningsområdet. Huvuddelen av undersökningen rörde den allra östligaste delen av kyrkan och med ett par kompletterande schakt längre mot väster och söder. I bilden syns tydligt den yngre kyrkans murar i öster, norr och söder. I kyrkans inre norra del syns den skalmur som hör till en undre, äldre byggnad. Den södra skalmuren till denna byggnad syns utanför kyrkans södra långmur. Norr om kyrkan syns också den ugn som finns här, med tydlig rödbränd jord och tegelstenar. Foto Gunnar Britse.

Figur 13. Undersökta områden och påträffade lämningar inom undersökta ytor, satt i relation till hela kyrkans utbredning. Numreringen inom schakten markerar rutorna. På två ställen korsar militärens ledningar kyrkan, dels i norra delen, strax norr om långhuset, dels söder om långhuset, där den har gått tvärs igen en grav. Gult markerade murar och stenpackningar visar på den yngre kyrkan, de med grå färg den äldre byggnaden. I norr, utanför kyrkan, men inom det som tolkats som en sakristia, finns en ugn med tillhörande byggnad från senare tid. Notera att norr är åt vänster i bilden.

Schaktbeskrivningar

Schakt 1

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Kyrkoruin
Längd (N-S)	9m + 2m fristående (42)
Bredd (Ö-V)	4m + 2m fristående (42)
Yta	27m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Schakt 1 är den sydligaste delen av det 24 meter långa schaktet och består av rutorna 1-4 samt 40, 42 och 44 (graven, vilken redovisar för sig själv). Ruta 1 är belägen utanför kyrkans södra mur och rutorna 3-4 ligger innanför kyrkans väggar (för referenser till rutor, se figur 11). Rutorna är numrerade söderifrån, med ruta 1 som den sydligaste och ruta 4 som den nordligaste. Rutorna 40, 42 och 44 är utvidgningar som togs upp senare under utgrävningen, därav den avvikande numreringen. Då ruta 42 inte var direkt sammanlänkad med resterande delar av schaktet (se figur 11) har den markerats som fristående ovan.

Lagerbeskrivning

Förutom en del sentida material som glas, keramik och spik påträffades vid rensningen av schakt 1 små delar av tegel i rutorna 3 och 4, samt små koncentrationer av kol. I rutorna 1 och 2 började tidigt en mur att träda fram, som under rensningslagret fortsatte att ta form och visade sig vara 1,15 meter bred, välbygd med tydliga spår av murbruk på insidan. Muren har rasat inåt, vilket gjorde att ruta 2 präglades av stora mängder nedrasad sten, tegel och bränd lera. Även kol förekom. Rutan utanför muren (ruta 1) var fyndfattig och skilde sig mycket från området på insidan (ruta 2, 3 och 4), där W-brakteater (små, som regel ensidigt präglade mynt, från Gotlands medeltid), ben, keramik och trä kom i dagen. Av särskilt intresse var träfragmenten i ruta 4 och i viss mån även i ruta 3, eftersom de visade sig vara relativt frekventa. Träfragmentens fibrer löpte tydligt i öst-västlig riktning och antogs redan då markera golvnivån. I detta område kom även en mängd spik fram. Både strax innanför och strax utanför muren fanns en mörkfärgning i jorden på den västra sidan av schaktet. I insidans mörkfärgning fanns keramikdelar av ett invändigt glaserat kärl. Bitarna passade ihop och kan beräknas ha utgjort ca 23% av mynningen. Ruta 3 uppvisade förutom träfragment även kol och rikliga mängder ben, samt en del av en kritpipa.

I nästa lager (lager 3) fortsatte arbetet med att gräva fram muren. Här kom också förklaringen till mörkfärgningen på murens utsida; en nedgrävd kabel som kan kopplas till militär aktivitet. En W-brakteat påträffades nu även utanför muren, i den östra delen av schaktet. Under rasmassorna innanför muren kom det fram ett mörkt lager med träfragment, som i enlighet med träfragmenten i rutorna 3 och 4 uppenbarligen utgör golvnivån. Längs muren löpte ett stråk av trä, vilket stämmer överens med träets riktning i ruta 4. Förutom trä fanns i detta mörka lager också kol, samt en ökad förekomst av både mynt (W-brakteater),

keramik (stengods) och ben (främst fisk). Även rutorna 3 och 4 var mörkfärgade och fyndrika: W-brakteater fortsatte att komma fram, men även glas (fönsterglas), brons- (bokspännen/beslag bl a), silver- och guldföremål (endast ruta 4) påträffades. I rutorna 3 och 4 fortsatte träfragment att komma fram, nu blandat med småsten, strandgrus och mörk jord.

I ruta 4 påträffades en grund och starkt vittrad **trästolpe** utan stenskoning. Intill denna stolpe fanns två större djupt liggande flata kalkstenar, som gick ned i lager 4 och som kunde anas in i den västra schaktväggen. Om de har något att göra med stolpen kunde inte avgöras. En ¹⁴C datering av trästolpen gav korrelerat och med 95,4 % sannolikhet en datering inom spannet AD 777-986. Med 82 % sannolikhet inom spannet AD 856-986.

Figur 14. Trästolpe, påträffad i bottengruset i ruta 4, schakt 1. Det fanns inga stödstenar runt den, även om det i schaktväggen intill fanns ett antal kalkhällar. Stolpens diameter är ca 25 cm. Foto Dan Carlsson.

Under träet längs insidan på den södra långmuren kom tre flata kalkstenar fram, som ligger längs med muren, men inte löper i en parallell linje. Hörnet mellan muren och kalkstenarna på murens insida verkar ha fogats ihop med hjälp av murbruk och utgjorde synbarligen nivån för ett trägolv.

Hela schaktet grävdes ned till strandgruset och murens underkant undersöktes. Det förekom inga konstruktioner eller antydan till sådana i gruset, inga spår av något stengolv, vilket, tillsammans med rikligt med trärester, visar på att kyrkan har haft ett trägolv.

Under den icke-parallella stenraden på insidan av muren kom det fram ytterligare en stenrad, som helt täcktes av den övre. Medan den övre stenraden troligtvis kan kopplas till en golvnivå, framför allt med tanke på träet som låg ovanpå, har den undre troligen tillhört en **äldre byggnad**. På utsidan av muren framkom en stor kalkhäll i mitten av rutan, som var omgiven av resta stenar på både östra och västra sidan. Mellan de västra stenarna och schaktväggen i väst påträffades ett **underben (tibia) av människa** i ett lager som tycks ha blivit omrört i samband med nedgrävningen av den militära kabeln. I mitten av rutan påträffades därtill en **mänsklig ländkota**. Området utanför de resta stenarna präglades av strandgrus, vilket utgjorde en stark kontrast till det gruslösa området innanför stenarna, där istället förekomst av trä, kol, sot, aska, brända ben och några mynt kunde konstaterades. De påträffade resterna av skelett antyder att det funnits/finns gravar utanför den södra långhusmuren till kyrkan.

På grund av tibian i den västra delen av ruta 1 utvidgades schakt 1 med ruta 40. Här kunde man se en fortsättning på muren, samt en underliggande stenrad av stora stenblock som stack ut ca 50 cm utanför muren. Anmärkningsvärt är att vissa delar av yttermuren av kyrkan består av liggande stenar, medan vissa

delar består av stenar resta på högkant. På insidan är murkonstruktionen konsekvent med liggande stenar. Murbruk med inslag av kol har påträffats i schakt 1, vilket skulle kunna ge en datering på muren.

Efter att ha undersökt området med georadar, observerades ett uppehåll i kyrkans södra mur. För att belysa frågan om detta togs en ny ruta upp där hålet i muren började, enligt mätningarna. Detta blev ruta 42. Till en början präglades rutan av sten och murbruk, framför allt i den södra delen. Det nordvästra hörnet förblev jordigt och mörkt. Få fynd uppdagades; endast lite spik, ett mynt och en mindre del ben. Lite längre ned fann man slutet på muren i det nordöstra hörnet. I lager 3 blev den yttre stenraden som fanns i schakt 1 och 8 på murens utsida synlig. Denna fortsatte förbi murens öppning. Vi kunde således konstatera att den övre muren, tillhörande den synliga kyrkan, slutade tvärt i rutan, medan en undre, i det närmaste parallell med kyrkans sydmur, fortsatte hela vägen genom schaktet, med en viss avvikelse mer mot sydväst-nordost, än den övre muren.

I och med de enstaka människoben som kom fram i ruta 1 (vänster tibia, en tand och en ländkota), samt några uppresta hällar i rutans kant, utvidgades schakt 1 söderut med 3m², vilket blev ruta 44. Efter avtorvningen grävdes rutan ner till z=-65cm. Här kunde kabelrännan urskiljas tämligen väl genom färgskiftningar i jorden. Annars var jorden blandad med grus och flera större stenar framkom, som dock inte bildande någon konstruktion, utan tolkades som flyttade. Dessa stenar dokumenterades och avlägsnades. Med undantag av ett par W-brakteater och spikar, påträffades främst ben, delvis brända.

Vid den fortsatta utgrävningen av ruta 44 började en stenkonstruktion att framträda, som i huvudsak bestod av resta kalkstenshällar, ställda på rad *parallellt med den undre muren*. Stenkonstruktionen var ca 150 cm lång och 50 cm bred, men har fortsatt västerut, där den förstörts i samband med nedgrävningen av ledningen. I öster framkom en snedställd gavelsten.

De resta hällarna visade sig ingå i en *kistkonstruktion*, där den västra delen var helt förstörd av den militära verksamhet. Kistan utgjordes av på högkant ställda kalkhällar, ca 0,5-0,8 meter stora. Kistan var nedgrävd i strandgruset, dock inte djupare än att den översta delen av hällarna stod 15-20 cm under torvens överkant.

I kistan påträffades välbevarade rester av ett *skelett*, där det som återstod var från höften till fötterna. Hela den övre delen av kroppen var borta, inklusive kraniet. Anmärkningsvärt var att inga som helst ben påträffades av de delar av kroppen som skadats

Figur 15. Lodbild från norr mot söder över den delvis raserade hällkistan söder om kyrkan. Endast den östra delen fanns kvar i läge och här var kistan ca 0,6 meter bred och bevarad längd drygt 1 meter. Den västra delen var raserad genom en nedgrävd elledning. Ledningen syns i bildens högra hörn. Foto Dan Carlsson.

av kabelnedgrävningen. Detta antyder att man vid påträffandet av graven tagit vara på samtliga ben som kom fram.

Den gravlagde låg på rygg, med armarna längs sidorna och med fötterna i öster på kristet manér. Efter en i fält genomförd osteologisk bedömning har skelettet visat sig vara en ca 25-årig man med en längd på ca 170 cm. Efter undersökning lades graven igen och skelettet kvarligg på platsen (se bilaga 3).

En ^{14}C datering av skelettet (provet en del av vänster lårben) gav korrelerat och med 95,4 % sannolikhet en datering inom spannet AD 1014-1158. Med andra ord från övergångstid vikingatid-tidig medeltid.

Höjdmått från öster

Fot: - 115 cm (under ih)

Skenben: - 118 cm

Lårben: - 119 cm

Ländkotor: - 117 cm

Figur 16. Den gravlagde, eller vad som är kvar av honom, sedd från väster mot öster. Hela övre delen av kroppen, inklusive armarna och kraniet, saknas på grund av grävning för elkalbel. Personen är bedömd som man, ca 25 år och omkring 170 cm lång.

Schakt 2

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Kyrkoruin
Längd (N-S)	8m
Bredd (Ö-V)	2m
Yta	16m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Schakt 2 är mittensektionen av 24 meters schaktet och består av fyra rutor (ruta 5-8). Alla rutor är belägna mellan kyrkans nord- och sydmur och därmed helt inne i kyrkan. Rutornas nummerordning börjar söderifrån, med ruta 5 som den sydligaste och ruta 8 som den nordligaste. Då schakt 2 är beläget innanför och i södra delen av kyrkorummet fokuserades grävningen i detta schakt på att klara ut kyrkans inre konstruktion, så som golv, innervägg och eventuella underliggande konstruktioner.

Lagerbeskrivning

Efter avtorvningen påbörjades lager 1 som ett rensningslager, där samtliga rutor (5, 6, 7 & 8) innehöll grus och större stenar, troligtvis rasmassor från kyrkan. Det framkom även enstaka tegelfragment i ruta 6 och 7. I ruta 8 framkom även kalkbruk och spår efter nordmuren. Av de fynd som framkom är majoriteten av modern karaktär, så som nyare spik eller lerduvor av plast, dock så framkom även fynd av keramik och flinta.

Lager 2, där jorden i ruta 5 samt 6 var något mörkare till färgen, med inslag av kalkbruk och sand, möjligtvis från rasmassor av kyrkans östra vägg. I ruta 8 framträdde kyrkans norra långmur, vilken tar upp 123 cm av rutan norrifrån. I övriga delar av ruta 8, samt i ruta 7, framkom även mycket rasmassor och kalkputs, troligtvis från nordmuren. I nederkanten på norra murens sydsida, i ruta 8, satt även en sula av kalkbruk som kan kopplas till kyrkans golvnivå. Muren består av rakt huggna stenar som fogats väl samman med kalkbruk. Den är stadigt murad igenom och alltså inte en skalmur. Några håligheter i och under muren förekom. Den norra muren slutar strax innanför den västra kanten av ruta 8 utan några ytterligare spår på en fortsättning. Det förefaller med andra ord finnas ett brott/öppning i muren här.

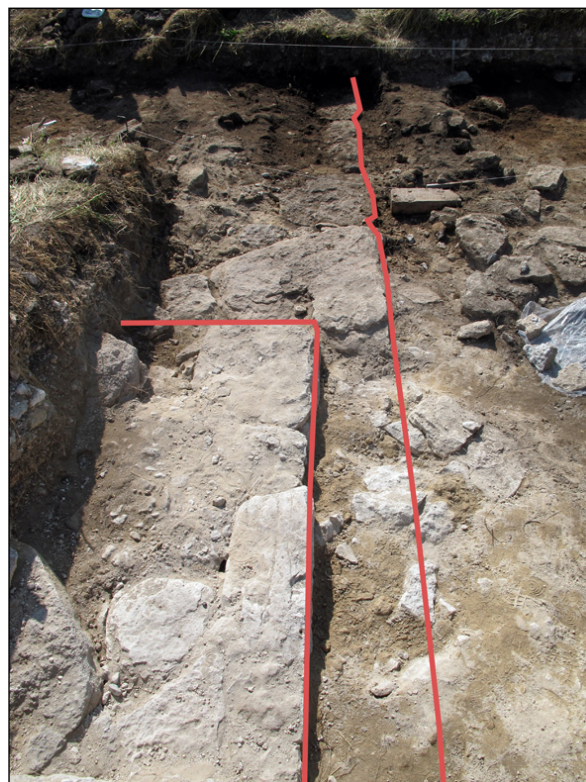
Det finns även spår efter något som kan vara ett fundament till en kolonn/pilaster intill muren på dess sydsida/insida. I rutorna 5, 6 & 7 fanns även rester av kol och trä, vars fibrer gick i öst-västlig riktning. Flertalet kol- och träprover har tagits och lagret avslutades vid denna nivå, som tolkats som kyrkans golvnivå. De fynd som uppdagades är ben, tegel, glas samt ett mynt.

Lager 3 blev mer komplicerat; rasmassorna fortsatte att vara framträdande i samtliga rutor. Det fortsatte att dyka upp träbitar samt mynt i ruta 5, där jorden var blandat mörk och sandig. Efterhand övergick den södra delen av rutan till att bestå av grus och småsten, och mot norr (i gränsen till ruta 6) framkom några större stenblock. I ruta 6 var situationen liknande, mer mörk och sandig jord, där den senare var mer koncentrerad

mot öster. Senare framkom en tunnare stenpackning och kalkbruk, under vilken en skalmur grävdes fram. Kraftiga stenblock markerar murens kanter och dess mittparti utgörs av en packning av mindre stenar. Denna *skalmur* är 180 cm bred och löper i öst-västlig riktning igenom rutan, från schakt 6 i öster och in i schaktväggen i väster. Den är inte helt parallell med långmurarna till kyrkan, utan avviker några grader mer åt nordost-sydväst. Även ruta 7 uppvisade mörkare jord samt kalkbruk, främst i områdena närmast ruta 8, och spår av trä och kol togs fram. Därunder framkom ett lager med grus och småsten, liknande det i ruta 5. I ruta 8 togs hela muren fram, ner till den nivå där sand började framträda under muren, vilket markerar murens fot. Lagret, som dominerats av rasmassor, röjdes bort för att lämna kvar de stenar som fortfarande tillhörde den stående muren. Fynd i lager 3 är mynt, pärlor, glas och ben i större kvantiteter än i tidigare lager.

I lager 4 framkom få fynd och det gällde mest att rensa nivåerna ner till det grus- och småstenslager som förekom i i botten av schaktet över hela ytan. Inga synliga spår av någon konstruktion, förutom den kraftiga skalmuren inom rutorna 5 och 6.

Den *norra sidan* av *skalmuren* i schaktet är uppbyggd av flera lager mycket kraftiga stenar, medan den *södra sidan* enbart består av ett lager större hällar. Mellanrummet mellan den södra och den norra sidan har en fyllning av mindre sten. Troligen innebär skillnaden i konstruktion att det som har stått ovanpå muren (troligen en träbyggnad av större dimensioner) har varit placerad ut mot norra kanten (utsidan av muren) och att insidans stenpackning troligen tjänat om underlag för ett trägolv.

Figur 17. Schakt 2 löper i över änden av bilden, från vänster till höger. Tvärs över schaktet löper en stenmur, ca 1,8 meter bred, kallmurad (avgränsad med den röda linjen till höger). Den ligger ca 6° snett i förhållande till det fundament som sannolikt utgör altaret i kyrkan (vänstra röda linjen), i i bilden nederkant. Fotografiet är taget från östra muren till kyrkan och vinkelrätt från denna mot väster.

Figur 18. Detalj som visar brottet genom den norra långsidan av kyrkan. Stenarna var tämligen väl anpassade till en öppning och på sidan fanns även kalkbruk. Den motsvarande sidan syns det inte i schaktet någon kant av långmuren, vilken troligen går en liten bit utanför utgrävt västra kanten av schakt 2.

Schakt 3

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Kyrkoruin
Längd (N-S)	8m
Bredd (Ö-V)	2m
Yta	16m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Schakt 3 utgör den nordligaste sektionen av 24 meters schaktet och ligger helt utanför kyrkobyggnadens murväggar. Samtliga rutor är alltså belägna norr om kyrkan, varav tre är belägna inuti den norra utbyggnaden, och en utanför. Rutornas nummerordning börjar söderifrån, med ruta 9 som den sydligaste och ruta 12 som den nordligaste. Schaktets huvudsakliga syfte riktades mot att undersöka utbredningen och användningen av den norra utbyggnaden, samt eventuella kopplingar till kyrkobyggnaden.

Lagerbeskrivning

Under torven, i lager 1, framkom ljusgrå jord och kalkbruk i samtliga rutor, den sydöstra delen av ruta 10 uppvisade något mörkare jord och i gränsoområdet mellan ruta 10 och 11 återfanns flertalet synbarligen kantställda stenar, troligtvis delar av rasmassor. Det framkom spridda fynd av modernare järnföremål, porslin och glas, samt små kolbitar och tegelflisor.

Lager 2 bestod till mesta del av rasmassor i samtliga rutor. I ruta 11 framkom en mur som sträckte sig över hela schaktets bredd i östvästlig riktning och som löpte parallellt med norra långmuren av kyrkan i ruta 8. Muren tog upp norra halvan av ruta 11 med en bredd på 105-109cm. Därav framkom en klar avgränsning mellan ruta 12 och de övriga tre rutorna i schaktet, då ruta 12 antagligen låg utanför utbyggnaden. Ruta 12 grävdes genom rasmassorna ner till ett mörkare jordlager, vilket var mer fyndrikt. Bland annat två mynt och en silvernål påträffades, samt ben, keramik, kritpipor och järnföremål. Liknande fynd, förutom mynt och silvernål, hittades i resterande tre rutor. Betoningen i fyndmaterialet var på sentida material.

Figur 19. Schakt 3, sett från söder mot norr. Centralt i schaktet framkom en drygt 1 meter bred, vällagd mur, med ett markant kalkbrukslager ovanpå. Muren botten låg ca 20 cm längre ner, hade således inte samma djup som själva kyrkans mur. Foto Dan Carlsson.

Följande lager, lager 3, vidtog när det mesta av rasmassorna var undanröjt i samtliga rutor. Efter ett gruslager uppvisade ruta 9 fet jord i den norra delen och mer sandig jord i den södra. Trä och kol hittades i den södra delen av rutan, och generellt återfanns ben och taktegel i stora mängder. Även järn och keramik framkom. Ruta 10 hade ett jordlager under rasmassorna som följdes av ett lager grus innehållande större stenar. Under gruset fanns ytterligare ett lager mörk jord med kolfläckar.

I botten på rutan uppdagades en större rund sten. Både rött och gult tegel fanns spritt över hela rutan samt mycket ben, keramik, kritpipor och några mynt. Ruta 11 bestod av tegelblandad jord som övergick till grus. Blandade fynd av järn, keramik och ben kom fram. Gällande ruta 12 blev även där gruset mer framträdande ju längre ner man kom. Dock framkom det ett brandlager i östra schaktkanten i toppen på lager 3 och de mynt som påträffades fanns i schaktets nordliga delar (bort från muren).

Lager 4 bestod till mångt och mycket av så kallat strandgrus i stora delar av schaktet, till viss del med jord ovanpå. Det fanns en 30 cm fördjupning i det sydvästra hörnet av ruta 9 (på nordsidan av kyrkans norra mur), vilket följdes av ytterligare jordlager. Runt den runda stenen i ruta 10 framkom ett lager lera som spreds mot öster och som även fortsatte norrut in i ruta 11. Spår av kol återfanns runt och i leran. De fynd som hittades bestod av mynt samt en radbandspärta, dock framkom dessa överst i lagret. Under leran fanns det ovan nämnda strandgruset som bedömdes vara botten och avslutningen på schaktet.

Muren som löper i schaktets norra del och parallellt med långhusets norra mur, är av en annan dimension än kyrkomuren. Den är något smalare, utgörs av ett tämligen grunt lager sten direkt på grusbädden. Muren avviker med andra ord från själva kyrkans mur, och är sannolikt tillkommen i ett senare skede än själva kyrkan.

Figur 20. Söder om den östvästgående muren i schakt 3, på södra sidan, dvs inne i utbyggnaden, påträffades stora mängder taktegel intill muren och ett par meter mot söder. Taktegel av denna omfattning påträffades enbart inom detta område.

Schakt 4

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Kyrkoruin
Längd (N-S)	3m
Bredd (Ö-V)	6m
Yta	14m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Schakt 4 med rutorna 21, 22 och 23 är det nordligaste av de vinkelräta utstickare österut från det långa 24 meters schaktet och ansluter till ruta 10 i schakt 3. Numreringen av rutorna sker från väst till öst, med ruta 21 som den västligaste och ruta 23 som den östligaste rutan. Under grävningens gång utvidgades schaktet med ruta 41 norr om ruta 21. Syftet med detta schakt var att få fram information om tillbyggnaden, det vill säga var den östra muren av tillbyggnaden finns och hur den ansluter till kyrkan. Dessutom skulle schaktet uppdaga eventuella spår efter tillbyggnadens funktion.

Lagerbeskrivning

I den västligaste rutan (ruta 21) fanns flera kantstående stora kalkstenar, som visade sig vara rasmassor från muren. Längre ned var rasmassorna uppblandade med mycket tegel (främst taktegel) och i kanten mot ruta 22 framkom en kalk- och tegelstensrad som var orienterad i nord-sydlig riktning. Även i mitten av rutan (ruta 21) blev en tegelblandad stenrad synlig i norra delen. Den yttersta västra delen av rutan var jordig och skilde sig från den östra delen innanför stenraderna, som var sandig. I ruta 22 var det framför allt ett mörkare jordlager som framträdde, vilket var ytligt grusblandat och innehöll en del halvstora kalkstenar. Därunder framkom större flata kalkstenar. Även i denna ruta var jorden blandad med vittrade tegelstenar och takpannor på vissa ställen, mest markant framträdande i den nordöstra delen. En stor rundad naturlig håll kom fram i rutans norra del, vilken man lät ligga kvar. Två rundade blyvikter hittades i denna ruta med en vikt på 14,5 resp. 29,5g, samt en ögleknapp av bly. För övrigt föreföll schakt 4 vara ett mycket fyndfattigt schakt. I den östligaste delen av schaktet (ruta 23) var jorden sandigare och blandad med kalksten, grus, kalkbruk och sten. Mellan rutorna 22 och 23 framträdde indikationer på en mur i form av en tydlig färgning i marken.

Området hyser någon form av ugn/byggnad, ca 2 x 2 meter stor, belägen något vinklad mot kyrkomurarnas riktning. Fyndmaterialet utgjordes i hög grad av sentida material i form av talrika kritpipor. Anläggningens totala utsträckning mot norr och söder är oklar, då dessa delar inte är utgrävda.

Schaktet utvidgades, som nämnts ovan, med ruta 41, som ansluter direkt till ruta 21, med syftet av verifiera kopplingen mellan ugnen och muren. En koncentration av tegel och lera kunde konstateras i rutans södra del, som låg beläget närmast ugnen i ruta 21. Tillbyggnadens norra mur som var synlig i schakt 3, ruta 11 kunde följas även här. Västra halvan av denna ruta togs upp av flata stenar. Runt anläggningen/ugnen framträdde en

lerpackning med en tjocklek på 6-7 cm. Fynden i denna ruta utgjordes av ben, modernt glas, 1 mynt, lite järn, samt keramik.

I lager 3 blev murresterna tydligare i ruta 23, även om själva muren sänkades. Det fanns ljus sten och brukbemängd jord i en ca 50 cm bred linje i nord-sydlig riktning. Öster därom var jorden mörk, till viss del blandad med grus. Ett stråk av kol stod i linje med den östliga kyrkomuren och markerade troligtvis var utbyggnaden en gång hade stått. I ruta 22 blev ugnen tydligare och visade sig vara en nästintill kvadratisk stenpackning bestående av flata kalkstenar som vilade på en jordbotten. Största delen av stenpackningen var täckt av lera, mer eller mindre bränd. Det sydvästra och det nordvästra hörnet av ruta 22, tillika det sydöstra och det nordöstra hörnet av ugnen i ruta 21, uppvisade något som liknade luftkanaler i form av konkavt lagda takpannor, riktade snett nedåt. I det sydöstra hörnet av ruta 22 fanns enstaka flata stenar i botten, samt stenblandad jord som var nedgrävd under stenpackningen. Längst västerut i schaktet (ruta 21) fortsatte den sandiga jorden från lager 2, fast den var mer bränd och innehöll skörbränd kalksten i det sydöstra hörnet. De tidigare nämnda tegelblandade stenraderna blev tydligare och bedömdes vara en ugn. Rutan dominerades till stor del av denna ugn, med tegel i botten, men innehöll också en tydlig mur i västra kanten, som via ruta 41 anslöt till muren i ruta 11 i schakt 3.

Figur 21. Ugnen sedd från väster mot öster, i lager 3. Den rödbruna jorden visar på området som i nästa lager till stor del består av rödbrända tegelstenar. Foto Dan Carlsson.

Med kompletteringen av ruta 41 stod det klart att den mur som går parallellt med kyrkans långvägg var avbruten där ugnen hade anlagts. Det är med andra ord klart att ugnen är yngre än utbyggnaden. Det visar sig även genom talrika spår av senare tider genom fynd av bl a kritpipor och mynt från 1600-tal. En ^{14}C -datering av kol från ugnen verifierar detta. Ett kolprov från kanten av ”tegelugnen, på norra sidan i anslutning till muren, gav korrelerat med 95,4 % sannolikhet värdet AD 1438-1631, med 86,5 % sannolikhet ligger värdet inom AD 1438-1524. Ett kompletterande ^{14}C värde på kol från södra delen av ugnen gav ett mycket oklart resultat, där dateringen med 95,4 % sannolikhet ligger inom det breda intervallet AD 1521-1938. Med 53,6 % sannolikhet ligger värdet inom intervallet 1528-1680, i tid väl överensstämmande med initialskedet av kalkindustrin i området.

Figur 22. Ugnen efter rensning. Den västra halvan består av en tät lagd tegelstensyta, den högra av en kalkstenspackning. Bilden tagen mot nordväst.

Schakt 5

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Kyrkoruin
Längd (N-S)	6m
Bredd (Ö-V)	2m
Yta	12m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Schakt 5 angränsar till ruta 8 (schakt 2) i väst och till schakt 6 i söder. Den består av tre rutor; nummer 18, 19 och 20. Rutornas nummerordning går från väst till öst, där 18 är belägen längst västerut och 20 längst österut (se figur 11). Schaktet är beläget direkt norr om kyrkobyggnadens murvägg, men innanför den utbyggnad som är markerad i Asplunds uppmätning. Målsättningen med schaktet var att identifiera var, om och hur utbyggnaden hängde samman med kyrkobyggnaden. Ruta 18 och delvis ruta 19 har bedömts vara belägna inom ramarna för den norra utbyggnaden medan ruta 20 ligger på den östra kanten om utbyggnaden och även täcker kyrkans nordöstra ytterhörn.

Lagerbeskrivning

Lager 1, rensningslagret efter avtorvning var mycket stenigt med stora mängder rasmassor. Liknande följde i lager 2, där ruta 18 och 19 till stor del bestod av rasmassor innehållande sten, bruk och tegel. Under rasmassorna i ruta 18 fanns ett jordlager med mycket flinta och i ruta 19 återfanns mycket ben tillsammans med takpannor och kol. I mitten av ruta 19 framkom en gruppering stenar som visade sig vara delar av utbyggnadens mur, vilken går vinkelrätt norrut från kyrkomuren. Ruta 20 var ljusfärgad, med spår av murbruk i öster.

I lager 3 framkom ett tunt kollager som täckte större delen av ruta 19. Därunder nåddes ett lerlager, som även fanns i ruta 18 under en större sten. Under lerlagret uppdagades en rad större hällar som låg jämte (inte under) kyrkomurens nordsida. Dessa hällar fortsatte även i ruta 20, under utbyggnadens norrgående mur. De hällar som låg intill kyrkomurens östra sida låg mer tydligt under själva muren, istället för jämte. Norr om hällarna i ruta 18 och 19 framträdde det strandgrus som återfanns i andra schakt.

Figur 23. Schakt 5, på norra sidan av kyrkans norra långvägg. Här låg en rad med stora kalkhällar; synbarligen inte under kyrkomuren (till vänster). Under dessa hällar fanns ytterligare ett lager med liknande hällar, som till en del gick under kyrkomuren. Inga föremål eller konstruktioner i övrigt kunde noteras i samband med hällarna. Foto Dan Carlsson.

För att utesluta eventuella gravar direkt utanför den norra kyrkomuren under de stora stenhällarna, lyftes den häll som låg näst längst ut till väster bort. Under hällen fanns ytterligare hällar i något mindre storlek. Vid rensningen av dessa undre hällar framkom enstaka ben, i form av djurben. Några spår av gravar eller andra konstruktioner kunde inte konstateras. Den borttagna hällen lades tillbaka.

Resultatet av undersökningen i denna del visade på att den mur som troligen gått norr ut från hörnet av kyrkan, och som varit den östra muren av utbyggnaden redovisad i Asplunds plan, till stora delar är bortplockad eller förstörd. Svaga spår i bottenlagret av schaktet visade på var denna gått. Troligen är det så att muren plockats bort i samband med anläggandet av ugnen, som gränsat direkt till den tänkta östra muren av utbyggnaden. Endast i direkt anslutning till kyrkan kunde man ana muren och det förefaller, liksom tidigare, att utbyggnaden är ett tillbygge till kyrkan, troligen under loppet av medeltiden.

Figur 24. Det nordöstra hörnet av kyrkan och kopplingen till utbyggnaden i norr. Hörnet var starkt raserat och svårt att få ett grepp om inom den begränsade utgrävningsytan. Bilden är tagen mot väster, det gula är således det nordöstra hörnet av kyrkan. Pilarna inom ytan markerar murens riktning. De grå hällarna är den rad av hällar som följer hela norra sidan av långhusmuren inom undersökt område. Det rödfärgade motsvarar resterna av den nordsydgående östra muren av utbyggnaden i norr. Tolkningen är att tillbyggnaden i norr är tillkommen vid ett senare tillfälle och ej samtidigt som själva kyrkan. Foto Dan Carlsson.

Schakt 6

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Kyrkoruin
Längd (N-S)	6m
Bredd (Ö-V)	4m
Yta	24m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Schakt 6 bestod ursprungligen av fem rutor, 13-17, men utökades senare med ruta 24 för att klargöra den stenkonstruktion som framkom vid utgrävningen. Rutorna har numrerats från sydväst till nordöst, vilket betyder att ruta 13 är i sydväst och ruta 17 i nordöst. Ruta 24 ansluter till den västra sidan av ruta 13 och till den södra sidan av ruta 15. Schakt 6 är placerad på insidan av kyrkans nordöstra hörn samt delvis utanför den östra muren.

Lagerbeskrivning

Rensningslagret, lager 1, bestod främst av att rensa bort översta lagret av jord och lösa stenar från murarna, de fynd som hittades var från modernare tid, främst från den militära verksamheten. Rasmassorna var här mycket omfattande, upp till 1 meter tjocka. Följande lager kan redovisas i två sektioner. Ruta 14 och 17 är främst utanför den östra muren, där lager 2 bestod av mörkare jord närmast muren och ljus kalkblandad småsten i den östra kanten av rutorna. I rutorna innanför muren, 13, 15 samt 16, bestod lagret mest utav rasmassor, däribland flera större stenar som kan ha tillhört muren. Under rasmassorna kom det taktegel, speciellt i kyrkans inre hörn i ruta 16. I ruta 15 återfanns en nedrasad takbjälke.

Ruta 13 präglades främst av två noterbara företeelser. Den ena var att det framkom en stenkonstruktion, en bred stenrad liknande en mur, dock trappliknande till formen så att konstruktionen blev lägre längre västerut. Denna konstruktion låg i öst-västlig riktning och anslöt till den östra kyrkomurens insida, se figuren ovan). Där denna stenrad anslöt till den östra muren fanns den andra företeelsen, vilket var

Figur 25. Området kring altaret. Bilden tagen från norr med kyrkans östra kortsida till vänster. Vinkelrätt från kortsidemuren går ett fundament som bör vara en del av altaret. Man kan notera i bilden hur trasig kortsidemuren är i höjd med där altaret börjar. Det gick inte att klargöra om det är resultatet av nedmonteringen av kyrkan, eller om det är en igentäppt öppning som hört till en utbyggnad mot öster, Bilden ger en god illustration av de rasmassor som framför allt täcker den östligaste delen av kyrkan, vilket inte är förvånande då det vid gavlarna bör ha varit mest med sten och högst väggar.

en ihålighet i muren, liknande en nisch, som var fylld med rasmassor. Nischen grävdes fram till en del och visade sig innehålla bruk, tegel och enbart mindre stenar. Även ett mynt hittades i nischen av osäker typ. Troligen är nischen ett resultat av nedbrytningen av kyrkans murar.

De flesta mynt påträffades antingen i schaktets östra delar eller i stenkonstruktionen, då de västra delarna (ruta 15) kan liknas vid schakt 2 i sin karaktär. Längs med kyrkomurens insida framkom en sula av kalkputs som kan kopplas till kyrkans golvnivå. Denna kalkputs låg även i nivå med en av de lägre nivåerna på stenkonstruktionen. Under denna nivå, intill den östra muren och stenkonstruktionen, framkom ett lager med sand. Det förekom även kolkoncentrationer, närmast härdliknande, på flera ställen i schaktet i olika nivåer, men under golvnivån till den yngre kyrkan.

Schaktet avslutades med lager 3, där insidan av kyrkan övergick i grå jord och grus, med undantag för stenkonstruktionen som verkar fortsätta nedåt ytterligare några decimeter, med flertalet stenrader under varandra. Den undre raden utgjordes här av kanten av den breda skalmur som löper i det närmaste parallellt med långmurarna på kyrkan.

På östra sidan av kyrkomuren, i ruta 14, uppdagades en stor häll som verkar ligga i linje med den inre stenraden. Denna häll synes ha utgjort *hörnet på den undre stenkonstruktionen*. Senare uppdagades även hällar i ruta 17, vilka verkar vara på samma nivå som hällarna funna i schakt 5. Under stenhällarna finns ytterligare hällar, vilka utgör den skalmur som löper inne i kyrkan och som tidigare behandlats under schakt 2.

Inom det nordöstra hörnet av kyrkan fanns några koncentrationer av kol. De låg innanför långmurarna till den yngre kyrkan, men utanför den undre byggnadskonstruktionen. En ¹⁴C datering av en av dessa kolkoncentrationer, närmast lik en härd, belägen i ruta 15 (prov 22), gav en datering med 95,4 % sannolikhet inom intervallet AD 1041-1245. Med 70,4 % sannolikhet ligger dateringen inom intervallet AD 1116-1245. Med tanke på att en kolkoncentration av detta slag knappast bör återfinnas inne i en fungerande kyrka, är det troligt att den är före bygget av den senare kyrkan.

Schakt 7

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Kyrkoruin
Längd (N-S)	4m
Bredd (Ö-V)	6m
Yta	24m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Efter att ha påträffat den utskjutande stenkonstruktionen i södra delen av schakt 6, utvidgades grävområdet med schakt 7. Samtidigt var avsikten att frilägga koret och den östra kyrkomuren, vilket uppvisade att koret var något upphöjt i jämförelse med omkringliggande ytor. Rutorna i schakt 7 numrerades från 25 till 30, med ruta 25 i det nordvästliga och ruta 30 i det sydöstliga hörnet.

Lagerbeskrivning

Schakt 7 bestod till stora delar av rasmassor, kalkbruk och grus, framför allt intill den östra kortmuren av kyrkan. I ruta 28 kom stora träbitar fram och mättes in till en höjd på $z = -39$ cm. Träfibrerna löpte i nord-sydlig riktning på den ena biten och i öst-västlig riktning på den andra. I hörnet med träförekomst var jorden mörk och innehöll fynd som ben, ett smycke, beslag samt flinta. Fynden fanns emellertid även att finna i övriga rutan i form av mynt, en pärla, marmorbitar samt ben. Botten på lagret utgörs av grus.

I rutorna intill muren (rutorna 26 och 29) lyftes stenras bort, vilket synliggjorde ett ljust kalkbrukslager med bland annat mynt, järnfragment och ben. I ruta 29 nådde man under detta ljusa lager ner till ett mörkare jordlager med färre fynd, som slutligen övergick till ett gruslager.

Över området intill muren, å en bredd av ca två meter, fanns en mycket kraftig stenpackning, där de övre delarna kan ses som rasmassor, de undre som delar av en uppbyggd plattform. Den sträcker sig hela vägen fram till det sydöstra hörnet av kyrkan. Till detta kan läggas att en tydlig kant av sten och rester av en plankan kunde knytas ihop med det som tolkats som ett altare till den yngre kyrkan, där den ovan omnämnda stenpackningen mest troligt ursprungligen hör till den undre byggnadskonstruktionen.

En ¹⁴C datering av plankan i kanten på altaret till den yngre kyrkan visade att med 95,4 % sannolikhet ligger dateringen inom intervallet AD 1296-1407, dvs 1300-tal.

Schakt 8

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Kyrkoruin
Längd (N-S)	6m
Bredd (Ö-V)	6m
Yta	36m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Schakt 8 började som en provgrop på en enda ruta (ruta 39), där syftet var att försöka hitta kyrkans sydöstliga hörn. Efter att det kunde beläggas, valde vi att ta fram delarna av muren mellan hörnet och den synliga muren i schakt 6. Även eventuella konstruktioner på insidan av kyrkan i koret var av intresse. Det blev ett tämligen omfattande schakt med totalt nio rutor, numrerade från 31 (i nordväst) till 39 (i sydöst).

Lagerbeskrivning

Närmast insidan av den östra muren (rutorna 32 och 35) bestod lager 1 av stenras och kalkbruk. Rasmassorna avlägsnades och grävningen fortsatte ned till muren och till en stenpackning som bestod av halvstora kalkstenshällar. Stenpackningen fortsatte även in i rutorna 31 och 34. I området innanför den östra muren skilde sig jordens färg markant åt och gick från fläckar av ljus, sandig och kalkhaltig jord till fläckar av mörk jord. I den nordligaste delen av ruta 32 låg det flera stenar på höjden och jorden var i detta område ljus och kalkhaltig. I den södra halvan av ruta 32 fanns däremot mörk jord, som fortsatte in över muren i ruta 35. Strax ovanför kalkstenarna var jorden emellertid av samma typ som i den norra delen av ruta 32, d v s ljus, sandig och bemängd med bruk. Även i rutorna 31 och 34 som befinner sig lite längre västerut fanns färgskiftningar i jorden: Ruta 31 uppvisade ett tjockt jordlager med mycket rötter i det nordvästra hörnet, medan övriga rutan förblev ljus. Liknande förhållanden rådde i ruta 34. Ett hack i södra murens insida (ruta 35) visade hålrummet efter en avlägsnad sten. I rutorna 31 och 32, d v s i de nordligaste rutorna i schaktet, framkom framför allt modernt material i form av keramik, glasskärvor och patrongelar. Söder om dessa rutor uppdagades även mynt, fiskben, metallföremål och keramik.

Även på utsidan av den södra muren bestod det översta lagret av stenras och kalkbruk. Under all sten kom sedan mörk jord fram, där fynden blev mer frekventa. I ruta 38 fanns dessutom trärester. Ruta 37 innehöll en hel del ben i den östra delen, vid gränsen till ruta 38, och även några mynt påträffades. Under stenarna och jorden (ruta 37) började sedan större stenar att framträda längs med muren, samtidigt som ett småstenslager nåddes i övriga delen av rutan.

Detta gruslager nåddes slutligen också i rutorna innanför muren. Dessförinnan grävde man emellertid runt kalkstenarna i stenpackningen och noterade att denna låg på stenblandad jord. I ruta 32 fortsatte färgskiftningarna mellan mörk jord i södra delen rutan och ljus sand i norr, tills hela rutan övergick till en enhetlig ljus nyans. Den ljusa jorden innehöll mycket murbruk i varierande storlek (1-6 cm stora). Vid den

västra kanten av ruta 32 kom gruslagret, medan övriga botten utgjordes av stenpackningen. Fynden i lager 2 utgjordes av framför allt ben, järnspik, järnskrot och W-brakteater (i stor mängd endast i ruta 32), men visade sig även innefatta små bronsföremål, bokbeslag (varav ett förgyllt i ruta 31) och en bit glas. Några mindre bitar marmor i ruta 31 har diskuterats som att vara delar av en trappa upp mot koret. På insidan av den södra muren (ruta 34) fanns ett ca 50 cm brett lager utefter muren bestående av mindre sten, som sammanfogats med bruk och bör vara rester av ett golv.

Brukspackningen på insidan av muren fick en inmätt höjd på -47 cm (längst in vid muren) och -55 cm (lite längre ut), vilket sedan jämfördes med liknande förhållanden på kyrkans norra mur, där murbruksnivån fanns på $z = -57$ i ruta 7 och $z = -58$ i ruta 15. Höjderna föreföll i hög mån passa ihop och en golvnivå på denna höjd ter sig trolig.

På murens utsida (rutorna 38 och 39) kom fundamentstenar till kyrkomuren fram, möjligen rester av en tidigare byggnad. Ruta 38 uppvisar ett fyndrikt område ca 0,5-1m ut från kyrkomuren i den västra delen av rutan, där fiskben var den övervägande fyndkategorin, men där även trä hittades. Kol fanns utspritt i lagret. Från utsidan av den östra muren (i ruta 36) sparades kalkbruk med kol i, som genom ^{14}C möjligtvis kan ge en datering på muren.

Vid utgrävningen av det södra partiet av kyrkans östra vägg konstaterades att muren var mycket raserad. Det kan vara så att det rör sig om en kraftig nedbrytning av muren i sen tid, eller möjligen att här har funnits en öppning som lagts igen vid ett senare skede. Vilket som gäller kunde inte verifieras vid denna grävning nu. På utsidan (öster) av denna mur framkom en stensyll som verkar sammanfalla med den syll som framkom utanför den södra muren samt den längre norrut utanför den östra muren, vilka indikerar en undre byggnad.

Ruta 43 + 48

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Västra muren av äldre byggnad
Längd (N-S)	1m
Bredd (Ö-V)	3m
Yta	3m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Efter att ha analyserat på bilder över området tagna med en georadar, kunde man ana sig till hur den äldre byggnaden under kyrkan kan ha sträckt sig. För att bekräfta dessa teorier öppnades en ruta där man förmodade den västra muren av den äldre konstruktionen skulle finnas (ruta 43, se figur 11).

Lagerbeskrivning

I det översta lagret framkom modernt glas och porslin, samt tegel och flinta. Ca 10 cm ned fanns flera W-brakteater, ett par järnspikar, ben och en liten silverögla. Det mest framträdande var emellertid träresterna. Framför allt i det sydvästra hörnet av rutan grävde man fram en stor träbit, med fibrerna tydligt orienterade i framför allt öst-västlig riktning, med några undantag som löpte i nord-sydlig riktning. Träet fortsatte ned i lager 2.

Figur 26. Ruta 43 efter avtorvning. Över i stort sett hela ytan förekom rikligt med trärester med en sträckning i öst-västlig riktning. Norr är uppåt i bilden. Under trälagret framkom en kraftig grundmur i skalmursteknik, motsvarande muren i schakt 2.

Dessa trärester låg ovanpå en nord-sydgående stenmur, av samma konstruktion som i schakt 2, ruta 5 och 6. för att få in hela muren i undersökningsytan utvidgades schaktet 1 meter mot väster. Muren var ca 1,8 meter bred, bestående på insidan (mot öster) av enbart ett skift sten, men av flera skift av sten på varandra på utsidan (mot väster). Att det rör sig om den tvärgående muren till den byggnad som kunde beläggas i schakt 2, under den ”senare” kyrkan är utan tvekan.

Figur 27. Schaktet efter utvidgning mot väster och nordväst (norr är uppåt i bilden). Med schaktet nedrensat framträder en markant stenvägg i skalmursteknik, ca 1,8 meter bred gående i ungefär nordsydlig riktning. Den västra sidan, utsidan, utgörs av flera lager kraftiga stenar i upp till 0,8 meters tjocklek. Insidan, östra sidan, utgörs enbart av ett lager större kalkstenshällar. Området mellan är fyllt med mindre och större kalkstenar. Inga spår av något kalkbruk i muren. Muren utgör uppenbarligen västra kortsidan av den undre byggnaden.

Föremålen i rutan påträffades företrädesvis ovanpå muren och omkring densamma. Framför allt påträffades ett mycket stort anal w-brakteater, vilket antyder att här (i området) möjligen kan ha stått en offerstock. Utöver mynten rörde det sig om samma typ av material som i övriga delar av kyrkan.

En 14C datering av trärester från golvet gav en datering med 95,4 % sannolikhet en datering inom tidsspannet AD 1301-1421 och med 60,9 % sannolikhet inom tidsspannet AD 1301-1368.

Ruta 45

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Stolphål
Längd (N-S)	1m
Bredd (Ö-V)	1m
Yta	1m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Flera insjunkna områden drygt 20 meter norr om det stora schaktet över kyrkan, inte långt från kvarnen, väckte frågor om möjliga stolphål. En kartläggning visar att här finns ett flertal, mer eller mindre synliga antydningar till stolphål i form av mörka gräsfläckar, svaga försänkningar, ibland omgivna av stenar. En av dessa fördjupningen undersöktes (den mer västligt belägna) och fick beteckningen Ruta 45.

Lagerbeskrivning

Efter avtorvningen tog ett lager bestående av mycket grus och större stenar vid. Fyndmaterialet bestod av enstaka och mindre djurben och kol. Några större stenar kom fram som bildade mer eller mindre en cirkel, stående på högkant. I botten av lagret framträdde träfragment, som i lager 2 övergick till en större koncentration av trä, med ett djup på ca 9 cm, centralt i stolphålet. Det rör sig om rester av den trästolpe som funnits här. Förutom träet fanns inga fynd.

Trärester från stolpen C14-daterades till med 95,4 % sannolikhet vara från perioden AD 1044-1252. Med 74,7 % sannolikhet ligger dateringen inom intervallet AD 1119-1252. Man kan konstatera att det under tidig medeltid uppenbarligen har funnits bebyggelse av något slag i området norr om kyrkan. Undersökningarna hittills är dock allt för begränsade för att klargöra vilken form av bebyggelse det rör sig om.

Figur 28. Ett av ett flertal stolphål i området mellan kvarnen och kyrkan. Detta stolphål syntes i markytan som en svag försänkning, ca 0,6 meter i diameter. Rutan är 1 meter i fyrkant. De grå färgerna är stenar på högkant och den röda streckade cirkeln visar resterna av stolpen.

Ruta 46

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Provgrop
Längd (N-S)	1m
Bredd (Ö-V)	2m
Yta	2m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

En bit väster om kyrkan, mellan två skyttevärn, stack två hållar upp ur jorden, mer eller mindre stående på högkant. Med tanke på att det möjligen kunde röra sig om gravar, i form av kistor, undersöktes en av dessa svaga försänkningar.

Lagerbeskrivning

Rutan var fyndlös, förutom talrikt med sentida material i form av taggtråd etc, och utgjordes av sten, grus, jord och partier av packad lera. Det fanns inga spår av någon äldre konstruktion och det handlar uppenbarligen om en militär anläggning från 1940-talet.

Ruta 47

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Södra murens och äldre byggnadens förlopp
Längd (N-S)	2m
Bredd (Ö-V)	1m
Yta	2m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Ruta 47 fyllde två funktioner; dels skulle den undersöka det tomma parti i kyrkans södra mur som framkommit vid undersökning med georadar. Dels skulle schaktet även belysa frågan om de större hållar, som troligtvis är delar av den underliggande stenkonstruktionen, fortsatte västerut. Enligt den arbetshypotes som motiverade rutan så borde dessa hållar svänga av norrut i linje med ruta 43 och då ruta 47 lades något längre västerut så var denna ruta tänkt att verifiera eller falsifiera arbetshypotesen.

Lagerbeskrivning

Under det tunna torvlagret framkom framförallt rasmassor och mycket murbruk. Norra delen av schaktet präglades av mörkare jord, medan den södra delen med rasmassorna och murbruket blev grusigt. Under gruset uppdagades en stor sten i väster. Alltigenom var det tomt på fynd.

Undersökningen visade att här inre fanns någon mur, vare sig av den undre konstruktionen eller den övre, kyrkan, vilket visar att den västra begränsningen av den undre byggnaden slutar innan detta schakt, och helt klart sluter an till muren i ruta 48/43.

En väsentlig fråga som dock inte fått sitt svar ännu är varför det är ett ca 6 meter långt avbrott i den södra långmuren i det här partiet. Man kan tänka sig två huvudalternativ härvid. Antingen kan det vara resultatet av att man under sen tid brutit ner hela muren för att t ex skapa en väg över området. Eller, det andra alternativet, att det rör sig om en från början stor port in i kyrkan, där man efter kyrkans övergivande brutit loss all huggen och dekorativ sten, vilket lett till det stora brottet i muren. Kommande sommar kommer att kunna kasta ljus över denna fråga, förhoppningvis.

Ruta 48

Område	Nygårds 1:38, St. Olofsholm
Typ	Västra muren av äldre byggnad
Längd (N-S)	1,5m
Bredd (Ö-V)	1m
Yta	1,5m ²
Torvmått, m.ö.h	-
Bottenmått, m.ö.h	-

Ruta 43 som öppnades med syftet att hitta den äldre byggnadens västra mur, visade sig innehålla östra sidan av en nordsydgående mur, som tidigare relaterats. För att undersöka denna mur ytterligare utvidgades grävningssområdet med ruta 48, som ansluter till ruta 43 i öst.

Lagerbeskrivning

Under torven och under ett lager på ca 1 dm med finkornig svart sand som innehöll modernt glas, modern keramik och modernt tegel, fanns ett lager med flera w-brakteater, järn och en del ben. I nästa skikt följde ett lager av trä, som breddade sig ut över i princip hela rutan, liksom situationen i ruta 43. Detta trälager utgör de bevarade delarna av det trägolv som funnits i kyrkan. Under träet framkom en tydlig mur, som tillsammans med stenen i ruta 43 bildar en ca 1,8 meter bred skallmur i nordsydlig riktning. Den består, liksom i ruta 5 och 6, av på insidan (mot öster) av en enskiktad stenkant och mot väster, av ett flera lager markanta stenar på varandra, utgörande utkanten av byggnaden.

Sammantaget med spåren av skalmuren i schakt 2, ruta 5-6, och även under den södra långmuren till den yngre kyrkan, finns här spåren av en rektangulär byggnad, ca 10 x 7 meter stor, där den södra långmuren av allt att döma är till en del belägen under den yngre kyrkans södra långmur, dock med en viss förskjutning av muren mer mot nordost-sydväst.

Fynd

Över hela det undersökta området och i samtliga schakt, framför allt i rensningslagret, förekom sentida fynd, oftast i form av glasskärvor och patronhylsor som kan kopplas till senare användning av platsen, inte minst som militärt område. Under rensningslagret framkom oftast ett lager rasmassor från den kollapsade kyrkan eller påbyggnaden, dessa rasmassor innehöll begränsat med fynd, då främst djurben, tegel och keramik. Det var först under rasmassorna, i vad som tolkats som kyrkans golvnivå eller strax därunder, som det började uppdygas flertalet tidsmässigt intressanta fynd i olika former.

Några väl representerade fyndkategorier är pärlor i olika material, fönsterglas, flinta, förgyllda bokspännen, dräktspännen och beslag i olika metaller, samt olika typer av nålar. Även ringar, knappar och andra dekorativa föremål har påträffats, samt sfäriska blyföremål som kan tolkas som viktlod (för en sammanställning av fynden, se bilaga x).

Det är intressant att här poängtera att de föremål som påträffats oftast är väldigt små 'personliga' tillhörigheter, så som delar av dräkter eller föremål. De flesta föremål är till storleken mindre än 1 cm² mycket få föremål var större än detta

Inom delar av kyrkan påträffades tämligen omfattande spår av golv och andra träkonstruktioner, t ex i form av en planka i kanten vad som bedömts som koret till den yngre kyrkan. Det rör sig framför allt om trärester från golv- och takkonstruktionen, men även spikar/nitar som kan höras till byggnaden har återfunnits i större kvantitet.

Mynt

Genomgående för samtliga schakt inom eller angränsande till kyrkobyggnadens murar är att det framkom större kvantiteter av mynt. Mynt är den största fyndkategorin, bortsett från massmaterialen. Generellt är mynten påträffade i de undre lagren i höjd med kyrkans golvnivå. Yngre och äldre mynt fanns ofta i samma lager och på samma höjdnivå. Detta indikerar att kyrkan togs ur bruk/bröts ner under loppet av 1600-talet, från vilken tid de yngsta mynten är och att rasmassorna då begravde mynten som fram tills dess hade hamnat där. För en redovisning av enbart mynten, se bilaga x. Det bör noteras att mynten inte är numismatiskt genomgångna komplett, varför dateringarna skall ses som preliminär.

De vanligaste mynten som påträffats är s k "Wisby-brakteater", ensidigt präglade mynt med ett W. Vissa variationer av denna mynttyp har även framkommit, bl a med ett kors eller en triangel präglad istället för ett W. En del är av silver, andra av mer inslag av kopparlegeringar. Dessa mynt har daterats till 1200-talet i fyndtabellen, utgående från Lagerqvists "Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska

Figur 28. Några representativa exempel på de små fynd som påträffades. Överst en pärla av bärnsten, under en bit av blått fönsterglas, ett bokspänne och ett litet ringspänne. Foto Magnus Melin

mynt”, väl medveten att mynten har en längre användningstid.

En annan relativt vanligt förekommande mynttyp är de sk. ”gote-mynten”, av vilka det har påträffats ca 25 exemplar. Dessa mynt är dubbelpräglade och dateras till 1400-1500-talet. Mynten har ett gutefår på en sida och en vapensköld med en bjälke på andra sidan. Det är av intresse här att notera det förhållandevis stora antalet mynt från 1400-tal och 1500-tal, vilket stärker tanken att kyrkan var i bruk i alla fall fram till plundringen skedde 1536.

Det framkom även en rad unika/ovanliga mynt under utgrävningen. Ett mynt har daterats till 1000-talet e. Kr. och tros föreställa en biskop med kräkla eller en kung med spira på en sida samt ett kors på andra sidan. Myntet påminner mycket om de samtida mynten från Sigtuna (som i sin tur var baserade på engelska pennies), dock är myntet troligtvis danskt eller norskt, enligt professor Kenneth Jonsson.

Figur 29. Ett mynt som kan dateras till 1000-talet

Ett mindre antal (3) mynt har även identifierats som att vara präglade under

Figur 30. Fördelningen av mynt beräknat per 4 m². Som framgår är mynten förhållandevis jämnt spridda inom den östra delen av kyrkan. Två områden avviker. Dels norr om kyrkan, inom utbyggnaden. Här finns mycket få mynt, med undantag av den nordligaste rutan utanför muren till utbyggnaden. Det omvända gäller för de två små ytor (43 och 48) som togs upp tämligen central i kyrkan. Här påträffades mer än 90 mynt räknat per 4 m². I bilden har även inlagts, som bakgrund, de två byggnader som vi idag anar utifrån förra sommarens utgrävningar.

kung Magnus Eriksson, som regerade under 1300-talet. Ännu ett svenskt mynt är ett enkelsidigtpräglat mynt med ett B, möjligtvispräglat under Birger Jarl. Även några 1600-tals mynt har påträffats, härrörande från Danmark och Göteborg. Ett av de påträffade mynten varpräglat med texten ”*Civitas Rigensis*” och ”*Mone No Argentea*”, vilket har tolkats att komma ifrån ”Den fria staden Riga”, daterat till 1500-talets andra hälft.

Figur 30, föregående sida, visar den rumsliga fördelningen av mynten, beräknade per ytenhet. Det är en märkbar skillnad mellan området norr om norra långväggen och området för själva kyrkan. Utanför norra långhusväggen är det ett mycket ringa antal mynt påträffade, med ett visst undantag för den längst i norr belägna rutan (ruta 12). Inom kyrkan kan man se en relativt jämn spridning av mynt, beräknat per 4 m².

En särskild koncentration återfinns inom den yta som togs upp längst i väster, benämnd ruta 43 och 48. Här är en märkbar koncentration av mynt, huvudsakligen av W-brakteater. Möjligen indikerar detta platsen för en av de offerstockar som funnits i kyrkan.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att de fynd som framkommit under 2013 års undersökningar vid St Olofsholm består genomgående av *små föremål* som kan tolkas som personliga föremål eller föremål som kan relateras till verksamheten i en kyrkobyggnad. Vissa föremål framstår som senare till åldern och kan då kopplas till den aktivitet som bedrivits på platsen efter att kyrkoverksamheten har upphört. Exempel på sådana föremål är kritpipor, porslin etc.

Förekomsten av enbart små föremål visar sannolikt att kyrkan har övergivits under ordnade former, där allt väsentligt tagits till vara, såväl av föremål som byggnadsdetaljer.

Sammanfattning och tolkning

Undersökningarna har endast berört den östligaste delen av kyrkan, med en viss utvidgning mot norr i den utbyggnad som funnits här. Resultaten hittills av utgrävningarna har gett vissa ledtrådar till en tolkning av platsens historia, men ännu återstår många frågor att besvara. Den här rapporten och de slutsatser som framförs skall därför enbart ses som preliminära, tills mer information har uppnåtts genom kommande sommars utgrävningar

Utgrävningarna har ändå gett betydande ny kunskap, som på många sätt kastar nytt ljus över platsens historia. I ett försöka att kort sammanfatta historien om St Olofsholm kan man lämpligen lägga upp den utifrån vissa tydliga fysiska markeringar på platsen och koppla det till tidshorisonter. Det bör dock noteras att tolkningarna är preliminära och säkerligen kommer att behöva revideras under hand.

Figur 31. De två byggnadskonstruktioner som kan beläggas på platsen. Överst (svagt gult markerat) är den senare kyrkan, bestående av en rektangulär byggnadskropp om ca 30 x 13 meter. Murarna är drygt 1 meter breda, väl byggda och hopfogade med murbruk. Ett altare finns centralt i den östra kortväggen, uppbyggt troligen i två nivåer. I norr finns en tillbyggnad, där stora delar av den förefaller vara raserad av senare verksamheter, troligen framför allt under 15- och 1600-tal. Murarna är ca 1 meter breda men, där de har kunnat beläggas, betydligt grundare än själva kyrkan. Stratigrafiskt under kyrkan finns en byggnad bestående av en 1,8 meter bred skalmur (markerad med svagt lila färg). Byggnaden kan uppskattas till 10 x 7 meter stor, någon vinklad i förhållande till den övre kyrkan. En stenpackning i östra delen längs hela östra gaveln kan ha varit någon form av altare.

Söder om byggnaderna, i riktning närmast överensstämmande med den undre byggnaden, finns en grav från perioden sen vikingatid-tidig medeltid. I norr, inom området för utbyggnaden, är resterna av någon byggnad med markant ugn, sannolikt från historisk tid. Vid byggnationen av den över kyrkan har man nyttjat den undre byggnadens södra långvägg och breddat kyrkan mot väster och norr, antagligen för att inte påverka de gravar som sannolikt funnits utanför den södra långväggen vid tiden för ombyggnad. Notera att norr är åt vänster i bilden.

Kyrkan

Med kyrkan menas den byggnad som uppenbarligen är den senaste kyrkliga byggnaden på platsen. Den inkluderar den idag i väster stående byggnaden och har uppmätts till ca 30 x 13 meter, vilket gör att den är storleksmässigt helt i linje med många sockenkyrkor på Gotland. Inledningsvis kan man konstatera att den lucka i långmuren på norra sidan som sluter an till utbyggnaden som Asplund noterar i sin plan från 1836, existerar inte. Här finns helt klart en motsvarande mur som längs södra sidan. Däremot tycks det vara en öppning in i det norra rummet, noterat i schakt 2-3

Kyrkan saknar av allt att döma ett utbyggt kor i öster, vilket gör byggnadsformen helt rektangulär, något som skiljer den från traditionella gotländska kyrkor. Murarna är välbyggda och genomgående hopfogade med murbruk, drygt 1 meter breda. Det finns klara belägg för att i alla fall insidan av kyrkan, att döma av bevarade delar av murarna, har varit putsad, då det finns gott om spår av murbruk längs väggarna.

Anmärkningsvärt är att byggnadssättet skiljer sig mellan skilda delar av murarna. På vissa ställen är det frågan om på högkant ställda, vattenslipade, kalkstenar, på andra är det liggande, hållar. Särskilt tydligt är detta längs den södra långmuren, där utsidan uppvisar båda byggnadssätten, men insidan enbart består av liggande kalkstenshållar. Kyrkan har haft välhuggna stenar i hörnen, i likhet med normala gotländska kyrkor. Man kan t ex notera i den nordvästra gaveln av den stående byggnaden att dessa välhuggna stenar genomgående är borttagna, förutom en längst upp i hörnet mot taket. I den sydöstra hörnan av kyrkan, visade utgrävningen en mycket välbevarad och välhuggen hörnsten, som rubbats ut sitt läge, men ännu fanns kvar på plats. Även dörröppningar och fönsteromfattningar bör ha utgjorts av huggna detaljer, även om inga spår idag kan ses fragment av detta.

Man kan misstänka att all huggen sten togs tillvara när kyrkan övergavs. Endast två fragment av huggna stenar påträffades vid undersökningen, förutom den stora hörnstenen. Ett av dessa är ett litet fragment av marmor, starkt slitet och antagligen utgör det en del av ett trappsteg. Det andra, ca 0,3 meter stort, är mer oklart till sin funktion.

På flera ställen längs murarna är stora partier starkt raserade. Inte minst gäller detta i den västra delen av den undersökta sydliga långmuren. Här saknas av allt att döma muren på en sträcka av 6 meter. Om det rör sig om en öppning, eller raserat av sentida verksamheter går för närvarande inte att avgöra. Den frågan får avvakta

Figur 32. Nordvästra hörnet av den idag stående delen av kyrkan. Man kan notera att alla hörnstenar är bortplockade, förutom en som sitter högt upp. De delar av den fysiska kyrkan som försvinner först i samband med en ödeläggelse är alla huggna detaljer; vilket inte minst ruinerna i -Visby är ett belysande exempel på.

till kommande sommars undersökningar.

Inga bärande kolonner eller liknande har påträffats inom byggnaden hittills, inte heller några gravar eller andra anläggningar. Vad som dock framkommit är troligen altaret. Det bildar en förhöjning, möjligen i två nivåer att döma av stenarna på norra sidan av altaret. Ut mot kyrkan fanns en klar linje av mindre kalkstenar och i kanten av dessa fanns tydliga spår av en planka.

Frågan om datering av kyrkan kan belysas såväl utifrån skrivna källor som de arkeologiska. Till att börja med kan man notera uttrycket i Gutasagan, så lång man nu kan använda den som tillförlitlig källa. Där sägs, angående St Olofsholm och Olaf den helige, att ”då tog Ormika emot kristendomen efter helge Olovs lära och byggde sig bönehus på samma ställe, **där nu Akergarns kyrka står...**” Ur detta kan man dra slutsatsen att kyrkan fanns när Gutasagan nedskrevs, vilket enligt traditionell datering innebär ca 1220. Andra skrivna källor antyder också en datering till början av 1200-talet (Pernler 1974).

Två ¹⁴C dateringar av trärester från utgrävningarna kan kopplas direkt till kyrkan. I det ena fallet handlar det om datering av rester av golvet där det överlagras den undre byggnaden. Åldern skrivs till AD 1301-1421 med 95,4 % sannolikhet och AD 1301-1368 med 60,9 % sannolikhet.

Det andra provet kommer från den plankan som sluter an mot koret. Åldern skrivs här till tidsspannet AD 1296-1407 med 95,4 % sannolikhet. Båda dateringarna är påfallande samstämmiga. Man har här två huvudalternativ. Det ena är att dateringarna visar tiden för byggnationen av kyrkan, vilket då skulle ha skett under 1300-talet. Det andra är att golv och andra delar av kyrkan har lagts om under 1300-talet och att kyrkan är äldre. Med de fortsatta undersökningarna kommande sommar är detta en frågeställning som bör belysas ytterligare, men mest sannolikt är nog att det handlar om omläggning av golv.

Här skall även nämnas det kolprov som daterats från en kolsamling/härd belägen mellan den norra långmuren och det förmodade altaret. Det har daterats till AD 1041-1245, med 95,4 % sannolikhet och med 70,4 % sannolikhet inom tidsspannet AD 1116-1245. Stratigrafiskt ligger kolsamlingen/härden under golvet till den senare kyrkan. Den hör med andra ord mest troligt till någon verksamhet före bygget av den senare kyrkan.

Den undre byggnaden

Undersökningarna har visat att det finns en äldre byggnad under den senare kyrkan. Byggnaden har varit ca 10 x 7 meter stor. Den har varit orienterad i princip i öst-väst, men dock med en viss dragning mot nordost-sydväst, vilket innebär att den inte helt överensstämmer med den senare kyrkan vad gäller orientering.

Murarna, som har kunnat beläggas är delar av den norra långmuren, den västra kortmuren och till del även den södra långmuren, där den går under den senare kyrkan. Vid byggnationen av den senare kyrkan har man valt att lägga den södra långmuren ovanpå den äldre byggnaden.

Murarna är genomgående 1,7 -1,8 meter breda, betydligt bredare än den senare kyrkan, och är närmast att

betrakta som skalmur med tydliga kanter och fyllning av mindre sten och grus i mitten. Murarna är inte murade, det finns inga spår av kalkbruk som kan knytas till murarna.

En intressant detalj är att murarnas konstruktion skiljer sig mellan insidan och utsidan. Insidan, in mot byggnaden, består enbart av ett lager större sten, medan utsidan är uppbyggd av flera lager kraftiga

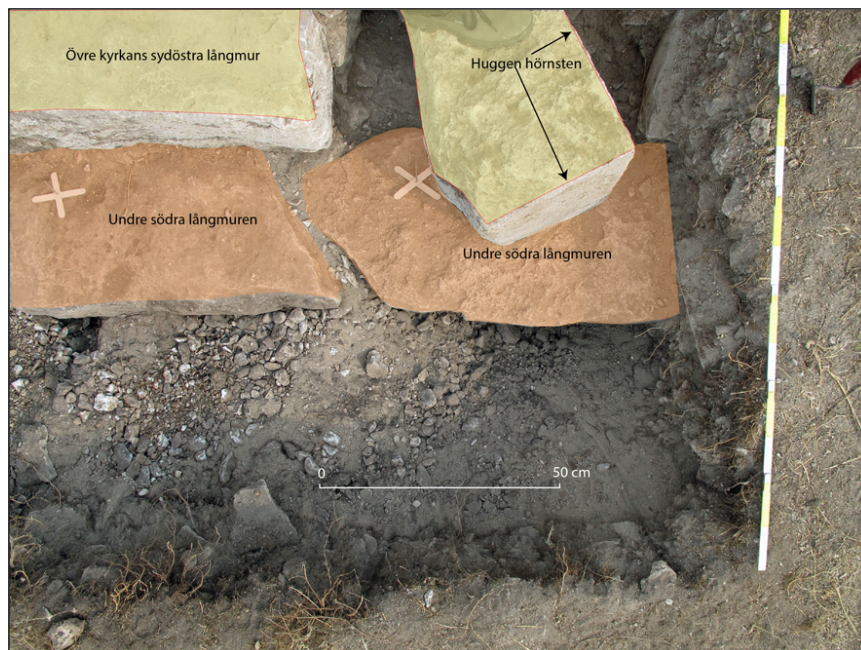
stenar, vilka går betydligt djupare än motsvarande stenar på insidan. Detta skall sannolikt tolkas som att den byggnad som har stått på muren har haft tyngdpunkten på utkanten av

stenmuren. Det fanns inga tecken på att murarna varit uppbyggda högre, vilket leder till tanken att det måste ha varit en träbyggnad som stått på platsen. Om så är fallet har den inre ytan av muren tjänat som underlag för golvplankor och vad som kan ha stått ovanpå dessa.

Byggnadens funktion har inte kunnat klarläggas, inte heller har vi kunnat med säkerhet datera densamma. Ett mynt, påträffat strax utanför den södra långsidan av den undre byggnaden, kan dateras till 1000-talets mitt. Om det skall knytas till denna anläggning är dock oklart, men det visar att aktivitet funnits på platsen under vikingatidens slutskede.

I sammanhanget bör här även noteras den *grav* som framkom parallellt med den södra långsidan av byggnaderna. Även om det är svårt att avgöra, förefaller graven vara orienterad efter den äldre byggnaden. Dateringen av den gravlagde; en man i 25-års åldern, visar med 95,4 % sannolikhet att han är gravlagd inom intervallet AD 1014-1158, vilket med stor sannolikhet är före den yngre kyrkan.

Det mesta talar för att det rör sig om en äldre kyrka /bönehus och måhända har det handlat om en form av stavkyrka, även om den tycks avvika tydligt från kända stavkyrkor på Gotland, inte minst vad gäller grundmurarnas konstruktion. Eller så har vi här just det bönehus som omtalas i de skrivna källorna. Byggnaden har inte ännu kunnat dateras i sig självt, men kan mycket väl vara från 1000-talet. Kommande undersökningar innebär att ta fram hela byggnaden och bättre kunna datera densamma.

Figur 33. En intressant detalj i relationen mellan den övre och den undre byggnaden är sydöstra hörnet. Här fanns den enda välhuggna hörnstenen från den yngre kyrkan bevarad, om än flyttad ur sitt läge. Den skall i bilden skjutas uppåt och till vänster för att sluta an till den yngre muren (markerad med gul färg). I utkanten av den yngre kyrkans mur finns fundamentet för den undre byggnaden i form av i bilden två större kalkhällar (brunfärgade). Man kan notera att de knappt går in under den yngre kyrkan och att utsträckningen åt öster är oklar, beroende på outgrävt område.

Ännu äldre byggnationer?

Vad gäller konstruktioner på själva platsen för kyrkorna skall även noteras den trästolpe som påträffades i södra delen av de långa nord-sydgående schaktet, ruta 4 schakt 1. Stolpen hade inga tydliga stödstenar, men det bör noteras att intill och i schaktkanten i väster, fanns några större kalkhällar, vilka möjligen skall kopplas till stolpen. Sjävklart är det också så att vid anläggandet av en ny anläggning över en äldre, raderas många gånger äldre lämningar bort.

Stolpen har daterats till tidsspannet AD 777-986 med 95,4 % sannolikhet och med 82,0 % sannolikhet till tidsspannet AD 856-986. Stolpen bör med andra ord höra till klar vikingatid och är den äldsta datering vi har inom området så långt. Hur denna stolpe skall tolkas och vad stolpen representerar är dock mycket oklart. Inga andra stolphål eller andra konstruktioner inom kyrkan, påträffades som kan knytas till denna stolpe. Kommande sommars undersökningar kan förhoppningsvis kasta ljus över detta.

Utbyggnaden i norr

Som framgått tidigare sluter utbyggnaden i norr an mot den norra långmuren av den yngre kyrkan. Det har också konstaterats att den har en enklare konstruktion än själva kyrkans långmurar, såväl smalare som grundare. Den är dock, i likhet med den övre kyrkans murar, sammanfogad med kalkbruk, ställvis mycket väl utfört. Tyvärr var konnektionspunkten mellan långväggen och utbyggnadens mur i östra hörnet så förstörd att det inge gick att utläsa exakt hur kopplingen var mellan de två byggnadskropparna. Det mest troliga är ändå att utbyggnaden mot norr är ett sekundärt tillägg till den senare kyrkan. Några säkra dateringar när denna tillbyggnad har skett har inte erhållits ännu, men gissningsvis kan det ha skett under 1300-tal eller 1400-tal.

Vidare visade utgrävningarna i norr att delar av muren var helt borta på vissa sträckor, ända ner till bottenskiktet, framför allt i den östra delen, men även i norr, där en ugn, byggd med sten och tegel, raserat muren.

Det förekom rikligt med kol från ugnen och stora mängder taktegel var spritt i hela området norr om kyrkan, direkt kopplat till platsen för ugnen. Taktegllet har med stor sannolikhet hört till byggnaden med ugnen och inte till kyrkan, så som det ser ut idag. Det kan dock inte uteslutas att man tog tillvara allt tegel i samband med att kyrkan övergavs, vilket möjligen skulle förklara den relativt ringa mängden taktegel.

Två dateringar är gjord på kol från området. Dels från norra kanten av ugnen, med en datering inom tidsspannet AD 1438-1631 med 95,4 % sannolikhet, dels från södra delen av ugnen med det vida tidsspannet på AD 1521-1938 med 95,4 % sannolikhet. Mynt från 1600-tal plus flera kritpipor från området kompletterar bilden av en anläggning som är tillkommen under senare tid, sannolikt i samband med kalkindustriens etablering på platsen.

Bebyggelse mellan kyrkan och kvarnen

Området mellan kyrkan och kvarnen i norr, något närmare kvarnen, hyser spår av ett stort antal stolphål, svagt synliga i markytan. En linje av kraftiga stolphål finns längs den östra kanten av höjden. Dessa är kraftiga, med stora stenar omgivande markanta gropar. Dessa kan möjligen/troligen ha att göra med militär verksamhet på platsen.

De övriga stolphålen är dock av klenare dimensioner och framför allt mycket svårare att upptäcka. De framträder som svaga försänkningar, ofta med lite grönare gräs än omgivande mark. I vissa fall kan det synas någon sten i markytan.

Ett av dessa stolphål undersöktes. Under ett tämligen tjockt lager grus påträffades ett antal stenar på högkant och med markanta trärester mot botten, utgörande reser av stolpen. En datering av stolpen gav med 95,4% sannolikhet att den är från tidsspannet AD 1044-1252, dvs tidig medeltid. Man kan möjligen utläsa att tiden stämmer mer överens med den undre byggnaden än den senare kyrkan.

Vad dessa stolphål representerar är oklart, men troligen rör det sig om byggnader tillhörande kyrkan. Med tanke på att St Olofsholm var en vallfartsort, kan det mycket väl vara frågan om övernattningsställen för pilgrimer. Dock bör platsen undersökas ytterligare innan det går att dra några som helst slutsatser om funktion och tidsställning.

Sammanfattningsvis kan man efter första sommarens utgrävningar konstatera att platsen hyser en historia som börjar i alla fall helt klart under vikingatid och att platsen som kyrkligt område var i bruk troligen fram till åtminstone 1536 när kyrkan plundras. Förmodligen redan under slutet av 1500-talet, men framför allt under 1600-talet, bryts kyrkan ner och töms på sitt innehåll. Man kan förmoda att all bevarad inredning ras till vara från kyrkan. All dekorativ sten bryts bort och tas tillvara, medan resten till stor del går till kalkbränning.

Den fortsatta kalkindustrin i området, liksom ankomsten av militär verksamhet under 1940-talet, bygger vidare på den nedbrytning av miljön som påbörjas sannolikt under slutet av 1500-talet.

Denna kortfattade sammanfattning och tolkning skall ses som en preliminär redogörelse för historien på St Olofsholm. Den får till del bilda utgångspunkten för kommande sommars utgrävning och den kommer säkerligen att behöva revideras allt eftersom ny kunskap framkommer.

Dan Carlsson

Totalvikt i gram/ant

	Ben	Keramik	Metall (Spik/Nit)	Glas (Bitar)	Imp. Flinta	W-brakteat + mindre mynt	Gote + andra mynt	Pärlor	Kritpipor (Fragment)
Schakt 1	4218,5g	271,5g	81 st	14 st	385g	145 + 9 st	9 + 4 st	2 st	7 st
Schakt 2	3478g	299,5g	66 st	59 st	1262g	127 + 24 st	2 + 1 st	5 st	4 st
Schakt 3	7401g	658,5g	33 st	8 st	467,5g	31 + 0 st	2 + 0 st	2 st	26 st
Schakt 4	1771g	144,5g	49 st	8 st	75g	3 + 1 st	0 + 1 st	0 st	8 st
Schakt 5	2146g	435g	24 st	18 st	300g	9 + 0 st	1 + 0 st	0 st	4 st
Schakt 6	3415g	561,5g	74 st	123 st	142g	158 + 17 st	5 + 8 st	9 st	2 st
Schakt 7	351g	387g	14 st	2 st	22g	71 + 8 st	3 + 2 st	2 st	0 st
Schakt 8	1952,5g	178,5g	87 st	12 st	75,3g	125 + 13 st	3 + 4 st	9 st	0 st
Ruta 43	281,5g	2g	3 st	0 st	13g	114 + 1 st	2 + 1 st	1 st	0 st
Ruta 48	216g	7g	24 st	22 st	5g	31 + 4 st	0 + 0 st	1 st	0 st

Vikt per m²/antal per m²

	Total Area (m ²)	Ben	Keramik	Metall (Spik/Nit)	Glas (Bitar)	Imp. Flinta	W-brakteat + mindre mynt	Gote + andra mynt	Pärlor	Kritpipor (Fragment)
Schakt 1	27	156,2g	10g	3 st	0,5 st	14,3	5,3 + 0,3 st	0,3 + 0,15 st	0,07 st	0,25 st
Schakt 2	16	217g	18,7g	4 st	3,7 st	78,9g	7,9 + 1,5 st	0,13 + 0,06 st	0,3 st	0,25 st
Schakt 3	16	462,6g	41,2g	2 st	0,5 st	26,2g	1,9 + 0 st	0,12 + 0 st	0,12 st	1,6 st
Schakt 4	14	126,5g	10,3g	3,5 st	0,57 st	5,4g	2,1 + 0,07 st	0 + 0,07 st	0 st	5,7 st
Schakt 5	12	178,8g	36,3g	2 st	1,5 st	25g	0,75 + 0 st	0,08 + 0 st	0 st	0,3 st
Schakt 6	24	142,3g	23,4g	3 st	5,1 st	5,9g	6,6 + 0,7 st	0,2 + 0,3 st	0,38 st	0,08 st
Schakt 7	24	14,6g	16,1g	0,6 st	0,8 st	0,9g	2,96 + 0,3 st	0,13 + 0,8 st	0,08 st	0
Schakt 8	36	54,2g	4,96g	2,4 st	0,3 st	2,1g	3,47 + 0,36 st	0,08 + 0,11 st	0,25 st	0
Ruta 43	4	70,4g	0,5g	0,75 st	0 st	3,25g	28,5 + 0,25 st	0,5 + 0,25 st	0,25 st	0
Ruta 48	1,5	144g	4,7g	16 st	14,7 st	3,3g	20,7 + 2,7 st	0	0,67 st	0

Figur 34. Utgrävningen av den östra delen av kyrkan, sedd från öster mot väster med "magasinet" i bakgrunden. Murarna av kyrkan syns väl och man får ett bra intryck av hur pass stor kyrkan har varit. Med sina 30 meter är den större än många sockenkyrkor. Sommaren 2014 är målet att undersöka resterande delar av kyrkan fram till magasinet. Foto Dan Carlsson.

Tekniska och administrativa uppgifter

Arendus projektnr	2014:7
Länsstyrelsens diariernr:	431-477-13
RAÄ-nummer	Hellvi 60:1
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning
Utförandetid, fältarbete:	Juli 2013, 20 fältdagar
Län:	Gotland
Landskap:	Gotland
Kommun:	Gotland
Socken:	Hellvi
Fastighet:	Nystugu 1:38
Fastighetskartans blad:	7J0g NÖ
Koordinatsystem:	RH 00
Höjdsystem:	
Projektledare:	Dan Carlsson
Fältarkeologer:	Dan Carlsson, Niklas Björk, Julia Hillberg
Rapportansvarig:	Dan Carlsson
Kartor & Layout:	Dan Carlsson
Kvalitetssäkring:	Dan Carlsson
Underkonsulter:	Inga
Fynd:	Se fyndlista

Litteratur och källor

Pernler, S-E, 1978. S:t Olavs kapell i Akergarn. I: De hundra kyrkornas ö s 24ff.

Siltberg, T. 1997. Gotlandskyrkorna, Grevefejden och nyupptäckta dokument om krigshändelser 1463, 1536 och 1563. Archiv und Geschichte im Ostseeraum. Festschrift für Sten Körner (Studia septemtrionalia 1997), s. 67 ff

Gotlands museum. Rapport 2013. St Olofsholm, undersökning av Ragu

Arkiv- och kartuppgifter

Gotlands Museums digitala arkiv

Riksantikvarieämbetet, ATA

Historiska Museet, Stockholm, fynddatabas

Lantmäteriet, kartan 1700 över Hellvi socken

Laserskanning Amanda Karn, Uppsala universitet

Laserskanning och georadar, Magnus Larson, 3cad

Bilaga 1. Fornlämningar St Olofsholm, Hellvi socken

RAÄ 60:1. Kyrkoruin, 30x18 meter (Ö-V). Övertorvad. Vallarna är 3-5 meter breda och 0,2-0,7 meter höga. I Ö delen en förhöjning 8x4 meter (N-S) och ca 1 meter hög. I NV gaveln en 4 meter lång och 0,4 meter hög kallmur av hällar. I västra delen är påbyggd ett tvåvånings bostadshus ca 13x8 meter (N-S) och ca 6 meter högt. På båda långsidorna är flacka urgrävningar i vällen, 5-7 meter stora. N om NÖ-delen av N långsidan är: 2) En plåtå, 9x9 meter och 0,5 meter hög. Övertorvad ojämn yta. Bevakas! (Triangelpunkt i N-kanten) Ca 5 meter Ö om ruinen är ett betongvärn. 30 meter NÖ om ruinen är: 3) Ett träkors, ca 6 meter högt. Ca 50 meter N om ruinen är en väderkvarn. 4) På en stentavla 1,5x1 meter uppsatt ovanför en dörröppning på husets V

långsida är inristat: "KONUNG OLOF DEN HELIGE FRÅN NORRIGE BYGGDE KYRKAN ÅR 1029
EGAREN TI LL S OLOFSHOLM RESTE DENNA STEN ÅR 1844"

Litteratur: Hilfelings Journal 1796 s 127.

Ekedahls reseberättelse. Brev till Witterhetsakademien daterat 9/10 1835

Säve 1851.

Art: Gotlänningen 7/11 1908.

RAÄ 61:1. Rauk, 2-4 meter hög, har i S delen 1 meter ovanför markytan en planyta 1,5 x 1,5 meter. Norr därom en 1-1,5 meter hög del som gör att då man står på den plana ytan och är vänd mot norr så ser det ut för en betraktare från norr som om man stod i en predikstol.

RAÄ 62:1-2. 1) Rauk, 5x4 meter (N-S) och 1,5 meter hög. I ÖSÖ kanten är en naturlig vittrad håla, 0,3x0,3 meter (NNV-SSÖ) och ca 0,1 meter djup. Vattenfylld. I närheten av nr 1 och "sydvest om kapellruin" är 2) Fyndplats för klacken till en medeltida fingerring samt benrester. ATA Inv. nr. 23196

RAÄ 159:1-4. 1) Kalkugn, 6-sidig, ca 10 meter i diameter, och 5-7 meter hög. Murad av kalkhällar, 0,3-0,8 meter stora. Ugnsväggarna är 0,8-1,5 meter tjocka. Inre diameter 6-7 meter. Öppning i Ö, ca 1 meter stor, takvalv. Ugnsväggarna delvis raserad. På botten nedrasad sten. Ruinen omges av ett bräm av nedrasad sten och ljusgrå jord. Cirka tio lövträd. 4) Norr därom är en mordhög och en liten grundlämning, från vilken utgår en järnvägsbank i SV riktning. I dennas SV del är en grund och ett par fickor. 30-100 meter ÖNÖ är rester av utskeppningshamn. På spridda ställen V och SV om kalkugnen syns spår av en nu raserad järnvägsbank som ledde till stenbrottet. De två byggnaderna ca 100 meter V om kalkugnen har f n använts som kalklador. 30-100 m ÖNÖ om nr 1 är 2) Hamnplats, nu med ca 90 meter L (Ö-V) kaj med stenskonig och f d järnvägsbank. Karl Granlund, S:t Olofsholm, uppger att man vid rivningen av lokstallet påträffade mycket svartek och en ankardel. Se nr 3. Ca 45 m V om nr 1 är trolig plats för 3) Borttaget lokstall, vid vars avlägsnande fynd enl nr 2 gjordes.

Litteratur: Munthe, H. 1945. Om kalkindustrin på Gotland, s 46, nr 1.

E Nylén i skrivelse till Raä, dnr 4870/57. ATA.

G. Svahnström i skrivelse till KMKb, d nr 1585/63 ATA.

RAÄ 275. S:T OLOFSHOLM HAMN DELVIS MUDDRAT

RAÄ 276. Fartygs/båtlänning

RAÄ 280. Trävrak

Undersökning: Arkeologisk undersökning m.m.

Ansvarig institution: RAGU

Ansvarig för undersökningen: Ragnar Engeström
(Waldemar Falck)

Ekonomiskt kartblad: 7J0g (RT90)

Lst:s dnr:

GM dnr: 2011-0826

Fynd: Ja Nej

Lägeskoordinater: N6403865 E732830
(SWEREF 99 N, E)

Landskap	Gotland
Socken/Stad	Hellvi
Fornlämningsnummer	Hellvi 60:1
Fastighet/kvarter	Nystugu 1:37 (S:t Olofsholm)
Fornlämningstyp	Kyrka/kapell - kyrkoruin
Undersökningsår	1976, 1978
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning samt provtagning för analyser
Datering	Medeltid
Dokumentationsmaterial	Fältanteckning, fältritningar, diverse brev från Gotlands Fornsal till RAÄ och markägare, dispositions- och skötselplan för naturreservatet S:t Olofsholm, kopior av diverse artiklar om det aktuella området
Institution som förvarar materialet	ATA
Ekonomisk karta eller stads/ kvarterkarta bifogas	JA NEJ
Materiallista bifogas	JA NEJ
Fyndlista bifogas	JA NEJ
Resultaten har publicerats i:	
Sammanställt av, namn och datum Malin Eriksson 2011-11-25	

Beskrivning (ex: orsak till undersökningen, beskrivning av undersökningsområdet, undersökningens omfattning, sammanfattning av resultaten, fyndkategorier):

Arkeologisk undersökning och provtagning m.m., S:t Olofsholm, Nystugu 1:37, Hellvi sn

Det finns ett samlat material över en del av de aktiviteter med inriktning på arkeologi som skett på Hellvi sockens sydspets, S:t Olofsholm. Det mesta kretsar runt den medeltida kyrkoruin som är belägen där, men det finns även knapphändiga uppgifter om påträffade och undersökta gravar i området som helhet. Holmen har, liksom ödekyrkan, fått sitt namn efter Olav den Helige av Norge (Olof Haraldsson) – Nordens första helgon. Han figurerar i Gutasagan skriven i början av 1200-talet, där farbonden Ormika av Hejnum sägs ha tagit emot Olav med vängåvor då denne "lade sig i en hamn som heter Akergarn" (Åkergarnsholm) och landsteg på Gotland år 1029. Ormika fick vängåvor i gengäld och tog emot Olovs kristna lära. Vid det laget hade Olav varit kung i nitton år och bl.a. grundat Borg som blev Norges huvudstad. Han hade fortsatt att kristna Norge i samma hårdhänta anda som sin föregångare, släktingen Olav Trygvassons. Ett stort antal under sägs ha skett i hans närvaro, vilket är upprinnelsen till hans helighet. Efter hans död under slaget vid Stiklestad 1030 uppfördes domkyrkan Nidarosdomen i Trondheim till hans ära och hans relikier bevaras där. Olov den Helige tros ha haft ett visst inflytande på Gotlands kristnande. På den holme där Olov landsteg lät Ormika, enligt Gutasagan, bygga "ett bönehus på samma ställe där nu Akergarns kyrka står". Det ursprungliga Åkergarnsholm kom att döpas om till S:t Olofsholm efter det landstigna helgonet.

Hellvi 61:1 i FMIS är en rauk som av orsbefolkningen kallas S:t Olofs predikstol. Den är belägen ca 170 m OSO om den blygsamma "ruin" som idag finns kvar av den forna kyrkan/kapellet på holmen. Kyrkoruinen (FMIS Hellvi 60:1, ev. även 60:2) mäter ca 30x18 m och är belägen i Ö-V riktning. Den uppvisar övertorvade vallar och har en förhöjning i den Ö delen. I den V delen är ett tvåvånings bostadshus/magasin påbyggt och strax Ö om ruinen finns ett betongvärn. Dessa moderniteter stammar dels från 1800-talet, då kalkindustrins framfart i området ledde till att delar av kyrkan revs, och dels från 2:a världskriget då kustremsan skulle skyddas och platsen ansågs ha ett bra läge för just detta ändamål. 1943 gjorde Mårten Stenberger från Gotlands Fornsal ett besök i området. Han befarade då att ruinen skulle fortsätta påverkas negativt och skrev till Riksantikvarien att det var angeläget att göra en arkeologisk undersökning på platsen. Om en sådan kom till stånd redan på 40-talet är okänt, men 1976 genomfördes en byggnadsarkeologisk undersökning av den ännu kvarvarande delen av kyrkoruinen - långhuset. Syftet med undersökningen var att kontrollera det ursprungliga murverket. Det finns fåordiga anteckningar om undersökningen, vilka i det stora hela går ut på följande: Markbeskaffenheten på platsen var sådan att under den ca 5 cm tjocka grästorven kom sandblandat grus med inslag av byggnadsavfall, sentida glas, patronhylsor m.m., dvs. endast recent material. Av ruinen syntes ovan mark bl.a. två kraftiga stenblock som utgjort det nedre skiftet i den S muren. Under dessa och i linje låg ett grundskift av sten, till formen något mer oregelbunden. Grundskiftet vilade på en omörd sula och dess fulla omfattning kunde inte fastställas eftersom det moderna huset låg i vägen. Längst i V var sula och grundskift mer oregelbundna liksom längst i Ö där endast obetydliga rester fanns bevarade. Det finns två fältritningar från undersökningen. Den ena utgörs av en profilritning över det S murlivet, medan den andra är en plan som visar murarnas längd och tjocklek. Den senare ritningen verkar dock vara försedd med fel vädersträck. Lämningen/långhuset är orienterad i Ö-V riktning, men på ritningen ligger det i N-S dito. Om det var hela ruinen som undersöktes och hur många schakt som togs upp framgår inte av materialet. Det finns dock diabilder och en fotoförstoring som visar på ett långsmalt schakt omedelbart intill husväggen på magasinet (Fig. 5).

I december 1945 skrev Stenberger ett nytt brev till samma adressat med uppgifter om att en trolig grav framkommit vid schaktningsarbeten ett stycke SV om kyrkoruinen. På fyndplatsen hade benrester samt klacken till en medeltida fingerring av silver påträffats. Vidare schaktningsarbeten stoppades och Stenberger föreslog att en arkeologisk undersökning av den ev. graven skulle göras av Gunnar Swanström så snart det var möjligt. Fyndplatsen är densamma som Hellvi 62:2 i FMIS. Stenberger fick redan samma månad klartecken från Riksantikvarieämbetet att undersöka fyndplatsen. Några vidare uppgifter om denna arkeologiska undersökning finns inte och dokumentationsmaterial saknas. Fingerringen finns vid SHM (fig. 6).

1978 utfördes en diatoméanalys av materialprover i närheten av kyrkoruinen (Fig. 3 och 4). Vid en sådan analys undersöks fossila och nutida vattenmiljöers pH, salthalt, vattendjup m.m. med ledning av förekomsten av olika kiselalger, s.k. diatoméer. Proverna togs i en nästan torrlagd myr ca 120 m V om kyrkoruinen och man ville veta om det funnits en övergång från salt- till sötvatten på platsen. Hade myren en gång varit en del av havet och därmed utgjort en västlig strandlinje? Proverna togs på tre olika djup/nivåer under markytan och två av nivåerna visade på tidigare förekomst av saltvatten. Resultatet tolkades som att svaret på frågeställningen blev ja, samt att myren mycket väl kan ha varit ett hamnläge under vikingatid och medeltid och då legat strax NV om kyrkan. Myrens begränsning mot S ligger nu på 2 m höjd. Skattdägningskartorna 1694 (Fig. 1) och 1752 (Fig. 2) tycks styrka att myren, som på den tidigaste kartan kallas "wad", en gång haft ett samband med Östersjön.

1978, sannolikt samtidigt med diatomén, togs prover för en pollenanalys. Tyvärr finns inte svaret på denna i materialet och inte heller i kapslarna på Gotlands Museum.

I maj 1958 skedde en icke dokumenterad arkeologisk undersökning på Nystugus mark. Det enda som tyder på att den har genomförts är två brev i det samlade materialet över Nystugu/S:t Olofsholm. I det ena, som är ställt till RAÄ, anhåller Erik Nylén (?) om att få utföra en arkeologisk undersökning av en till hälften bortschaktad stensättning belägen ca 260 m O om ett boningshus på hemmansägare Nils Larsson mark. Larsson önskar i samband med detta ta bort stensättningen. Det andra brevet är ställt till markägare Larsson, där RAÄ:s ombud tackar för värdefull hjälp i samband med undersökningen av den vid grustäkt förstörda skelettgraven. Eftersom det inte finns några kartor i materialet och då fastigheterna har ändrat sifferkombinationer sedan 50-talet, är det svårt att förstå var på holmen undersökningen ägde rum. Dessutom talas det ena brevet om Nystugu 1:21 och det andra om Nystugu 1:22, trots att det rör samma undersökning och således berör samma fastighet. Det finns inte heller några ledtrådar i referensmaterial som *Gotländskt Arkiv* och *Arkeologi i Sverige*.

På 1960-talet sände en markägare på Nystugu in ett mynt till Gunnar Swanström på Fornsalen. Det hade hittats i hamnen vid S:t Olofsholm. Efter ett expertutlåtande från Barcelona klassades det falskt och sändes tillbaka till upphittaren. Myntet torde vara från perioden 1598-1621. I det samlade materialet om S:t Olovsholm och S:t Olov finns också en anteckning om ett välbevarat mynt som under 1970-talet fanns hos Klinte hembygdsförening. Det var präglat för Olof den Helige och möjligen gjort av en gotländsk myntmästare. Det talas ingenting om fyndplatsen, men sannolikt togs det med i materialet just för att det rörde helgonet i fråga och därför var av allmänt intresse.

Fig. 1. Utsnitt ur skattningskartan över Hellvis sn (1694) där den markägande gården Nystugu kan ses tillsammans med gårdsnumret 4 och kyrkoruinen är utritat längre söderut med texten "Gammal kyrkia öde".

Fig. 2. Förhållandena är desamma när den senare skattläggningskartan ritades (1752). Här kallas kyrkoruinen "gamelkyrka öde".

Fig. 3. I den nästan torrlagda lilla myren V om kyrkoruinen (inringat) togs prover för diatoméanalys (rött kryss).

Fig. 4. Prover tas för diatoméanalys strax V om kyrkoruinen/kapellet (se kartan ovan).

Fig. 5. Diabild som visar schaktet intill magasinet (1976).

F:5
23196. S:t Olofsholm, Hellvi sn, Gotland.

Fragment av fingerring (klack).

1,7 x 1,7 cm. H. 0,5 cm.

Förgyllt silver. Kvadratisk - men ej helt regelbunden - med avsneddade sidor och plant mittfält. Grave-rad ornering: på mittfältet en fyrbladig ros, på de sneddade sidorna ett mångflikigt blad över vart hörn och mellan dessa blad grupper av i huvudsak vertikala, korta linjer. På frånsidan lödespår efter den förlorade omkretsen.

1200-talets slut - 1300-talets förra del.

Anträffad 1943 vid ovannämnda plats, något sydväst om den därvarande kapellruinen, enligt uppgift på ett djup av 2-3 m.

Inlöst 1944 från upphittaren, civilvärnpliktige Erik Videll, Sturevägen 5, Hässelby villastad, för kr. 10:-.

(C.R. af Ugglas mars 1944).

Fig. 6. Ett lösfynd i form av klacken till en medeltida silverring hittades i närheten av kyrkoruinen. Den är registrerad hos SHM, med föremåls-id 43884 och inventarienummer 23196 i kategorin "Dräkt och personlig utrustning".

Undersökningsplats: Gotland, Hellvi sn, Nystugu 1:37, **Lst:s dnr:**
S:t Olofsholm

GM dnr: 2011-0826

Materiallista

Grävningsledare: Ragnar Engeström (Waldemar Falck)

Uppdragsgivare:

År: 1976

Kontonr:

Arkivhandlingar (Dubbelklicka i ruta och välj "Markerad" för att sätta kryss)

			Antal	Var:
Ärendehandling	Ja	Nej		
Manus:	Ja	Nej		Sidor
Negativ:	Ja	Nej	1	A1009:51
Kontaktkopior:	Ja	Nej		
Fotoplaner:	Ja	Nej		
Fältritningar:	Ja	Nej	2	
Renritningar:	Ja	Nej		
Datadisketter:	Ja	Nej		
Fynd:	Ja	Nej		
Osteologi:	Ja	Nej		
Analysprover	Ja	Nej		

Övrigt: Tre fotoförstoringar, diatoméanalys med provsvar

Arkeologisk personal utöver grävningsledare: _____

Datering: STÅ BRÅ JÄÅ M-TID ODAT

X

Osteologisk analys

av förstörd grav vid S:t Olofsholm, Hellvi, Gotland
Augusti 2013

Petter Åkeson

Bakgrund

Sommaren 2013, under de arkeologiska undersökningarna av kyrkoruinen vid S:t Olofsholm i Hellvi socken på norra Gotland, påträffades invid kyrkans södra mur nederdelen av ett skelett i en hällkista. Den övre delen av graven hade under tidigt 1900-tal blivit förstörd av schaktning för ledningsdragning.

Beskrivning

Individen hade gravlagts på rygg i öst-västlig riktning, med huvudet i väster. Höger hand låg bredvid eller på höger höft, medan den vänstra verkar ha varit placerad något under kroppen. Benen låg parallella med fötterna något riktade mot vänster. Skelettdelarna var välbevarade men till viss del vittrade på undersidan. I översta delen var vissa ben (höftben, korsben etc) tydligt svartfärgade i ett 10 cm brett stråk, detta troligen beroende på tjärpapp som nedlades i det schakt som förstört graven.

De skelettdelar som fanns kvar var nedre delarna av underarmsbenen, handbenen (enstaka handrotsben samt flera falanger saknades). Ländkotorna 3-5, korsbenet, första svanskotan, höftbenen (som var något fragmenterade, men i princip kompletta). Lårben, knäskålar, vad- och skenben. Av fotbenen saknades främst falanger.

Könsbedömning

Höftbenet uppvisade inga säkra könsskiljande karaktärer. Mått tagna på lårbenets ledkula och nedre ände indikerar dock att det med stor sannolikhet är en man.

Åldersbedömning

Alla rörbenens ledändar var fastvuxna, medan de tre övre kotsegmenten i korsbenet inte hade fusionerat med varandra. Detta indikerar en ålder på omkring 25 år. Denna ålder bekräftas också av utseendet på höftbenens ledytor mot korsbenet.

Kroppslängdsberäkning

Höger lårbens största längd uppmättes till 452mm. Detta ger, enligt Trotter & Glesers (1952) kroppslängdsberäkningsformel för män, en kroppslängd på 170,39 ($\pm 3,94$)cm.

Skelettförändringar

Höger lårben uppvisade en större vinkel mellan övre och nedre delen än normalt, dvs benet var mer "vridet" längs sin axel. Detta behöver dock inte bero på någon sjuklig eller annan förändring, det kan vara en naturlig variation.

På vänster lårbenshuvud finns en förändring i ledytan, troligen spår av en sk osteochondritis, en ledsjukdom som kan bryta ner delar av benet, se bild.

Vänster lårbenshuvud med spår av sjukdom

På höger hands fjärde mellanhandsben (ringfingret) finns en kraftig förändring på den övre (mot kroppen räknat) halvan. Troligen har benet utsatts för någon form av trauma och sedan infekterats. Benet är förkortat med ca 1 cm.

Övrigt

En hörntand från överkäken hade påträffats i närheten. Det är inte osannolikt att den tillhör den gravlagda individen.

Efter avslutad osteologisk analys återplacerades alla skelettdelar i graven, som sedan fylldes igen.

Mått

Femur dx GL: 452mm

Femur dx diameter caput: 51mm

Femur dx epikondylbredd: 83mm

Totala fynden

Fnr.		Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp		Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
1	2		5	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt		1,50	1,50
2	1		4	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		1,00	0,80
3	6		14	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1500/1600-tal	Gotemynt - Med sneda stämpelar, båda sidor		1,70	1,70
4	6		17	2	3	Järn	Spik			Tre större spikar. Nr 1 rak, Nr 2 lätt böjd, Nr 3 kraftigt böjd spetsis.	18\17\15	2.5\1.5\2	
5	2		7	2	1	Bly	Bleck		?	Mindre bit, något rundad.		1,10	1,20
6	2		7	2	2	Lera	Keramik		Medeltid?	Två bitar, grön + glaserad keramik.	1.7\1.5		2\0.8
7	1		2	2	4	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal?	W-brakteat. Nr 1 Fin stämpel, Nr 2 rund, Nr 3 nästan hel, Nr 4 skadad. Sällfynd, vid muren,	1\1\0.9\0.8		1\1.1\1\0.9
8	3		10	1	1	Lera	Keramik			Glaserad på ena sidan, brunröd		2,00	1,70
9	3		10	2	2	Järn	Spik?			Saknar huvud, men blir spetsiga åt ena hållet, Nr 1 stor och Nr 2 liten.	12\5		1\0.5
10	6		13	2	1	Koppar?	Beslag			Format som blomma, från säll. Murhörnet.		1,10	1,10
11	6		13	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, samtliga med tydlig W-stämpel, samtliga likstora. Murhörnet.		1,00	1,00
12	2		5	2	5	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, två hela + tre mindre fragment.	1.1\1\1\0.7\0.5		1.1\0.8\0.5\0.5\0.3
13	6		13	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt		Ev. Mynt, fragmenterat. Murhörnet.		0,80	0,70
14	2		5	2	11	Järn	Spik			10 spikar, 1 beslag.			
15	6		13	2	1	Järn	Beslag			Sällfynd, tredelat; tre rundningar, störst i mitten. Hål i mitten. Murhörnet.		1,00	0,70
16	6		13	2	4	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat. Likstora. Från säll. Murhörnet.		0,90	0,90
17	6		13	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, två likstora, en avvikande stämpel samt storlek.		1,20	1,10

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
18	6	13	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, samtliga med tydlig W-stämpel, samtliga likstora. Murhörnet.	0,90	0,90
19	6	13	2	3	Glas	Glas			Äldre glas, olika färger	2.2\2.3\1	1\2\1
20	6	13	2	1	Sten	Flinta					
21	6	14	2	1	Sten	Flinta					
22	5	18	1	1	Sten	Flinta			Avslag		
23	6	13	2	6	Glas	Glas					
24	6	13	2	7	Järn	Spik			3 spik + 4 fragment		
25	6	13	2	3	Lera	Keramik			Grå		
26	1	3	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat?		
27	1	3	2	5	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt + 4 mindre mynt (W-brakteater?).		
28	1	3	2	1	Koppar/Silver	Mynt			Litet mynt.		
29	1	3	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat.		
30	6	13	2	2	Lera	Keramik			Ljus, stengods, ev. CII:1		
31	3	10	2	2	Lera	Kritpipa			Huvud + del av skaff med stämpel.		
32	2	5	2	4	Slagg	Slagg					
33	3	10	1	1	Järn	Spik					
34	3	10	2	1	Sten	Flinta					
35	2	5	2	1	Sten	Flinta					
36	6	13	2	4	Glas	Glas					
37	6	16	2		Kol	Kol			Fanns överallt bland tegel.		
38	6	16	2		Ben	Ben					
39	6	15	2	1	Sten	Flinta			Röd-gul		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
40	3	10	2		Ben	Ben					
41	2	7	2	2	Lera	Kritpipa			Två delar, en med blom-ornamentik.		
42	2	7	2	3	Sten	Flinta					
43	2	7	2	3	Ben	Ben					
44	6	13	2		Ben	Ben					
45	6	15	2		Ben	Ben					
46	6	13	2		Ben	Ben					
47	3	11	2		Ben	Ben					
48	3	11	2		Ben	Ben					
49	3	11	2		Ben	Ben					
50	2	5	2		Ben	Ben					
51	3	11	2	4	Lera	Kritpipa			2 Huvuden + 2 skaftdelar, varav en med geometriskt mönster.		
52	3	11	2	4	Järn	Spik?				5,70	
53	2	7	2	2	Lera	Keramik					
54	3	12	2	1	Silver	Nål					
55	3	11	2	2	Lera	Keramik			Stengods		
56	3	11	2	1	Lera	Keramik			Rödbrun		
57	2	7	2	3	Lera	Keramik					
58	6	13	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, 2 med W samt 1 med kors.		
59	6	13	2	1	Glas	Pärla			Halv, röd, genomborrad. Möjlig bärnsten.		
60	6	16	2	1	Silver	Mynt			Sida 1, kors med text. Sida 2 ev. Sköld med text. Från såll.	1,80	1,80

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
61	2	7	2		Ben	Ben					
62	2	7	2		Järn	Spik			Blandade storlekar. Längst anges.	18,50	
63	2	6	2	4	Järn	Spik			3 stora, 1 mindre.		
64	2	6	2	1	Järn	Spik			Böjd		
65	5	20	2		Ben	Ben					
66	5	20		5	Tegel	Tegel					
67	5	19	1		Ben	Ben					
68	6	13	1		Kol	Kol			Bland murbruk, s-v hörnet, 10cm från södra kanten, 20cm från västra kanten.		
69	6	14	2		Ben	Ben					
70	6	17	1		Ben	Ben			Utanför muren		
71	6	16	2		Ben	Ben					
72	6	17	2	9	Glas	Glas			Grönt		
73	6	14	2	4	Glas	Glas			Grönt		
74	2	5	2	2	Glas	Glas					
75	6	17	2	2	Lera	Keramik					
76	3	11	2	1	Slagg	Slagg					
77	6	14	2	2	Lera	Keramik					
78	5	20	2	28	Lera	Keramik			även från schakt 6, fler rutor. Utanför muren i uppkast. Flertalet bitar, samtliga liknande.		
79	6	17	2	7	Lera	Keramik					
80	2	6	2	1	Tegel	Tegel					
81	6	17	2	1	Järn	Spik			Utanför muren, båtnit?		
82	2	6	2	3	Lera	Keramik					

Fnr.		Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
83	2	6	2	1	Lera	Keramik						
84	2	6	2		Ben	Ben						
85	6	14	2		Järn	Spik			Från ruta 14-17			
86	2	7	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
87	6	16	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt?			
88	6	13	2	1	Glas	Glas			Mörk-grå			
89	1	3	0	9	Järn	Spik			Från torvlager			
90	6	24	2	3	Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
91	6	16	2	1	Silver	Mynt	Göteborg	1610	Göteborgs-mynt, ettöring.			
92	2	7	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
93	6	16	2	1	Silver	Mynt			Större mynt m. vapensköld på ena sida.			
94	2	8	2	2	Sten	Flinta						
95	3	12	2	1	Sten	Flinta						
96	6	13	2	2	Äggskal	Äggskal						
97	3	12	2		Ben	Ben						
98	2	8	2		Ben	Ben						
99	6	13	2	11	Lera							
100	2	7	3	1	Glas	Glas						
101	6	17	2		Ben	Ben						
102	5	20	2	8	Glas	Glas			Grönt			
103	6	16	2		Ben	Ben						
104	6	24	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
105	6	15	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, men otydlig prägling		
106	6	24	2	1	Järn?	Föremål			Avlångt	3,30	0,30
107	6	16	2	1	Lera	Keramik			Rödglaserad på insidan, svart på utsidan		
108	6	16	2	1	Järn	Spik			Starkt oxiderad		
109	2	7	2	1	Metall	Bleck				1,30	0,90
110	6	16	2		Ben	Ben			Funna i en ansamling i nordöstra hörnet av rutan		
111	2	8	2	1	Koppar/Silver	Myntfragment			Möjligt R på ena sidan		
112	6	17	2	2	Glas	Glas				1.6/1.5	1.3/1
113	6	24	2		Ben	Ben					
114	6	17	2	1	Trä/Blyerts	Penna				5,80	0,50
115	6	15	2	1	Lera?	Keramik?			Svart, obestämt föremål	0,60	0,60
116	3	9	2	2	Lera	Kritpipa			Delar av skaft, båda med dekor	5.3/5.2	0.8/0.8
117	2	6	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater	1.7/1.5/1.5/1.4	1/1.1/1/0.8
118	6	15	2	4	Glas	Glas					
119	6	24	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
120	3	12	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater, i botten på lager 2		
121	6	24	2	1	Trä	Pärla				0,90	0,90
122	3	12	2	1	Järn	Hästkosöm?				3,70	1,80
123	6	16	2	1	Silver	Mynt			Stort med vapensköld på båda sidorna	2,20	2,20
124	6	24	2	1	Brons	Nål			Tvinnad	3,40	0,40
125	4	21	1	2	Lera	Keramik			Blåvit glasering		
126	2	8	2	1	Järn	Spik				5,50	

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material		Fyndtyp		Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
127	6	15	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat				
128	6	24	2	7	Lera	Keramik			blandat, olika sorter				
129	2	8	2	4	Lera	Keramik							
130	6	13	2	11	Puts	Puts							
131	6	16	2		Kol	Kol			Funna i nordöstra hörnet av rutan				
132	6	24	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat				
133	6	16	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat				
134	3	12	2	1	Lera	Kritpipa			Skaft		4,30	0,70	
135	6	16	2	1	Järn	Spik			Kraftigt oxiderad		4,30		
136	6	15	2	1	Järn	Spik					3,50		
137	6	15	2	1	Lera	Keramik			Ljusgrå				
138	6	15	2		Ben	Ben							
139	6	15	2		Ben	Ben							
140	6	16	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat				
141	6	15	2	1	Lera	Keramik			Troligtvis handtagsfäste				
142	6	17	1	1	Tenn	Spänne			Med blommor, troligtvis från 1920-/30-talet		9,00	2,30	
143	6	14	2	4	Sten	Flinta			Från ruta 14-17				
144	6	16	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt		2,00	2,00	
145	6	24	2	8	Järn	Spik							
146	6	24	2	4	Glas	Glas							
147	3	12	2	4	Järn	Fragment							
148	3	12	2	3	Lera	Keramik			Ljus				

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
149	1	3	1		Ben	Ben					
150	1	1	1		Ben	Ben					
151	1	4	1	1	Glas	Glas		Vit/ljusgrönt	2,60	1,50	
152	1	1	1	1	Sten	Flinta					
153	1	4	1		Ben	Ben		Brända och obrända			
154	1	1	1	1	Glas	Glas			1,40	0,80	
155	1	1	1	10	Järn	Spik					
156	1	1	1		Sten	Skiffer					
157	1	1	1	1	Lera	Keramik					
158	1	4	2	1	Lera	Keramik		Mynningsbit			
159	6	24	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt		
160	6	24	2	16	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, 13 hela och 3 fragment		
161	6	24	2		Glas	Glas		Många småbitar			
162	1	4	2	3	Sten	Flinta					
163	6	24	2	1	Lera	Kritpipa			Del av ett skaft	2,20	0,70
164	6	24	2	14	Lera	Keramik					
165	1	3	1	1	Lera	Tegel					
166	1	4	2	1	Järn	Spik			4,00		
167	1	4	2		Ben	Ben					
168	1	1	2	2	Glas	Glas			1,80	1,40	
169	1	1	2		Ben	Ben					
170	6	24	2		Ben	Ben					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
171	6	16	2	1	Järn	Spik				6,00	
172	6	16	2	6	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
173	6	16	2	1	Silver	Mynt			Lite större mynt	1,30	1,30
174	6	24	2	1	Mässing?	Smycke			Runt spänne med dekorationer	1,60	1,60
175	6	16	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
176	6	16	2	4	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
177	6	16	2	7	Glas	Glas					
178	2	5	2	1	Sten	Golvplatta			Funnen på sidan av schakt	14,70	11,80
179	6	24	2	1	Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W		
180	6	15	2	1	Sten	Pärla			Otydligt genomborrad	0,60	0,60
181	6	15	2	5	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
182	6	15	2	1	Glas	Glas					
183	6	24	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
184	6	16	2	1	Järn	Spik				3,20	1,90
185	6	15	2	5	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
186	6	16	2	3	Glas	Glas			Mörk		
187	6	24	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
188	6	16	2	1	Järn	Spik				4,00	0,70
189	6	16	2	2	Glas	Glas					
190	6	16	2	5	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
191	6	15	2	3	Glas	Glas					
192	6	16	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
193	6	24	2	5	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
194	6	16	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
195	6	16	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, under stenpackning.		
196	6	16	2	1	Metall	Beslag			Fyrkantig med en utbuktning i varje hörn, hål i mitten	0,90	0,90
197	6	24	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat?		
198	6	24	2	2	Glas	Glas					
199	6	24	2	1	Koppar/Brons	Hyska				1,30	0,90
200	6	16	2	1	Järn	Spik				4,00	1,50
201	6	15	2	2	Koppar/Silver	Mynt					
202	6	13	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, genomborrad?		
203	6	13	2	1	Järn?	Nit					
204	6	24	2	1	Bärnsten	Pärla			Halv, röd, genomborrad.		
205	6	16	2	2	Järn	Spik				2.7\2.4	1.2\1.5
206	6	16	2	1	Lera	Keramik			Stengods		
207	6	16	2	3	Glas	Glas					
208	6	13		1	Silver	Mynt			Okänd typ	1,60	1,60
209	6	24	2	5	Koppar/Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W		
210	6	16	2	1	Järn	Spik					
211	6	16	2	1	Koppar/Brons	Beslag			Ev. Hängsmycke		
212	6	16	2	1	Koppar/Brons	Hänge					
213	6	16	2	4	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
214	6	15	2	1	Koppar	Nål			Knappnål	5,80	

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
215	6	16	2	1	Koppar	Spänne			Fyrkantig med hål i mitten	1,40	1,30
216	6	15	2	1	Metall	Föremål			Metall ihoprullad/vikt	2,00	0,20
217	6	15	2	3	Lera	Keramik					
218	6	24	2	4	Metall	Skrot			Spikhuvud, mm.		
219	6	24	2		Ben	Ben					
220	6	13	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
221	6	24	2	1	Sten	Puts					
222	6	15	2	1	Brons	Nål			Knappnål	5,00	
223	6	15	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
224	6	15	2	7	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
225	6	24	2	1	Bärnsten	Bärnsten				0,60	0,80
226	6	15	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
227	6	24	2	8	Glas	Glas					
228	6	16	2	1	Järn	Spik				6,50	0,70
229	6	24	2	2	Sten	Bryne				3,80	
230	6	24	2	14	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
231	6	16	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	2,00	2,00
232	6	16	2	6	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
233	6	15	2	3	Glas	Glas			Blått glas, mycket ömtåligt.		
234	6	15	2	4	Glas	Glas					
235	6	24	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat. Osäker ruta!		
236	6	24	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp		Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
						Mynt	Material					
237	6	13	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
238	6	24	2	3	Lera	Keramik						
239	6	24	2	1	Bärnsten	Pärta			Intakt pärla.			
240	6	24	2	1	Brons	Nål			Knappnål			
241	6	24	2	8	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
242	6	15	2		Ben	Ben						
243	6	15	2		Ben	Ben			Ruta 15 & 16			
244	6	15	2		Lera	Keramik						
245	6	15	2	11	Glas	Glas						
246	6	15	2	3	Järn	Spik			Spik + övrigt järn			
247	6	24	2	1	Brons	Nål			Nål m. tillbehör			
248	6	24	2	1	Bärnsten	Pärta			Hel, ljusgul			
249	6	15	2	2	Glas	Glas						
250	6	15	2	1	Järn	Spik						
251	6	15	2	2	Järn	Spik						
252	6	24	2	1	Metall	Beslag			Trekantigt, med runda uppbuktningar			
253	6	24	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
254	6	24	2		Ben	Ben						
255	6	24	2	1	Järn	Spik			Rostig			
256	6	15	2	4	Glas	Glas						
257	6	15	2	1	Metall	Mynt			Kraftigt oxiderat mynt?	2,70		
258	6	24	2	1	Metall	Beslag			Två runda uppbuktningar			

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
259	6	24	2	1	Silver	Mynt		1300-1400	Örtug		
260	6	24	2	1	Lera	Kritpipa			Svag ornamentik		
261	6	24	2	16	Glas	Glas					
262	6		2	2	Sten	Flinta			En stor blå, en mindre gul		
263	6	24	2		Järn	Skrot			Olika bitar		
264	6	13	2	1	Bärnsten	Bärnsten			Möjlig pärla		
265	6	24	2		Lera	Keramik			Olika delar, vissa tillhörande en kopp, går att sätta ihop.		
266	6	24	2		Ben	Ben					
267	2	8	2	5	Lera	Tegel					
268	2	8	2		Järn	Spik			Spik samt beslag l av olika typ		
269	2	5	1	2	Lera	Keramik			En större, en mindre bit. Målade och glaserade.		
270	2	5	1		Järn	Skrot			Blandade spikar		
271	2	6	1	1	Järn	Föremål			Böjd metallbit		
272	2	5	1	9	Sten	Flinta					
273	2	6	1		Glas	Glas			Modernt?		
274	2	6	1	1	Sten	Flinta					
275	2	8	2	2	Lera	Keramik			Glaserad keramik		
276	2	5	1		Lera	Bränd Lera					
277	2	8	1	1	Järn	Spik					
278	2	8	1		Lera	Tegel			Tegel samt bruk		
279	2	6	1	1	Lera	Lera			Formad som en tår/droppe, klump. Grodd?		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
280	2	8	2		Ben	Ben					
281	2	5	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Göte-mynt		
282	2	5	3	36	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
283	2	5	3	3	Koppar/Silver	Mynt					
284	1	2	2		Ben	Ben					
285	3	10	3		Ben	Ben					
286	1	2	2		Lera	Bränd Lera					
287	1	3	2		Ben	Ben					
288	3	9	2		Ben	Ben					
289	3	9	3		Ben	Ben					
290	3	9	3		Ben	Ben					
291	3	9	3		Lera	Keramik			Glaserad keramik		
292	2	6	3	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
293	2	6	3	20	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
294	3		3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt		Fragment		
295	2	6	3	18	Lera	Keramik			Blandat glaserat		
296	2	6	3	8	Järn	Föremål			Blandat järn		
297	3	9	3		Lera	Keramik			Glaserad keramik		
298	2	6	3		Ben	Ben					
299	2	6	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
300	2	6	3	1	Järn	Beslag			Sexarmat beslag, osäker funktion.		
301	2	6	3	28	Glas	Glas					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Material		Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
				Antal	Material						
302	3	10	3	Lera		Keramik					
303	2	6	3	Bärnsten	3	Bärnsten			Röda		
304	2	6	3	Metall?	1	Föremål					
305	3	9	3	Järn		Spik			Olika föremål, mest spik		
306	3	9	3	Lera	4	Kritpipa			2 Huvuden + 2 skaftdelar.		
307	1	3	2	Sten	1	Tegel			Gult tegel, väldigt platt och vinkelrätt.		
308	3	11	3	Ben		Ben					
309	3	9	2	Lera		Keramik			Glaserad keramik		
310	3	11	3	Lera		Keramik			Glaserad, mönstrad	2,40	
311	3	11	3	Lera		Keramik					
312	1	2	2	Lera	6	Keramik			Ihoplimmade bitar 5 av 6, glaserad på insidan, troligtvis BII:4		
313	3	10	3	Sten	4	Flinta			En mycket stor bit flinta, samt flertalet små.		
314	3	10	3	Järn		Skrot			Diverse, spik mm.		
315	3	9	2	Lera	2	Kritpipa			Två bitar skaft.		
316	3	9	2	Lera	1	Keramik			Glaserad keramik		
317	2	7	3	Bly	1	Föremål					
318	6	15	2	Ben		Ben					
319	6	15	2	Järn	1	Spik					
320	6	15	2	Järn	1	Beslag					
321	2	6	3	Järn	1	Beslag			Format som en blomma, bältesdekoration?		
322	1	3	2	Lera		Bränd Lera					
323	1	3	2	Järn	2	Skrot					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
324	6	15	2	4	Lera	Keramik					
325	6	15	2		Glas	Glas					
326	1	3	2	1	Sten	Flinta					
327	2	6	3	1	Bärnsten	Pärla					
328	1	3	2		Sten	Skiffer			Fragment		
329	1	2	2	1	Sten	Puts					
330	1	2	2	1	Bly	Föremål					
331	2	7	3	1	Bärnsten	Pärla			Mindre bit av pärla.		
332	2	7	3	1	Bärnsten	Bärnsten					
333	2	7	3	1	Metall	Hyska				1,50	1,20
334	2	7	3	7	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
335	1	2	2	1	Järn	Spik				3,00	
336	1	3	2	3	Lera	Keramik					
337	1	3	2	7	Lera	Kritpipa			6st utan ornamentik, en med.		
338	3	10	3	1	Koppar/Silver	Mynt					
339	3	10	4	1	Ben	Pärla			Radbandspärla		
340	3	11	3	2	Lera	Kritpipa			Ett huvud, samt en bit av skaft		
341	2	8	3		Ben	Ben					
342	3	9	4	3	Lera	Keramik			Oglaserad		
343	3	2	3		Ben	Ben			Framför allt fiskben		
344	6	13	3		Ben	Ben					
345	3	9	4		Ben	Ben					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
346	6	24	3		Ben	Ben					
347	2	7	3		Koppar/Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W	1,00	1,00
348	6	16	3	2	Glas	Glas					
349	6	16	3	1	Koppar/Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W		
350	6	16	3		Ben	Ben					
351	6	16	3	3	Järn	Spik			2 spikar och en mindre järnbit		
352	6	13	3	1	Glas	Glas					
353	6	16	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
354	6	24	3	1	Glas	Glas			Ljusgrönt?		
355	6	16	3	1	Metall	Beslag			Rektangulär, halva hålet kvar på var sin kortsida, inte magnetiskt		
356	6	15	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
357	2	5	3	9	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
358	6	15	3	1	Bly	Knapp					
359	6	16	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Svenskt		B på myntet, eventuellt Birger Jarl?		
360	6	15	2	2	Koppar/Silver	Mynt			Kors på båda	1,00	1,00
361	6	15	2	1	Koppar/Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W	1,10	1,10
362	6	16	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
363	6	16	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat 1, med otydlig prägling 1	1.0/1.0	1.1/1.2
364	6	16	2	5	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
365	6	16	2	2	Järn	Spik			1 spik och 1 annan järnbit	3,00	0,70
366	2	7	3	1	Ben	Pärila			Hålet: 0.3 i diameter	0,80	0,80
367	6	15	2	1	Brons?	Ring			Enkel dekoration: 2 linjer löper runt ringen	2,30	2,10

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
368	2	7	3		Koppar/Silver	Mynt			Otydlig prägling	1,10	1,10
369	3	9	4	4	Koppar/Silver	Mynt			Fragmenterade		
370	6	15	3	1	Bärnsten	Pärla			Halv pärla		
371	6	15	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
372	6	15	3	1	Ben	Pärla				0,60	0,60
373	6	15	2	1	Glas	Glas			Ljusgrön		
374	6	15	2	1	Metall	Föremål			Rund, med stor rund prägling	1,50	1,50
375	2	5	3	5	Metall	Föremål			1 metallpärla?, 2 hyskor, 2 små nitbrickor med håll		
376	6	16	2	1	Glas	Glas					
377	6	13	3	1	Järn	Spik			Stort huvud:	3,00	3,00
378	2	7	3	8	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
379	6	24	3	1	Koppar/Silver	Mynt		1200-tal	Med kors		
380	2	7	3		Koppar/Silver	Mynt			Otydlig prägling	0,90	0,90
381	2	7	3	8	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
382	2	7	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, lite otydligt		
383	2	7	3	1	Bärnsten	Pärla			Halv pärla		
384	2	6	3	4	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
385	2	6	3	1	Messing?	Hänge			Format som ett löv		
386	2	7	3	1	Bärnsten	Pärla			Hel		
387	6	16	2	2	Glas	Glas					
388	6	13	2	1	Glas	Glas					
389	2	7	3	1	Metall/Bly?	Klump			Odefinierbar form		

Fnr.		Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
390	6	15	2	2	1	Ben	Pärila			Hel, Hålet: 0.3	0,50	0,50
391	6	15	2	2	1	Metall	Bleck			Lite fyrkantig	0,80	0,80
392	1	2	3	3	1	Brons?	Bältesbeslag			Ser ut som en blomma, lite trekantig	1,10	1,10
393	1	2	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
394	1	3	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
395	1	3	3	3	1	Metall	Beslag			Rektangulär med en avlång 8 på, lite dekorerat i kanten		
396	1	3	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
397	1	2	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
398	1	2	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
399	1	2	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt		Myntet är vikt, prägling syns ej		
400	1	2	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt			Otydlig prägling		
401	1	3	3	3	8	Järn & Brons	Skrot					
402	1	3	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt		Otydlig prägling, inget W,		
403	1	3	3	3	1	Metall	Hänge/Beslag			Rund, saknas en liten del. Hål i mitten		
404	1	3	3	3	20	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
405	1	2	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
406	1	3	3	3	1	Brons	Nål			Knappnål	4,80	
407	1	2	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
408	1	2	3	3	1	Glas	Glas			Ljusgrönt		
409	1	2	3	3	26	Lera	Keramik					
410	1	4	3	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gotemynt?	1,50	
411	1	3	3	3	5	Glas	Glas					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
412	1	4	3	1	Guld	Infattning				0,50	0,30
413	1	3	3	1	Metall	Bältesspänne?			Halvt	1,50	1,50
414	1	3	3	2	Lera	Keramik					
415	1	2	3	3	Glas	Glas					
416	1	2	3	1	Brons?	Fragment			Ihoprullat till ett litet rör	1,20	0,50
417	1	4	3	1	Brons	Nål			Tvinnad	3,20	
418	1	2	3	28	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
419	4	21	1	9	Järn	Spik				10,50	2,00
420	4	22	1	1	Slagg	Slagg					
421	4	22	1	6	Järn	Spik				6,20	1,00
422	4	21	1	2	Lera	Keramik			Nyare, glaserad. Mönster I blått och vitt		
423	4	22	1	2	Lera	Kritpipa			1 del ifrån skaft och 1 huvud		
424	4	22	1	1	Metall	Mynt/Knapp			Rund	1,90	1,90
425	4	22	1	1	Glas	Glas			Mönster: Som fiskfjäll		
426	1	2	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
427	1	2	3	1	Koppar/Silver	Mynt			Otydlig prägling		
428	4	23	1	1	Järn	Spets				2,10	0,40
429	4	23	1	9	Lera	Keramik			Ooernerad		
430	4	23	1	8	Lera	Keramik			Dekorerad		
431	4	23	1	1	Glas	Glas			Modernt		
432	4	23	1	1	Järn	Nit				4,20	2,00
433	4	23	1	2	Järn	Spik			Böjda I 90 grader	6,50	0,90

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp Objekt			Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
						Mynt	Gotländskt	Gotländskt				
434	1	2	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
435	1	4	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
436	1	4	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
437	1	4	3	22	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater			
438	1	4	3	1	Silver	Beslag			Blomma, hål på ena sidan, har förmodligen suttit på något			
439	1	4	3	1	Metall	Hängsmycke			Runt, med 4 hål I	1,20	0,80	
440	1	4	3	2	Lera	Keramik			Stengods			
441	1	4	3	1	Metall	Beslag/Fragment			Ev detalj till bokspänne, rektangulär med hål I	0,90	0,30	
442	1	4	3	1	Metall	Beslag/Fragment			Ev detalj till bokspänne, rund med hål I. Hålet: 0:3	0,50	0,50	
443	1	4	3	1	Silver	Mynt						
444	1	1	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
445	2	7	4	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
446	1	1	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, från mörkare jord			
447	1	1	3	1	Lera	Keramik			Mynningsbit	1,80		
448	4	21	1		Ben	Ben						
449	4	22	1		Ben	Ben						
450	1	2	3		Ben	Ben						
451	1	4	3		Ben	Ben						
452	1	3	3		Ben	Ben						
453	1	1	3		Ben	Ben						
454	1	1	3		Lera	Bränd Lera						

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
455	1	1	3	1	Bly	Vikt/Föremål?			Ursprungligen sfärisk?		
456	1	3	3	6	Järn	Spik, Fragment				4,30	
457	1	1	3	1	Järn	Spik				7,50	
458	1	4	3	6	Järn	Spik, Fragment				7,30	
459	1	2	3		Lera	Bränd Lera					
460	1	2	3	1	Järn	Klump			Järn med bronsbleck		
461	1	2	3	8	Järn	Spik, Fragment			3 spikar + fragment		
462	5	19	1		Ben	Ben					
463	6	16	2		Äggskal	Äggskal					
464	6	16	2	3	Lera	Lera			Bränd?		
465	2	7	3	2	Lera	Kritpipa			Ett halvt huvud samt del av ett skaft. Skaft har dekoration.		
466	2	7	3	1	Lera	Keramik			Glaserad keramik		
467	1	3	3	2	Järn	Spik			Möjligt spik		
468	3	12	3	4	Lera	Keramik					
469	2	7	3	13	Glas	Glas					
470	2	7	4	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
471	1	2	4		Ben	Ben				0,00	
472	5	19	1		Lera	Tegel					
473	1	2	4	1	Järn	Fragment				4,20	
474	5	19	1		Puts	Puts			Färgad		
475	8	39	1		Puts	Puts					
476	2	8	3	5	Järn	Spik				10,00	

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
477	6	16	3		Ben	Ben					
478	6	15	3		Ben	Ben					
479	2	7	3		Ben	Ben					
480	6	15	3	6	Glas	Glas			Genomskinlig		
481	6	15	3	18	Järn	Skrot			Spik, beslag mm	9,00	
482	2	7	3	4	Lera	Keramik					
483	2	7	3	16	Järn	Skrot			Spik mm		
484	6	15	3	4	Järn	Spik			Osäkert lager		
485	8	39	1	1	Sten	Flinta			Rensningslager, hörn		
486	2	5	3		Järn	Spik					
487	3	12	3	1	Metall	Bleck			Bly?	1,10	0,50
488	3	12	3	1	Järn	Nit			Nit med nitbricka, inne/yttermått	4.8/3.8	3,10
489	3	9	4		Järn	Spik			Spik mm.		
490	3	10	4	6	Järn	Spik					
491	3	11	4	1	Järn	Spik				3,80	
492	2	6	3	1	Lera	Keramik					
493	3	9	4	4	Glas	Glas			Glas?		
494	3	10	3	9	Lera	Kritpipa			Samtligt är skaft, varav tre med ornament.		
495	2	6	3	5	Glas	Glas			Grönt/Brunt?		
496	1	3	2	6	Järn	Spik			Fragment av spikar	6,60	
497	2	8	3	1	Bly	Vikt			Vikt eller kula		
498	3	10	3	2	Glas	Glas					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
499	3	11	3	1	Järn	Nål					
500	2	8	3	1	Ben	Bearbetat Ben		Dekorerad med linjer, fragment av större föremål	4,00		
501	1	3	2	1	Järn	Hyska		Hyska eller spånne			
502	4	22	2	1	Bly	Vikt?		Lite platt på ena sidan			
503	4	22	2	1	Bly	Vikt?		Lite platt på ena sidan			
504	7	26	2	1	Koppar/Silver	Mynt		Otydlig prägling	1,00		1,00
505	2	6	4		Koppar/Silver	Mynt		Otydlig prägling, 4 hela och ett halvt	1,00		1,00
506	3	10	4	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	W-brakteat			
507	2	6	3	18	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	W-brakteat, 17 samt ett halvt			
508	2	6	3	10	Koppar/Silver	Mynt					
509	4	23	2	2	Järn	Spik			9,50		1,50
510	4	23	2		Ben	Ben					
511	4	23	2	1	Lera	Keramik		Ornerad			
512	4	22	2	4	Lera	Kritpipa					
513	4	22	2	2	Metall	Spik		Spik i hölje? Tenn/Järn.			
514	4	23	2	5	Sten	Flinta					
515	4	22	2	1	Bly	Knapp		Ögleanpp			
516	4	22	2	1	Lera	Porslin		Modern?			
517	4	22	2	3	Glas	Glas		Blandade färger			
518	3	12	3	1	Brons	Beslag			1,50		1,10
519	3	12	3	2	Brons	Bjällra?		Två bronsbitar med hål i, troligtvis del av bjällra.	0,90		0,80
520	2	7	3	1	Bärnsten	Bärnsten		Möjligt hål i mitten.			

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp		Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
						Objekt	Material					
521	3	10	3	1	Järn	Metkrok						
522	3	12	3	1	Järn	Kedjelänk					1,70	0,60
523	2	6	3	1	Brons?	Spänne				Blomma, hål igenom, med krok.		
524	3	10	3	1	Bly	Tvinnade trådar				Två omtvinnade trådar	5,20	0,50
525	3	9	4	1	Ben	Pärla						
526	3	12	3	1	Brons	Nål					5,40	0,40
527	2	6	3	1	Metall	Hänge				Osäkert material, cirkelformat med fem hål i.		
528	3	12	3	1	Brons	Agraffhake					1,20	1,10
529	3	9	4	1	Brons	Krok						
530	2	5	4	1	Brons	Spänne				Rund med krok		
531	2	6	3	1	Bly?	Nål?					2,20	0,20
532	6	15	3	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat		
533	6	15	3	1	Koppar/Silver	Mynt				Triangel-mynt, med kors på en sida		
534	2	8	3	1	Sten	Flinta				Gotlandsflinta?		
535	2	7	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat		
536	3	11	4	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal		Gote-mynt, får med huvudet bakvänta, tidigare version av gote	1,70	
537	7	26	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal		Gote-mynt, får med huvudet bakvänta, tidigare version av gote		
538	3	12	3	26	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat	1,10	1,00
539	2	5	4		Koppar/Silver	Mynt				Otydlig prägling	1,00	1,00
540	3	10	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal		Gote-mynt	1,50	1,50
541	3	10	4	1	Glas	Glas						
542	2	7	4	8	Järn	Spik						

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
543	2	7	4	4	Lera	Keramik					
544	2	7	4		Ben	Ben					
545	5	18	2		Sten	Flinta					
546	5	18	2		Ben	Ben					
547	5	18	2	2	Glas	Glas			Gulaktigt		
548	5	18	3	2	Glas	Glas			Gulaktigt		
549	4	21	3	1	Järn	Spik				9,00	
550	4	21	3	1	Ben	Ben			Bränt		
551	5	19	2	2	Sten	Flinta					
552	4	22	3	1	Glas	Glas			Mönstrat, rundat		
553	4	22	3	2	Järn	Spik				5,80	0,60
554	5	19	2		Ben	Ben			Balansben, Fisk		
555	4	22	3	1	Järn	Föremål			Platt, avlångt.		
556	5	19	2	3	Snäckor						
557	7	26	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
558	5	20		1	Ben	Ben			Ledben		
559	5	19	2		Ben	Ben					
560	5	19	2		Ben	Ben					
561	4	21	3		Ben	Ben					
562	2	8	3		Ben	Ben					
563	3	11	4		Ben	Ben					
564	4	21	3	5	Sten	Flinta					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
565	5	19	2	1	Lera	Kritpipa			Geometriskt spetsig dekoration	6,00	0,80
566	5	19	2	1	Metall	Nit?			Ev. Nit m. nitbricka fastrostad	4,50	
567	4	22	3	1	Lera	Kritpipa				3,70	1,00
568	7	26	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
569	4	22	3		Ben	Ben					
570	5	18	3	2	Ben	Tänder					
571	5	18	3		Ben	Ben					
572	5	18	3	3	Lera	Kritpipa			3 delar av skaft		
573	5	18	3	1	Lera	Keramik			Glaserad keramik		
574	5	18	3	1	Metall	Bleck?			Lite böjd	1,30	0,70
575	5	18	3	1	Äggskal	Äggskal					
576	7	26	2	2	Lera	Keramik			1 stengods, 1 glaserad		
577	7	26	2	1	Metall	Föremål			Grönaktig, böjd till en fyrkant, fragmenterad		
578	7	26	2	1	Silver	Mynt	Riga		Framsidan: Civitas Rigensis, fin byggnad (slot? Kyrka?) Baksidan: Mone No, Argentea två nycklar i kors	1,80	1,80
579	7	26	2	3	Järn	Spik, Fragment					
580	5	19	3		Ben	Ben					
581	7	25	2		Ben	Ben					
582	7	25	2		Lera	Keramik					
583	5	20	3		Metall	Skrot			Platt metallbit	3,00	2,00
584	5	20	3	1	Glas	Glas			Slagg?		
585	5	20	3		Ben	Ben					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
586	2	6	3		Ben	Ben					
587	5	19	3	2	Järn	Föremål			Spikliknande med platt sida	9,00	2,00
588	5	18	3		Ben	Ben					
589	1	4	4		Ben	Ben					
590	1	40	3		Ben	Ben					
591	4	21	2		Ben	Ben					
592	1	40	3	5	Järn	Föremål				4,30	1,00
593	1	40	3	3	Lera	Keramik					
594	3	10	4		Ben	Ben					
595	1	1	4		Ben	Ben				29	
596	8	39	1	2	Ben	Tänder					
597	7	25	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, fint skick		
598	7	25	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,50	
599	1	1	4	4	Järn	Spik				13,50	1,50
600	7	26	2	3	Ben	Ben					
601	2	6	4	2	Järn	Spik				4,00	2,90
602	4	22	2		Ben	Ben					
603	7	25	2	1	Lera	Keramik			Rund ev. Fot till kärl	3,80	2,80
604	6	16	2		Ben	Ben					
605	2	5	3		Ben	Ben					
606	1	1	4	14	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
607	3	9	2	15	Järn	Spik				10,00	2,00

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Material		Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
				Antal	Material						
608	5	19	2	1	Glas	Glas			Modern?		
609	5	20	3	2	Glas	Glas			En stor samt en liten, ojämn form möjliggen del av föremål		
610	5	19	2	1	Lera	Keramik					
611	2	5	4		Ben	Ben					
612	3	12	3	1	Järn	Spik				3,00	1,10
613	7	25	2	1	Lera	Keramik			Nyrare, glaserad, mösnter i vitt + grönt + brunt		
614	3	12	3	4	Lera	Keramik			Ornerad		
615	2	6	3	1	Lera	Keramik			Hantagsdel till kärn/kopp		
616	2	6	3	12	Järn	Spik			Spikar samt en större klump metall		
617	6	13	2	3	Metall	Föremål			Ströning (fyrkantig) (mått), runt beslag samt oidentifierbart föremål.	0,80	
618	5	20	3	5	Järn	Spik				4,50	2,50
619	6	16	3	1	Järn	Spik				5,00	
620	3	9	4	7	Lera	Keramik			Glaserad keramik		
621	4	21	2	4	Sten	Flinta					
622	3	12	3	1	Järn	Ten?				3,00	1,10
623	4	21	2	7	Järn	Föremål			Kraftigt rostad spik?		
624	7	25	2	2	Lera	Keramik			Glaserad keramik	4,50	
625	3	9	4	1	Lera	Keramik					
626	4	22	2	10	Järn	Spik					
627	8	39	1		Ben	Ben					
628	2	8	3	3	Lera	Keramik			Glaserad keramik		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp		Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
						Fyndtyp	Objekt					
629	4	21	2	1	Lera	Keramik				Mynningsbit		
630	5	18	3	7	Järn	Spik				Spik samt möjliga beslag		
631	5	20	3	1	Ben	Människa				Idislande boskap		
632	2	5	3	9	Glas	Glas						
633	5	20	3	1	Sten	Flinta						
634	4	21	2	2	Järn	Spik					3,00	1,50
635	3	9	3	1	Glas	Glas				Tjockt, 'blyinfattat utan bly'?	3,70	2,80
636	3	10	4	1	Lera	Keramik				Mynningsbit, ornerad	6,00	3,50
637	3	12	3	1	Järn	Hästkosöm?					2,80	1,30
638	3	12	3	2	Järn	Nit				Med stort huvud	2,40	2,40
639	3	12	3	4	Järn	Föremål				Fragment	1,70	0,60
640	3	12	3	3	Järn	Spik/Nit				Spetsar	5,20	0,80
641	2	5	3	5	Lera	Keramik				Största biten ornerad		
642	3	12	3	1	Järn	Nitbricka					1,00	0,80
643	2	6	3		Ben	Bränt ben						
644	3	10	4	1	Järn	Ten?					8,20	2,30
645	1	1	1	1	Okänt	Naturlig?				Rund svart 'sten', litet hål och trä på insidan. Lösfynd från södra området, ej i schakt eller ruta.		
646	1	1	4	1	Sten	Flinta				Gotlandsflinta?		
647	1	1	4	1	Lera	Keramik				Ornering på 'insidan'		
648	1	1	4	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal		Gote-mynt, det andra korroderat möjligt gote-mynt	1.5/1.6	
649	1	1	4		Lera	Bränd Lera						

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Fyndtyp		Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
				Material	Antal					
650	1	1	4	1	Bron	Beslag		Triangel med hål i ena hörnet.	0,80	0,50
651	1	1	4		Puts	Puts m. färg				
652	4	21	3		Ben	Ben				
653	4	21	3	1	Järn	Föremål		Möjlig spik	6,00	
654	4	21	3	3	Sten	Flinta				
655	4	23	3		Ben	Ben				
656	4	23	3	7	Järn	Skrot			5,10	0,90
657	4	23	3	1	Järn	Nit			2,80	2,00
658	1	1	4	1	Tegel	Tegel		Tegel med intryck av löv		
659	4	23	3	8	Sten	Flinta				
660	4	23	3	1	Bron	Bleck			1,10	1,10
661	1	40	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Norge/Danm 1000-tal	Norskt eller Dansk mynt, profilbild av biskop/kung m. Kråkla/spira, andra sidan cirkel med kors l.	1,70	1,70
662	4	23	3	1	Koppar/Silver	Mynt		Kraftigt fragmenterad	1,20	0,80
663	1	1	4		Ben	Ben			45	
664	1	1	4		Ben	Människa		Människoben, ryggkota.		
665	7	25	1	1	Bärnsten	Bärnsten		Bärnstenspärlfragment	0,80	0,60
666	1	1	4	4	Puts	Puts		Belägg/avtryck		
667	4	21	3	2	Lera	Keramik				
668	1	1	4	1	Sten	Flinta				
669					Glas	Glas		Lösfynd, norr		
670	7	25	1	7	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt 1200-tal	W-brakteat		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
671	1	1	4	1	Koppar/Silver	Mynt	Svensk	1319-1363	Magnus Eriksson, två kronor vända från varandra, enkelprägling. Cirkelformad upphöjning runt kanten.	1,10	
672	1	1	4	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
673	1	40	3	1	Brons	Mynt			Otydligprägling	1,40	
674	7	26	2	1	Sten	Flinta					
675	8	39	1	1	Lera	Keramik			Mynningbit		
676	7	25	2	1	Glas	Pärila			Grön, glas	0,50	0,50
677	7	25	2	1	Metall	Hyska			Deformerad		
678	7	25	1	1	Metall	Mynt			Möjlig del av mynt	1,00	0,80
679	1	1	4	7	Brons	Beslag			Fragmenterade		
680	1	40	3	1	Brons	Mynt			Otydligprägling	1,00	0,80
681	4	23	3	2	Järn	Spets			Ev. spik	4,20	0,90
682	7	25	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater, prickad krans runt W		
683	4	22	3		Ben	Ben					
684	8	38	2		Ben	Ben			Från lager 1 också		
685	8	38	2	2	Järn	Fragment			Från lager 1 också	1,90	0,80
686	7	25	2	1	Silver	Mynt			“Clownansikte” med krona på ena sidan, kryss på baksidan med bokstäverna V/G/G/V mellan armarna på krysset	1,90	1,90
687	8	38	2		Murbruk	Murbruk			Från lager 1 också, murbruk med kol I		
688	8	37	2		Ben	Ben					
689	4	22	3	3	Järn	Spik				5,00	0,50
690	4	22	3	1	Metall	Knapp			Med sölja		
691	8	38	2	1	Lera	Keramik			Från lager 1 också, mynningsbit		

Fnr.		Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
692	8	38	2	4	Lera	Tegel						
693	6	24	3		Ben	Ben						
694	6	14	3	1	Kopparlegerin	Klocka				nyare?	4,30	4,30
695	1	1	4		Ben	Ben						
696	8	38	2	1	Järn	Spik				Från lager 1 också	6,40	1,40
697	6	14	3	3	Järn	Spik				En av dem har ett stort fyrkantigt huvud	2,20	1,80
698	8	38	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat	1,00	0,90
699	8	38	3	1	Silver	Tråd				Tvinnad	1,60	1,10
700	5	19	1	1	Sten	Flinta						
701	4	41	2	1	Koppar/Silver	Mynt				Framsidan: vapensköld med nyckel i, baksidan: kryss	1,60	1,60
702	8	32	2	1	Järn	Beslag				Del av gångjärn alt. Dörrbeslag	5,20	2,20
703	5	19	3		Ben	Ben						
704	5	20	3	2	Järn	Nit					4,00	2,70
705	7	29	1	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat		
706	5	20	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal		Gote-mynt		
707	7	28	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat		
708	8	38	3	1	Glas?	Pärla						
709	5	20	3	8	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat		
710	8	31	2	1	Koppar/Brons	Nål					5,50	
711	8	31	2	1	Brons	Beslag				Vikt beslag med ett hål i var ände.		
712	1	40	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt			Otydlig prägling, samma storlek som W-brakteat		
713	1	40	3	1	Koppar/Silver	Mynt				Litet fragment av mynt		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp Objekt			Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
						Mynt	Gotländskt	Gotländskt				
714	1	3	4	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
715	1	1	4	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
716	8	39	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat			
717	8	37	2	1	Bly	Föremål			Mindre bit bly			
718	8	37	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote, fåret i dåligt skick eller mer stiliserat.			
719	8	31	2	2	Glas	Glas			Färgat glas			
720	5	19	3	2	Bly	Föremål			Delar av ett blyföremål			
721	5	18	3	1	Lera	Keramik						
722	5	20	2	1	Järn	Spik			En större spik	10,00		
723	1	1	4		Ben	Ben						
724	5	19	3	2	Järn	Ten						
725	5	19	3	1	Glas	Glas						
726	5	19	3	1	Järn	Nit				4,40	2,50	
727	5	20	3	1	Järn	Nitbricka						
728	1	1	4	1	Ben	Pärla				0,60		
729	8	38	3	1	Silver	Nål				3,40	0,20	
730	5	18	3	1	Järn	Nit						
731	8	37	2		Järn	Skrot						
732	7	29	1	4	Lera	Keramik			Ett större ben till ett keramikkärl samt flertalet fragment. Glaserad på insidan.	7,50	7,00	
733	8	38	3	3	Ben	Pärla			Tre något ovala pärlor, samtliga genomborrade.	0,80	0,60	
734	1	1	4	3	Järn	Spik				4,80		
735	1	1	4	3	Sten	Flinta						

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
736	6	14	3		Ben	Ben					
737	5	20	3	2	Lera	Keramik					
738	1	1	4	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
739	8	32	2	1	Järn	Spik				3,30	
740	5	19	3	1	Järn	Spik				10,20	
741	5	19	3	1	Järn	Föremål			Hörnbit av beslag?		
742	1	1	4		Ben	Ben					
743	1	3	4		Ben	Ben					
744	5	20	3		Ben	Ben					
745	5	20	3	3	Järn	Skrot					
746	5	19		2	Sten	Bruk			Bruk med färg, på muren		
747	1	1	4	1	Järn	Spik				7,50	
748	6	14	3	2	Sten	Flinta					
749	6	24	3		Lera	Keramik					
750	4	22	3	1	Bly?	Vikt					
751	6	24	3	2	Glas	Glas					
752	6	16	4		Ben	Människa			Handben från människa, gulnade		
753	6	14	3	3	Lera	Keramik					
754	8	32	1	2	Sten	Flinta					
755	7	28	2	1	Silver?	Kors			Runt (saknas en lite bit på sidan där lilla korset sitter), med tre konkava armar av ett kors i. På ena sidan där en arm "saknas", finns ett litet kors. Ängel? Pilgrimsmarke?	1,50	1,30
756	8	38	3		Ben	Ben					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
757	4	41	1		Ben	Ben					
758	5	20	3	1	Järn	Spik					
759	8	34	2		Ben	Ben					
760	8	34	2	1	Lera	Keramik		blåglaserad			
761	8	34	1		Ben	Ben					
762	4	41	1	4	Lera	Keramik					
763	4	41	1	1	Lera	Kritpipa		Liten bit av skaftet	2,00	1,10	
764	8	38	3	3	Bly	Bleck?			0,80	0,80	
765	4	41	2	1	Glas?	Glas?			1,60	1,20	
766	8	35	1	1	Silver	Nål		Böjd efter 2/3 av längden	5,70	0,30	
767	8	38	3	1	Kalksten	Pärta		Inner diameter 0,4	1,10	0,60	
768	8	38	3	1	Koppar/Silver	Mynt		Präglad med ett stegrande lejon Alt. Annat djur. Andra sidan otydlig, Dubbelsidigt präglad. Om stegrande lejon; Magnus Eriksson 1300-tal.	1,30		
769	8	38	3	6	Järn	Spets			3,30	0,60	
770	8	38	3	3	Järn	Nit			2,90	1,50	
771	8	38	3	68	Järn	Skrot		Flertalet mindre fragment	2,00	1,50	
772	8	38	3	2	Järn	Spik			4,10	1,20	
773	8	38	3	1	Silver	Bjällra		Skälla?	0,70	0,60	
774	8	38	3	4	Järn	Bleck			1,10	0,80	
775	8	38	3	2	Järn	Hyska			1,30	0,60	
776	8	38	3	1	Järn	Krampa			1,40	1,00	
777	8	38	3	2	Lera	Tegel					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
778	8	38	3		Pärlemor	Pärlemor			Flertalet mindre fragment		
779	8	38	3	2	Slagg	Slagg					
780	6	14	3	1	Metall	Pinne				1,30	0,20
781	8	32	2	1	Silver	Nål			Hel!	4,70	0,30
782	8	38	3	3	Glas	Glas			Ev. fönsterglas	1,00	0,70
783	8	38	3	12	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,00	1,00
784	4	22	3	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
785	8	32	2	1	Förgyllt	Beslag			Bokbeslag	1,50	0,90
786	4	22	3	1	Bly	Knapp			Ej vikt, väger väldigt lite	0,90	0,70
787	1	1	3	1	Ben	Människa			Mänskligt skenbengräns, lager 3 samt 4, låg i lutning under kabel, dubbla höjdmått tagna.	34,00	7,20
788	7	29	2		Ben	Ben					
789	8	34	1	1	Koppar/Silver	Mynt	Danskt	1620	C4präglat på en sida, Christian IV av Danmark. Årtalet 1620präglat på andra sidan samt otydlig text.	1,20	1,20
790	8	34	1	1	Koppar/Brons	Ögla				0,90	0,70
791	8	34	1	1	Koppar/Brons	Hyska					
792	8	34	1	4	Silver	Mynt			Brakteat, 2 Hela samt 2 fragment		
793	8	34	1	1	Bly	Föremål			Del av viktlod alt. Knapp.	0,80	
794	8	34	2	14	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
795	8	34	2	1	Glas	Pärla			Hålet: 0,3 * 0,3 cm	0,80	0,70
796	8	34	1	1	Järn	Nitbricka				2,50	1,60
797	1	40	4		Ben	Ben					
798	8	34	2	7	Lera	Keramik			Med ränder		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp		Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
						Fyndtyp	Objekt					
799	8	34	1	16	Lera	Keramik				Fotbit + 15 småbitar, öljusgrå stengods		
800	8	34	2	9	Järn	Skrot					3,90	0,70
801	7	29	2	9	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteater		
802	8	34	1	2	Bly	Bleck					3,30	2,20
803	8	34	2	1	Metall	Knapp				Ströning	0,60	0,60
804	7	29	2	1	Järn	Spets?				Böjd, vinkelrät	6,20	0,60
805	8	34	1	1	Ben?	Pärla				Hålet: 0,3 * 0,3	0,80	0,80
806	8	34	1	1	Metall	Bleck				Förgyllt, punsat bleck		
807	2	8	4	5	Järn	Spik					4,80	1,50
808	2	8	4	1	Lera	Keramik						
809	2	8	4	1	Glas	Glas				Lila?		
810	8	34	1	1	Lera	Keramik				Glaserad, ornerad		
811	2	8	4		Ben	Ben						
812	2	8	4	2	Sten	Flinta						
813	1	1	4	1	Lera	Lera						
814	8	34	1	1	Lera	Keramik				Glaserad båda sidor		
815	4	22	3	1	Lera	Keramik				Glaserad i brunt och gult.		
816	8	34	1	13	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteater		
817	8	34	1	3	Metall	Bleck				förgyllt		
818	8	34	1	13	Järn	Spik/Skrot					15,00	1,70
819	4	41	1	2	Järn	Föremål				Beslag/krok samt spik	7,00	2,00
820	8	32	2	1	Sten	Marmor?				Vit		

Fnr.		Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
821	8	32	2		Ben	Ben						
822	8	34	1	4	Glas	Glas				Modernt? Ljust och genomskinligt, någon färgskifning		
823	8	32	2	1	Sten	Stenornament?				Del av ett ornament?	2,50	2,20
824	8	32	2	22	Järn	Spik						
825	8	32	2	7	Lera	Keramik				Vit färgad		
826	8	34	1	4	Bly	Knapp				Knappar, bleck & ströning?		
827	8	32	2	1	Ben	Sälben?				Hål i benet, hörselgång eller borrar?	4,65	2,20
828	1	40	3		Ben	Ben				Halv ledkula, mm.		
829					Lera	Keramik				Randdekor, mynning		
830	8	32	2	1	Sten	Pärå				Innerdiameter 0,15	0,55	0,50
831	8	32	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal		Göte-mynt? Mycket stort, prägling bara i mitten.	1,80	1,80
832	8	34	2	4	Lera	Keramik				Ljusgrå, stengods		
833	8	34	1	3	Lera	Keramik				Randig dekor på ena sidan		
834	7	29	2	3	lera	Keramik				Glaserad insida		
835	8	32	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		Triangel-mynt	1,00	1,00
836	8	32	2	2	Koppar/Silver	Mynt				Brakteat med kors på	1,20	1,20
837	8	34	1	1	Lera	Keramik				Kantbit, tegelfärgad		
838	8	32	2	20	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteater	1,10	1,10
839	8	32	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat, mest silver		
840	8	32	2	1	Järn	Krok				Ring?	1,90	1,60
841	1	1		1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W eller triangel		
842	1	40	4	1	Järn	Skrot					2,40	1,10

Fnr.		Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
843	7	28	2		Ben	Ben						
844	4	41	2		Ben	Ben						
845	8	35	1		Ben	Ben						
846	8	31	2		Ben	Ben						
847	8	31	2	5	Lera	Keramik						
848	7	28	2	2	Lera	Keramik						
849	8	31	2	17	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		1,00	1,00
850	1	1	5		Ben	Ben					14	
851	8	31	2	1	Brons	Spänne			Spänne eller beslag		1,00	
852	8	37		1	Ben	Människa			Human tand funnen i profilen mellan ruta 37 och ruta 1.			
853	8	37	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Svenskt	1300-tal	Magnus Eriksson 'kors'		1,20	
854	8	31	2	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	Triangel-mynt		1,10	
855	1	1	4		Pärlemor	Pärlemor						
856	8	31	2	3	Koppar/Silver	Mynt			Sköld		1,00	
857	8	31	2		Ben	Ben						
858	8	31	2	1	Brons	Hänge			Runt med fem hål i, samt ett runt fäste.		1,00	0,70
859	8	37	2		Ben	Ben			I profil mot ruta 1			
860	8	37	2	1	Sten	Pärta?			Pärta eller del av sänke, funnen i profil mot ruta 1.		1,40	1,30
861	8	31	2	13	Järn	Spik			Modern? Funnen i profilen till ruta 1			
862		43	1	1	Silver	Ögla					0,60	0,60
863	4	41	2		Järn	Skrot						
864	8	35	1	1	Koppar/Brons	Nål			Synål, med avbruten spets.		3,20	

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material		Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
					Material	Lager						
865	1	1	4	1	Lera		Keramik			Glaserad mynningsbit.	3,00	3,00
866	1	42	1	1	Koppar/Silver		Mynt	Gotländskt		Otydligprägling, samma storlek som brakteat.		
867	8	39	3		Ben		Ben					
868	8	31	2	1	Förgyllt		Beslag			Bokbeslag?	1,00	0,90
869	1	42	1		Ben		Ben					
870	8	31	2	2	Brons		Krok			En tunnare och en tjockare krok i brons.		
871	8	35	1	1	Förgyllt		Beslag			Bokbeslag?		
872	8	31	2	1	Glas		Glasslagg?					
873	8	32	2	1	Sten		Flinta			Ljus, fin flinta		
874	1	44	2		Ben		Ben					
875	1	44	1		Ben		Ben					
876	1	1	5		Ben		Ben					
877	1	44	1		Ben		Ben					
878	7	29	3	4	Koppar/Silver		Mynt			Små mynt, otydligprägling.	1,00	
879	7	29	3		Ben		Ben					
880	1	44	2	1	Bärnsten		Pärla			Ljulgul, innerdiameter 0,2	0,90	0,90
881	8	31	2	1	Brons		Agraffhake				1,15	0,50
882	7	28	2	1	Järn		Nitskalle				1,50	1,30
883	7	29	3	3	Järn		Skrot			En spik smat 2 bitar skrot.	2,00	1,00
884	7	29	3	2	Äggskal		Äggskal				0,90	0,70
885		43	1	2	Järn		Spik				3,60	0,30
886	8	31	2	1	Koppar/Silver		Mynt			Brakteat med kors på	1,00	

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp		Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
						Material	Antal					
887	1	44	2	1	Lera	Keramik				Del av fot eller handtag		
888	8	31	2	3	Sten	Skiffer					4,00	1,10
889	5	20	4	1	Glas	Glas				Stor, rundad glasbit.		
890	5	20	3		Ben	Ben						
891	5	20	3	1	Järn	Platta					3,10	3,00
892	8	35	1	8	ärn	Spik/Skrot					3,30	0,50
893	1	44	2	16	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteater, 10 hela + 6 fragment	1,00	
894	1	44	2	1	Metall	Beslag				Lövformat eller spindelnätsaktigt mönster		
895	1	44	2	6	Järn	Spik					5,30	2,00
896	1	44	2	1	Lera	Keramik				Omerad		
897	1	44	1	2	Järn	Nitar					5,50	1,40
898	8	31	2	1	Brons	Krok					1,50	0,80
899	8	35	1	14	Lera	Keramik				Ljusgrå, ornerad		
900	7	28		1	Sten	Flinta						
901	1	44	1	1	Tegel	Tegel				Glaserat?		
902	1	44	2	1	Järn	Spik				Pagodspik	0,90	0,90
903	8	38	1	2	Glas	Glas						
904	8	31	2	1	Brons	Krok					1,40	
905		43	1	4	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal		W-brakteat	1,20	
906	8	31	2	1	Glas	Glas					2,50	1,50
907	7	28	2	2	Sten	Marmor				Huggen på en sida.	2,40	2,00
908	1	42	1	9	Järn	Nit					2,40	1,50

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
909	1	44	2	1	Trä	Plugg				3,00	0,70
910			4	1	Järn	Föremål			Fragment av större föremål?	2,00	0,50
911	4	23	3	1	Brons	Spänne			Från militäruniform? Hittad med detektor.	2,50	0,60
912	1	44	2	1	Järn	Hästkosöm				3,40	1,60
913	7	29	4	1	Järn	Hästkosöm				3,00	1,50
914	7	29	4	1	Ben	Tand					
915	8	35	1	2	Järn	Bleck				2,50	1,40
916	1	40	4	1	Glas	Glas			Genomskinnigt, modernt? Långt ner i rutan?		
917	8	35	1	1	Ben	Bearbetat Ben			Bearbetning på en sida, polerad och djupa skårar som formar del av en triangel?		
918	1	44	1	1	Sten	Flinta					
919	1	44		6	Lera	Keramik					
920	1	1	5	2	Järn	Skrot			En nit samt en spikspets?	4,50	0,40
921	1	44	1	2	Järn	Skrot			En metallklump samt en spets	1,70	1,90
922	7	28	2	1	Järn	Skrot			Klump, rundad på ena sidan	1,80	1,20
923			43	1	Ben	Ben					
924	8	35	1	1	Metall	Knapp			Runt med prickar i kanten. Möjligt en ströning.		
925	7	28	2	1	Brons?	Beslag			Fyrkantigt med hå i, en sida platt andra sidan fyra blomblad ut mot hörnen. Innerdiameter 0,1	0,70	0,70
926	7	28	2	44	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, 39 tydliga samt 5 otydliga	1,00	
927	7	28	2	1	Koppar/Silver	Mynt			Mynt med kors	1,10	
928	7	28	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote, tidigare. Ev. 1100-tal?		
929	7	28	2	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	Stjärnkors-brakteat	1,10	

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Material		Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
				Antal	Material						
930		43	1	1	Sten	Flinta				2,50	2,00
931	8	32	2	1	Lera	Keramik			Stengods, svart på utsidan		
932	8	37		1	Järn	Spikspets			Profilen mot ruta 1 schakt 1	2,90	0,50
933	1	40	3	1	Järn	Spikspets				3,80	0,40
934	8	35	1	23	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-barkteater, 14 hela och 9 fragment	1,00	
935	8	35	1	2	Koppar/Silver	Mynt			Brakteat med kors på	1,00	
936	8	35	1	2	Bly	Bleck				2,90	1,30
937	7	28	2	2	Järn	Agraffhake + Hyska			Agraffhake starkt korroderad	1,30	
938	8	35	1	1	Metall	Beslag			2 hål på ena sidan, ganska tät. Därifrån utgår 3 ränder, kantade av prickar	0,80	0,80
939	8	38	1	1	Brons	Tråd			Partvinnad	7,00	0,30
940	1	44	1	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater	1,00	
941	4	41	2	1	Glas	Glas					
942	2	5	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,00	
943	5	20	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,00	
944	8	31	3	3	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
945	3	9	3	1	Metall	Föremål					
946		43	2	110	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
947		43	2	1	Brons	Fjäder				2,10	0,50
948	7	28	2	1	Brons	Bjällra					
949	7	28	2	1	Glas	Pärla			Kvadratisk med borrat hål, grön?		
950	8	35	1	1	Brons	Nål			Endast nålhuvud		
951		43	2		Ben	Ben					

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Material		Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
				Antal	Material						
952	7	25	2	1	Glas	Glas			Genomskinligt, modernt, del av flaskhals?		
953	1	44	1	1	Ben	Människa			Fingerben, 15-17 år, ej ihopväxt		
954	7	25	2	1	Sten	Marmor			Huggen hörnsten, marmor		
955		43	2	2	Lera	Keramik				2,10	1,90
956		43	2	1	Brons	Beslag			Avlångt med rundade prickar	1,15	0,90
957		43	2	1	Silver	Nål			Böjd 90 grader efter halva längden	7,30	0,01
958	7	25	2		Ben	Ben					
959	7	25	2	2	Lera	Keramik					
960		43	2	2	Järn	Krok			Krok samt ögla		
961		43	2	1	Brons	Bleck				1,70	1,20
962	7	25	2	5	Järn	Spik					
963	7	25	2	1	Järn	Skrot			Nit eller spikhuvud	1,10	0,90
964	7	28	2	1	Ben	Ben			Benfragment		
965		43	1	1	Brons	Beslag			Två rundningar med ett hål mellan.	1,10	0,60
966	7	28	2	2	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
967		43	2	1	Brons	Nål			Synål	5,30	2,00
968		43	2		Järn	Spik					
969	7	25	2	1	Glas	Glas					
970	1	44		1	Ben	Människa			Benbit för C-14 datering		
971				1	Järn	Spik			hittad på södra muren norr om ruta 40	11,60	2,50
972		43	2		Lera	Bränd Lera					
973		43	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Göte-mynt	1,40	1,40

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
974		43	2	1	Brons	Beslag			Formad som en blomma, med 6 blomblad och en prick i mitten	1,00	1,00
975		43	2	1	Trä	Bearbetat Trä?			En skåra/rak linje går över träbiten	1,90	0,90
976		43	2	1	Ben	Pärla			Hålet: 0,2 i diameter	0,40	0,40
977		43	2	1	Sten	Flinta				2,00	1,00
978	8	33	1	1	Brons	Smycke/Bjällra			Del av en dekoration. Skålla med ett litet bleck som är sammanlänkade via en liten ögla	1,10	1,10
979		43	2	1	Koppar/Silver	Mynt			fragmenterat	1,10	
980	2	8	2	1	Sten	Flinta					
981	8	32	2	1	Lera	Keramik			Mynningsbit	2,00	1,00
982	2	6	4		Ben	Ben					
983	1	1	5		Pärlemor	Pärlemor					
984	3	9	2	15	Lera	Keramik			Glaserade		
985	6	14	3	2	Koppar/Silver	Mynt					
986	6	16	2	1	Lera	Keramik					
987	6	16	3		Ben	Ben					
988		48	1		Ben	Ben					
989	8	33		1	Bly	Föremål			Ornerat	2,20	0,50
990	8	33			Ben	Ben					
991		48	1	24	Järn	Spik					
992		48	1	3	Sten	Flinta					
993		48	2	2	Lera	Keramik			Ornerad		
994		48	1	4	Koppar/Silver	Mynt			Med kors		

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal		Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
995		48	1	1	Ben?	Knapp				Rund med två runda hål i.	1,50	
996		48	1	1	Lera	Keramik				Glaserad		
997		48	1	1	Ben	Pärta				Innerdiameter 0,2	0,60	0,60
998	8	33		1	Koppar	Bokbeslag					1,60	1,50

Totala fynden; fyndnummer 998-1023.

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
998	8	33		1	Koppar	Bokbeslag				1,60	1,50
999	8	33		1	Ben	Tand		Mänsklig tand			
1000		43	3		Ben	Ben					
1001	1	44	3		Ben	Ben					
1002	8	33		1	Brons	Föremål		Liten blomma med hål i		0,70	0,70
1003	8	33		5	Metall	Spänne				1,70	
1004	8	33		18	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
1005	8	33		6	Jäm	Skrot					
1006	8	33		5	Jäm	Spik				6,00	
1007	8	31		3	Jäm	Krok				4,00	
1008	8	33		1	Jäm	Ring			Fingerring med rund platt yta mitt på	3,00	1,50
1009		43	3	1	Koppar/Silver	Mynt			Rund upphöjning längs kanten, som på Magnus Eriksson myntet, annars inget? Möjligt kors	1,10	1,10
1010		48	1	1	Jäm	Ring			Innerdiameter: 0,6	1,20	1,20
1011		48	1	41	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater; 31 hela och 10 fragment	1,00	1,00
1012	8	33		1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,50	
1013		48	1	22	Glas	Glas			blandat, modernt?		
1014	1	40	1	1	Ben	Människa			Mänskligt vadben? Hittad i torven norr om ruta 40, så troligtvis tillhörande någon av rutorna i söder, ev ruta 40?	19,00	1,20

Fnr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Fyndtyp	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
1015				1	Jäm	Spik			I gruset på kanten bredvid schakt 6 (utanför östra kyrkomuren)	10,80	
1016	1	44	3	1	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote?	1,50	1,50
1017	1	44	3	14	Koppar/Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
1018	1	44	3	1	Jäm	Nitbricka				1,00	1,00
1019	1	44			Ben	Människa			Mänskliga ben från grav		
1020	1	44			Ben	Ben			Från graven, inte humant?		
1021		43	3	1	Brons	Beslag			Runt, skålformat, med ett hål i	0,90	
1022		43	2	1	Ben	Ben			Muskranium		
1023		43	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,80	1,80

Myntlista St Olofsholm

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
1	2	5	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,50	1,50
2	1	4	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,00	0,80
3	6	14	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1500/1600-tal	Gotemynt - Med sneda stämplor, båda sidor	1,70	1,70
7	1	2	2	4	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal?	W-brakteat. Nr 1 Fin stämpel, Nr 2 rund, Nr 3 nästan hel, Nr 4 skadad. Sällfynd, vid muren,	1\0.9\0.8	1.1\1\0.9
11	6	13	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, samtliga med tydlig W-stämpel, samtliga likstora. Murhörnet.	1,00	1,00
12	2	5	2	5	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, två hela + tre mindre fragment.	1\0.7\0.5	5\0.5\0.3
13	6	13	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt		Ev. Mynt, fragmenterat. Murhörnet.	0,80	0,70
16	6	13	2	4	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat. Likstora. Från säll. Murhörnet.	0,90	0,90
17	6	13	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, två likstora, en avvikande stämpel samt storlek.	1,20	1,10
18	6	13	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, samtliga med tydlig W-stämpel, samtliga likstora. Murhörnet.	0,90	0,90
26	1	3	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat?		
27	1	3	2	5	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt + 4 mindre mynt (W-brakteater?).		
28	1	3	2	1	Koppar/ Silver	Mynt			Litet mynt.		
29	1	3	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat.		
58	6	13	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, 2 med W samt 1 med kors.		
60	6	16	2	1	Silver	Mynt			Sida 1, kors med text. Sida 2 ev. Sköld med text. Från säll.	1,80	1,80

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
86	2	7	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
87	6	16	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt?		
90	6	24	2	3	Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
91	6	16	2	1	Silver	Mynt	Göteborg	1610	Göteborgs-mynt, ettöring.		
92	2	7	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
93	6	16	2	1	Silver	Mynt			Större mynt m. vapensköld på ena sida.		
104	6	24	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
105	6	15	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, men otydligprägling		
111	2	8	2	1	Koppar/ Silver	Myntfragment			Möjligt R på ena sidan		
117	2	6	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater	5/1.5/1.4 1.1/1/0.8	
119	6	24	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
120	3	12	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater, I botten på lager 2		
123	6	16	2	1	Silver	Mynt			Stort med vapensköld på båda sidorna	2,20	2,20
127	6	15	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
132	6	24	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
133	6	16	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
140	6	16	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
144	6	16	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	2,00	2,00
159	6	24	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt		

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
160	6	24	2	16	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, 13 hela och 3 fragment		
172	6	16	2	6	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
173	6	16	2	1	Silver	Mynt			Lite större mynt	1,30	1,30
175	6	16	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
176	6	16	2	4	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
179	6	24	2	1	Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W		
181	6	15	2	5	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
183	6	24	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
185	6	15	2	5	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
187	6	24	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
190	6	16	2	5	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
192	6	16	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
193	6	24	2	5	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
194	6	16	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
195	6	16	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, under stenpackning.		
197	6	24	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat?		
201	6	15	2	2	Koppar/ Silver	Mynt					

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
202	6	13	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, genomborrad?		
208	6	13		1	Silver	Mynt			Okänd typ	1,60	1,60
209	6	24	2	5	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W		
213	6	16	2	4	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
220	6	13	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
223	6	15	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
224	6	15	2	7	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
226	6	15	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
230	6	24	2	14	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
231	6	16	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	2,00	2,00
232	6	16	2	6	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
235	6	24	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat. Osäker ruta		
236	6	24	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
237	6	13	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
241	6	24	2	8	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
253	6	24	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
259	6	24	2	1	Silver	Mynt		1300-1400	Örtug		

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
281	2	5	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt		
282	2	5	3	36	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
283	2	5	3	3	Koppar/ Silver	Mynt					
292	2	6	3	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
293	2	6	3	20	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
294	3		3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt		Fragment		
299	2	6	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
334	2	7	3	7	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
338	3	10	3	1	Koppar/ Silver	Mynt					
347	2	7	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W	1,00	1,00
349	6	16	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W		
353	6	16	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
356	6	15	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
357	2	5	3	9	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
359	6	16	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Svenskt		B på myntet, eventuellt Birger Jarl?		
360	6	15	2	2	Koppar/ Silver	Mynt			Kors på båda	1,00	1,00
361	6	15	2	1	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling, inget W	1,10	1,10

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
362	6	16	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
363	6	16	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat 1, med otydlig prägling 1	1,0/1,0	1,1/1,2
364	6	16	2	5	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
368	2	7	3	3	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling	1,10	1,10
369	3	9	4	4	Koppar/ Silver	Mynt			Fragmenterade		
371	6	15	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
374	6	15	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt?		Brakteat		
378	2	7	3	8	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
379	6	24	3	1	Koppar/ Silver	Mynt		1200-tal	Med kors		
380	2	7	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling	0,90	0,90
381	2	7	3	8	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
382	2	7	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, lite otydligt		
384	2	6	3	4	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
391	6	15	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt?		Brakteat		
393	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
394	1	3	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
396	1	3	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
397	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
398	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
399	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt		Myntet är vikt, prägling syns ej		
400	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling		
402	1	3	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt		Otydlig prägling, inget W,		
404	1	3	3	20	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
405	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
407	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
410	1	4	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gotemynt?	1,50	
418	1	2	3	28	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
426	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
427	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling		
434	1	2	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
435	1	4	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
436	1	4	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
437	1	4	3	22	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
443	1	4	3	1	Silver	Mynt					

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
444	1	1	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
445	2	7	4	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
446	1	1	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, från mörkare jord		
470	2	7	4	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
504	7	26	2	1	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling	1,00	1,00
505	2	6	4	5	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling, 4 hela och ett halvt	1,00	1,00
506	3	10	4	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
507	2	6	3	18	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, 17 samt ett halvt		
508	2	6	3	10	Koppar/ Silver	Mynt					
532	6	15	3	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
533	6	15	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Triangel-mynt, med kors på en sida		
535	2	7	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
536	3	11	4	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt, får med huvudet bakvänta, tidigare version av gote	1,70	
537	7	26	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt, får med huvudet bakvänta, tidigare version av gote		
538	3	12	3	26	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,10	1,00
539	2	5	4	1	Koppar/ Silver	Mynt			Otydlig prägling	1,00	1,00
540	3	10	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,50	1,50

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
557	7	26	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
568	7	26	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
578	7	26	2	1	Silver	Mynt	Riga		Framsida: Civitas Rigensis, fin byggnad (slott? Kyrka?) Baksida: Mone No, Argentea två nycklar i kors	1,80	1,80
597	7	25	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, fint skick		
598	7	25	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,50	
606	1	1	4	14	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
648	1	1	4	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt, det andra korroderat möjligt gote-mynt	1.5/1.6	
661	1	40	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Norge/Danmark	1000-tal	Norskt eller Danskt mynt, profilbild av biskop/kung m. Kräkla/spira, andra sidan cirkel med kors i.	1,70	1,70
662	4	23	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Kraftigt fragmenterad	1,20	0,80
670	7	25	1	7	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
671	1	1	4	1	Koppar/ Silver	Mynt	Svensk	1319-1363	Magnus Eriksson, två kronor vända från varandra, enkelprägling. Cirkeiformad upphöjning runt kanten.	1,10	
672	1	1	4	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
673	1	40	3	1	Brons	Mynt			Otydligprägling	1,40	
678	7	25	1	1	Metall	Mynt			Möjlig del av mynt	1,00	0,80
680	1	40	3	1	Brons	Mynt			Otydligprägling	1,00	0,80
682	7	25	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater, prickad krans runt W		

F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
686	7	25	2	1	Silver	Mynt			"Clownansikte" med krona på ena sidan, kryss på baksidan med bokstäverna V/G/G/V mellan armarna på krysset	1,90	1,90
698	8	38	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,00	0,90
701	4	41	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Tyskt	År 1619 eller 1620	Stade, Sechsling u.å. (1619/1620). Opublicerad?	1,60	1,60
705	7	29	1	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
706	5	20	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt		
707	7	28	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
709	5	20	3	8	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
712	1	40	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt		Otydlig prägling, samma storlek som W-brakteat		
713	1	40	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Litet fragment av mynt		
714	1	3	4	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
715	1	1	4	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
716	8	39	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
718	8	37	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote, fåret i dåligt skick eller mer stiliserat.		
738	1	1	4	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
768	8	38	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Präglad med ett stegrande lejon Alt. Annat djur. Andra sidan otydlig, Dubbelsidigt präglad. Om stegrande lejon; Magnus Eriksson 1300-tal.	1,30	
783	8	38	3	12	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,00	1,00

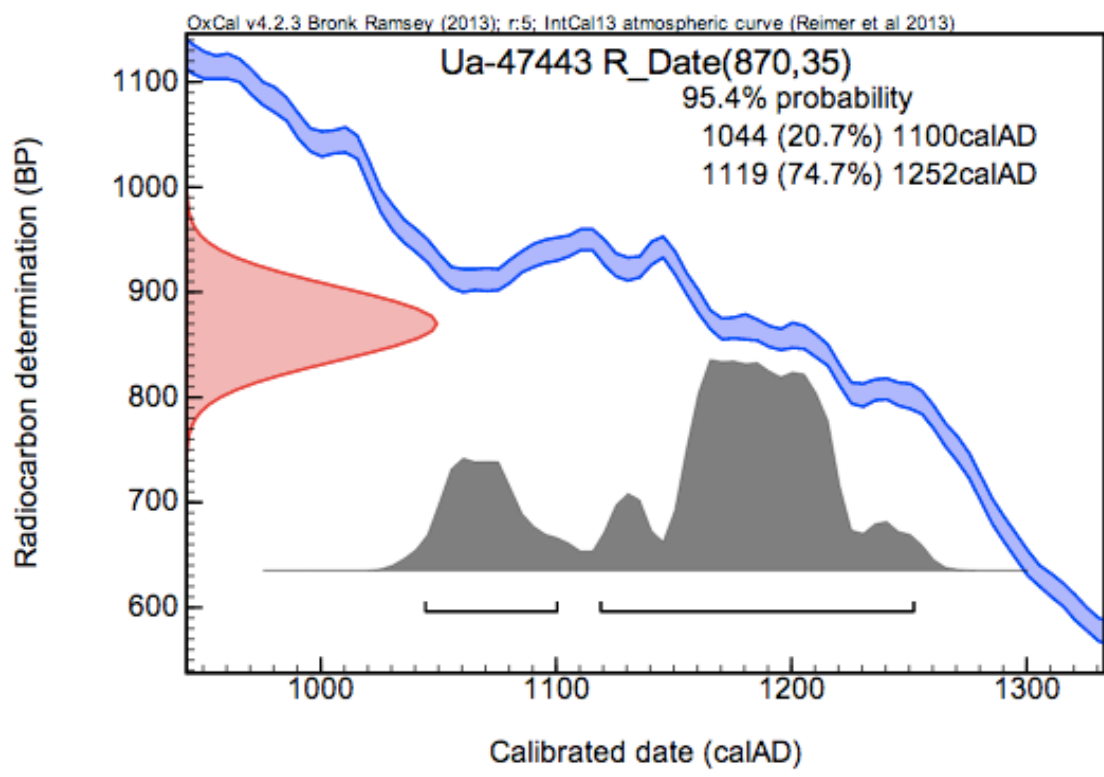
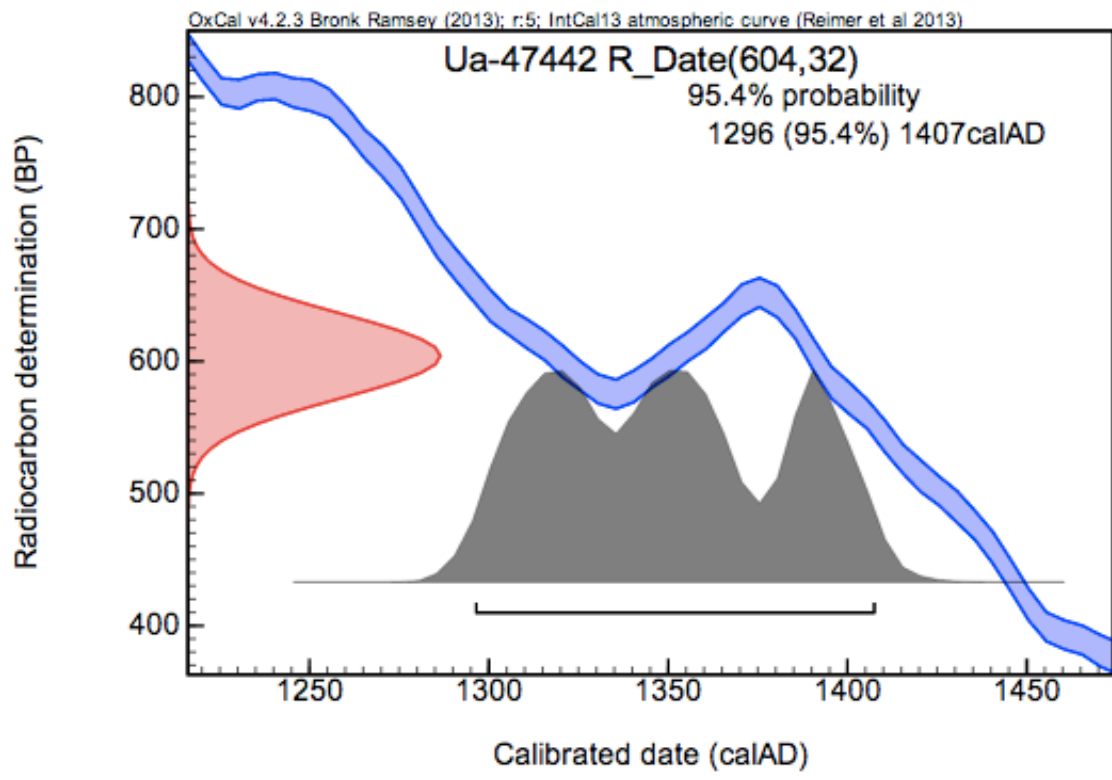
F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
784	4	22	3	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
789	8	34	1	1	Koppar/ Silver	Mynt	Danskt	1620	C4 präglat på en sida, Christian IV av Danmark. Artalet 1620 präglat på andra sidan samt otydlig text.	1,20	1,20
792	8	34	1	4	Silver	Mynt			Brakteat, 2 Hela samt 2 fragment		
794	8	34	2	14	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
801	7	29	2	9	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
816	8	34	1	13	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
831	8	32	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt? Mycket stort, prägling bara i mitten.	1,80	1,80
835	8	32	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	Triangel-mynt	1,00	1,00
836	8	32	2	2	Koppar/ Silver	Mynt			Brakteat med kors på	1,20	1,20
838	8	32	2	20	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater	1,10	1,10
839	8	32	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, mest silver		
841	1	1		1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W eller triangel		
849	8	31	2	17	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater	1,00	1,00
853	8	37	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Svenskt	1300-tal	Magnus Eriksson 'kors'	1,20	
854	8	31	2	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	Triangel-mynt	1,10	
856	8	31	2	3	Koppar/ Silver	Mynt			Sköld	1,00	
866	1	42	1	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt		Otydlig prägling, samma storlek som brakteat.		

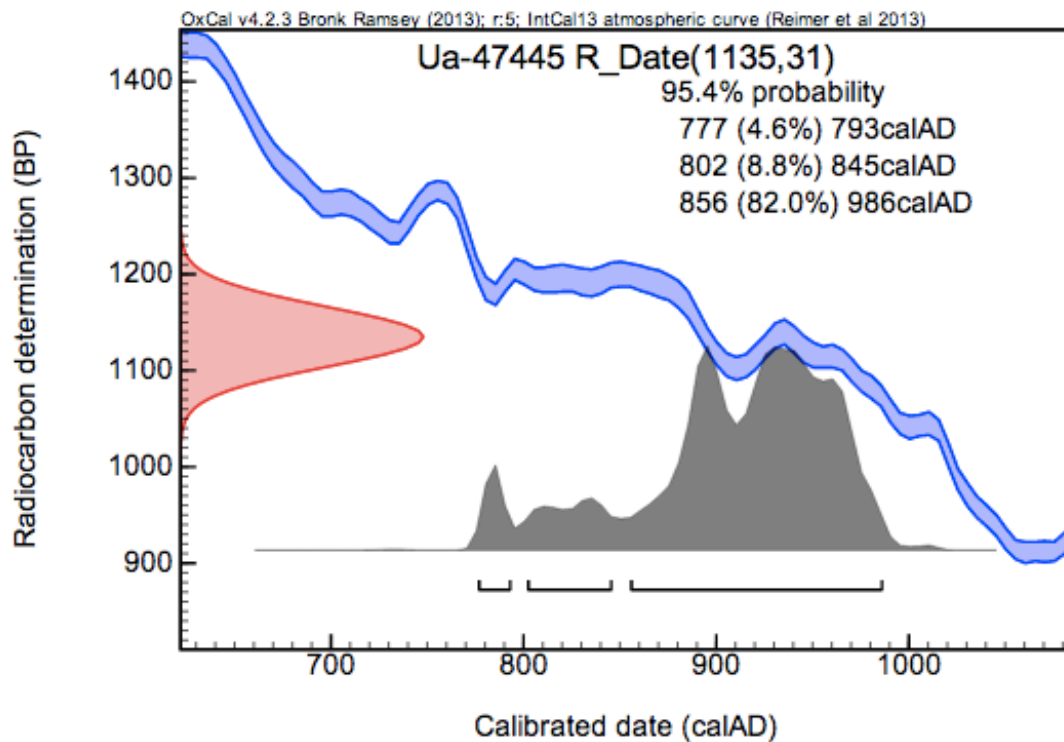
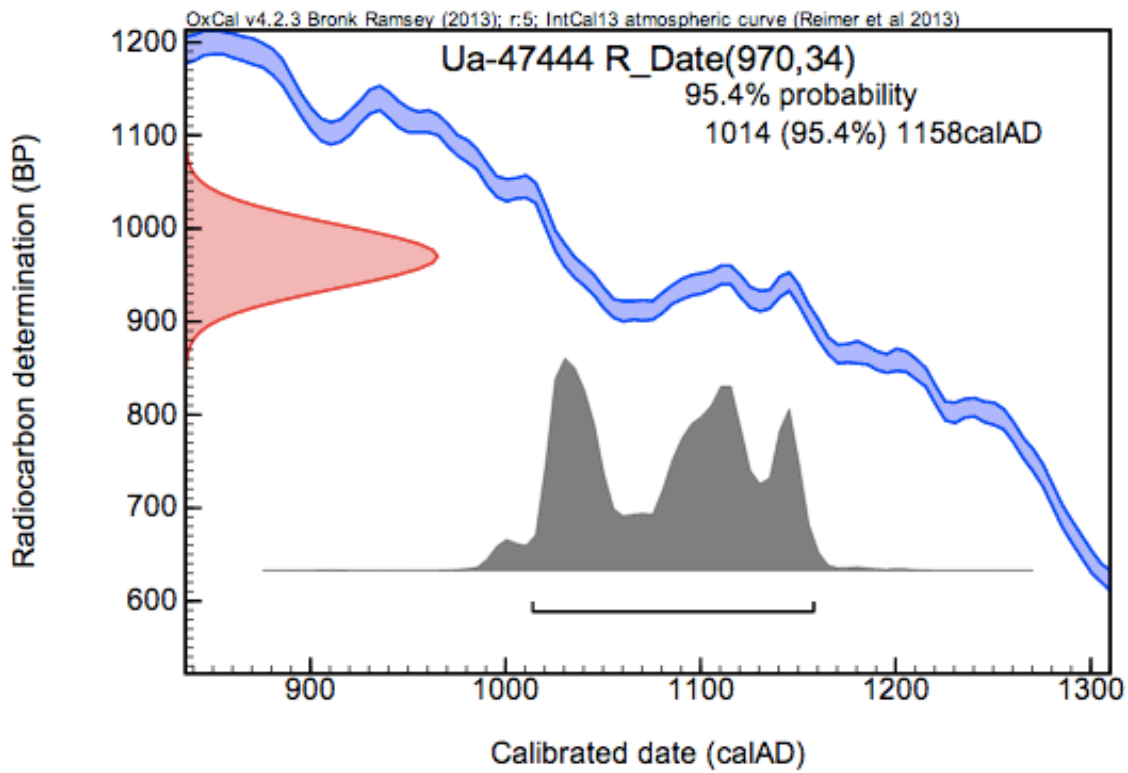
F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
878	7	29	3	4	Koppar/ Silver	Mynt			Små mynt, otydlig prägling.	1,00	
886	8	31	2	1	Koppar/ Silver	Mynt			Brakteat med kors på	1,00	
893	1	44	2	16	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater, 10 hela + 6 fragment	1,00	
905		43	1	4	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,20	
926	7	28	2	44	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat, 39 tydliga samt 5 otydliga	1,00	
927	7	28	2	1	Koppar/ Silver	Mynt			Mynt med kors	1,10	
928	7	28	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote, tidigare. Ev. 1100-tal?		
929	7	28	2	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	Sjårnkors-brakteat	1,10	
934	8	35	1	23	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-barkteater, 14 hela och 9 fragment	1,00	
935	8	35	1	2	Koppar/ Silver	Mynt			Brakteat med kors på	1,00	
940	1	44	1	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater	1,00	
942	2	5	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,00	
943	5	20	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat	1,00	
944	8	31	3	3	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
946		43	2	110	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
966	7	28	2	2	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		
973		43	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,40	1,40

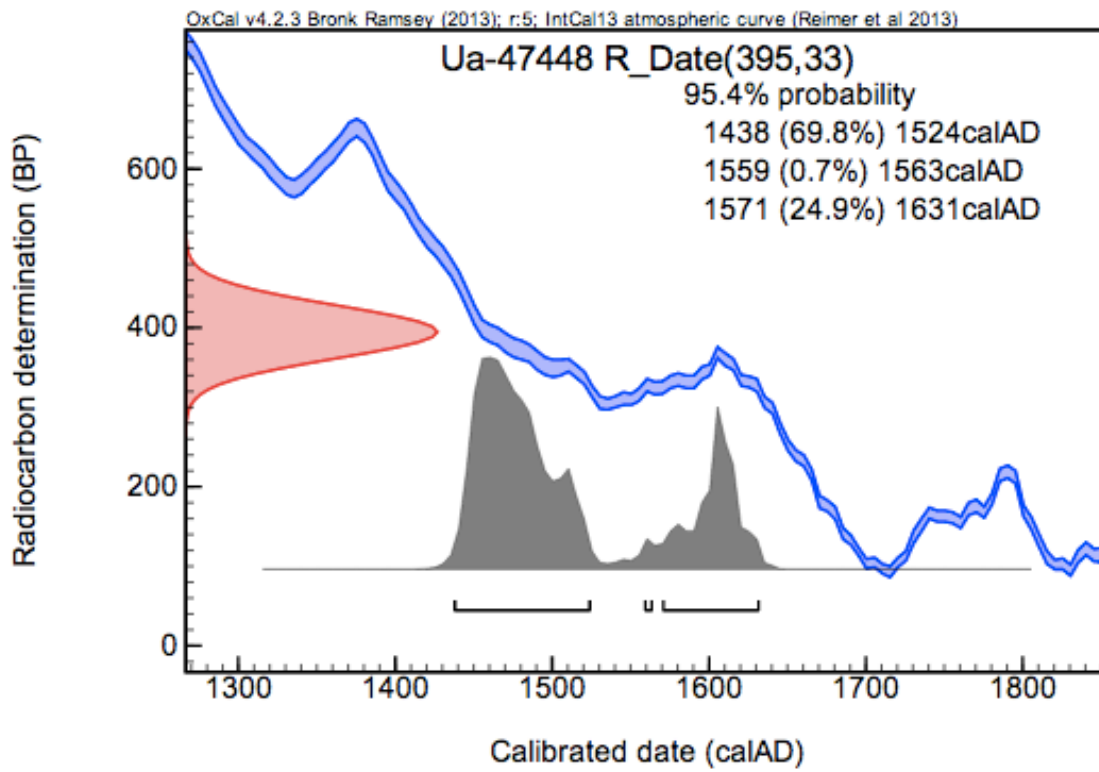
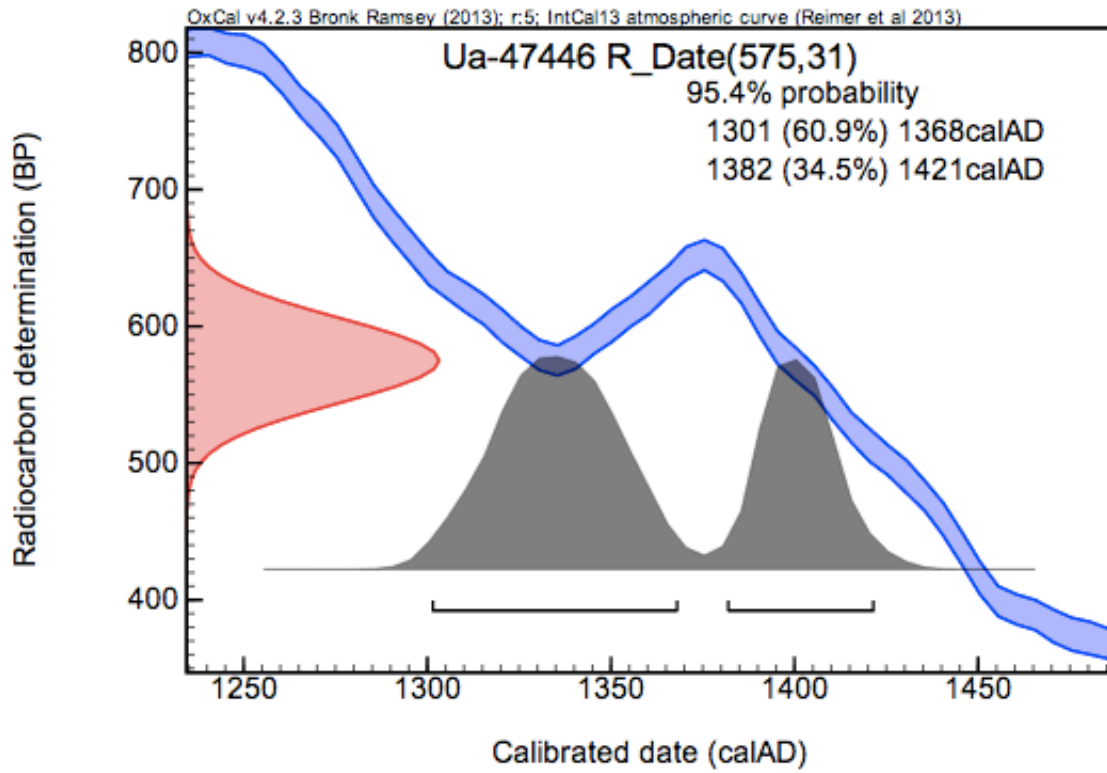
F.nr.	Schakt	Ruta	Lager	Antal	Material	Typ	Objekt	Datering	Beskrivning	Längd (cm)	Bredd (cm)
979		43	2	1	Koppar/ Silver	Mynt			fragmenterat	1,10	
985	6	14	3	2	Koppar/ Silver	Mynt					
994		48	1	4	Koppar/ Silver	Mynt			Med kors		
1004	8	33		18	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
1009		43	3	1	Koppar/ Silver	Mynt			Rund upphöjning längs kanten, som på Magnus Eriksson myntet; annars inget? Möjligt kors	1,10	1,10
1011		48	1	41	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater; 31 hela och 10 fragment	1,00	1,00
1012	8	33		1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,50	
1016	1	44	3	1	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote?	1,50	1,50
1017	1	44	3	14	Koppar/ Silver	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteater		
1023		43	2	1	Silver	Mynt	Gotländskt	1400-tal	Gote-mynt	1,80	1,80
1024	4	41	2	1	Silver/koppar	Mynt	Danskt		Skilling		
1025	4	41	2	1	Silver/koppar	Mynt	Gotländskt	1200-tal	W-brakteat		

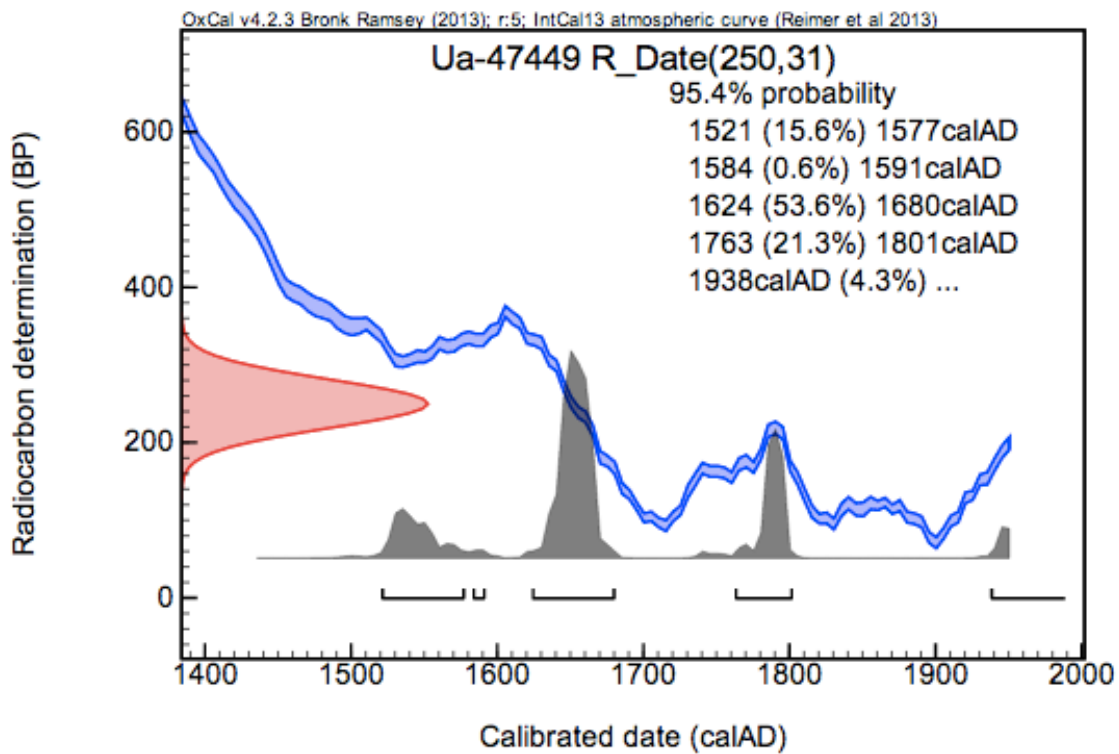
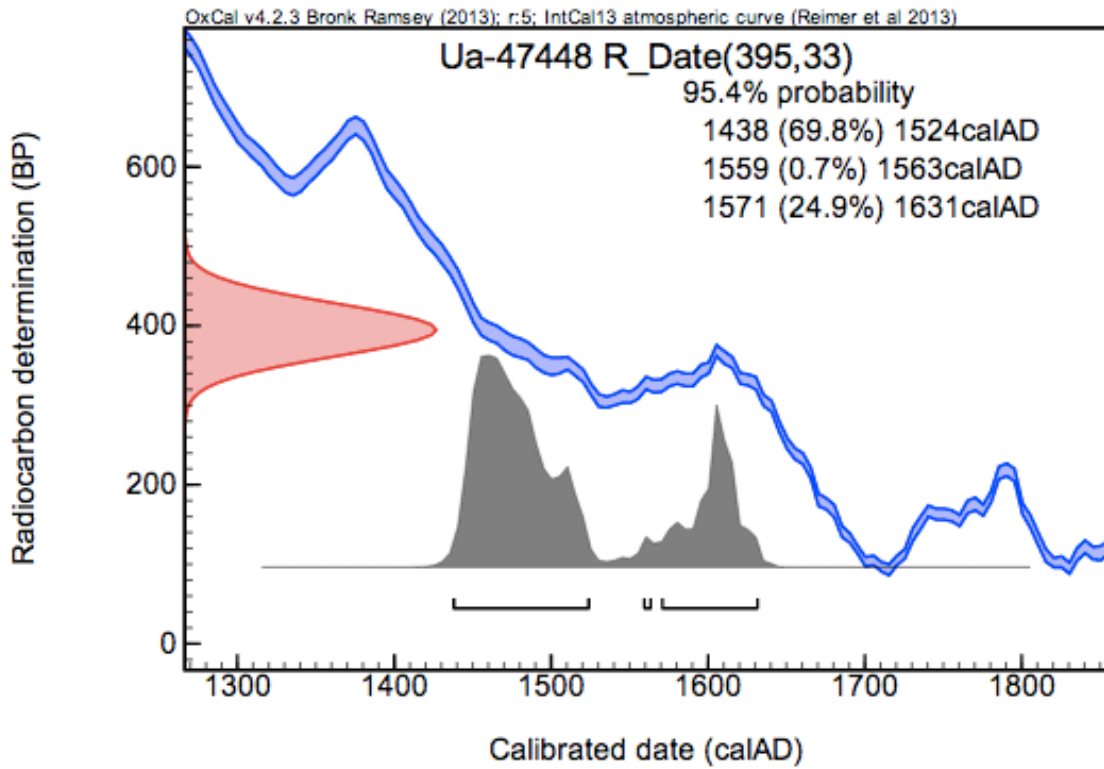
Bilaga 4. ¹⁴C dateringar St Olofsholm 2013

Labnummer	Prov	Beskrivning	¹⁴ BP	Datering AD okalibrerat	Kalibrerat 95,4% sannolikhet	Kalibrerat sannolikhet
Ua-47442	2013:01	1. Ruta 28, schakt 7. Planka. Tillhör kanten av ”koret” till den yngre kyrkan. Provnummer 40	604±32	1346	AD 1296-1407	
Ua-47443	2013:02	2. Stolphål, ruta 45. Rester av stolpen. Beläget mellan kyrkan och kvarnen. Provnummer 39	870±35	1080	AD 1044-1252	74,7 % AD 1119-1252
Ua-47444	2013:03	3. Ben från graven utanför södra långmuren. Del av vänster lårben. F 970	970±34	980	AD 1014-1158	
Ua-47445	2013:04	4. Trä från stolpe, schakt 1, ruta 4 (Mikkens stolpe). Prov 13.	1135±31	815	AD 777-986	82,0 % AD 856-986
Ua-47446	2013:05	5. Ruta 43, Lager II. Träprov plankor ovanpå stenvuren till den undre kyrkan. Prov 28.	575±31	1375	AD 1301-1421	60,9 % AD 1301-1368
Ua-47447	2013:06	6. Schakt 6, ruta 15. Härd innanför den yngre kyrkan men utanför den äldre, kol. Prov 22.	875±34	1075	AD 1041-1245	70,4 % AD 1116-1245
Ua-47448	2013:07	7. Schakt 4, ruta 41. Lager I. Kol från kanten av ”tegelugnen, på norra sidan i anslutning till muren. Prov 18.	395±33	1555	AD 1438-1631	69,8 % AD 1438-1524
Ua-47449	2013:08	8. Kolprov från tegelugnen, sydsidan. Prov 44. Provet taget ovanpå och i anslutning till tegelnivån.	250±31	1700	AD 1521-1938	53,6% AD 1628-1680

Tabell över prover, St Olofsholm 2013

Fynddatabas St Olofsholm. Prover										
Prov nr.	Schakt	Ruta	Lager	Material	Beskrivning	Höjd	Skickad på A	X (cm)	Y (cm)	Vikt (g)
7	1	1	4	Trä	Trä under sten	78 cm		85,00	96,00	25
8	1	1		Trä		84 cm				33,5
19	1	1	4	Kol						8,5
21	1	1	4	Kol						14
23	1	1	4	Kol						5,5
34	1	1	5	Trä		111 cm		10,00	90,00	
35	1	1	5	Trä				10,00	130,00	108
36	1	1	5	Trä	Mätt på ytans mitt			30,00	105,00	224
14	1	3	3	Trä		47 cm/ 52 cm		64/84	106/178	257
4	1	4	2	Trä	C14-prov	1.5 möh				
12	1	4	3	Trä		45 cm/57 cm		04 – 16	154-200	411
13	1	4	3	Trä		55 cm/64 cm		C14: 2013:4	58,00	256
46	1	44		Trä	Träprov från graven					10
6	2	5	2	Trä	C14-prov	48 cm				
25	2	7	2	Kol						31
9	2	8	2	Trä						19,5
27	3	5		Trä						19
29	3	10	4	Kol						38
30	3	10		Kol	L: 2/3?			185,00	0,00	17

Fynddatabas St Olofsholm. Prover

16	3	11	4	Kol							50
44	4	21		Kol	Tegelugnens sydvägg				C14: 2013:8		4
18	4	41	1	Kol		71 cm			C14: 2013:7		16,5
5	5	15	2	Trä	Del av bjälke	102 cm					108
26	5	19	3	Trä							34
1	5			På mure Bruk	Ljus till färgen						
11	6	15	3	Trä							14,5
20	6	15		Trä							70
22	6	15		Kol	Härd				C14: 2013:6		32
28	6	15		Kol		52 cm					17,5
3	6	17	2	Trä	C14-prov	-3 cm					
10	6	24		Trä							178
24	6	24		Ttä	Trä under sten						6,5
2	6			På mure Bruk	Ljus till färgen						
15	7	25	2	Trä							37,5
32	7	28	2	Trä	Syllstock						230
33	7	28	2	Trä	Syllstock						774
40	7	28	2	Trä	Planka				C14: 2013:1		14,5
42	7	28	2	Trä	Balk						19
43	7	28	2	Trä	Planka				C14: 2013:5		3
45	8	33		Kol	Kolprov i mur	40 cm					13
17	8	38	3	Trä		69 cm				67,00	60,00
											3,5

Fynddatabas St Olofsholm. Prover

37		43	2	Trä	Golv					178
38		43	2	Trä	Provet taget i V delen, ovanpå stenpackningen					12
39		45		Trä	Stolphål			C14: 2013:2		11,5
41		45		Trä	Stolphål					2,5
31				Kol	från murbruk (från muren)					

Gotlandskyrkorna, Grevefejden och nyupptäckta dokument om krigshändelser 1463, 1536 och 1563

Av Tryggve Siltberg

Inledning

I historien finns alltid okända vita fläckar, frågor man vill ha svar på. För Gotlands del finns ofta svaren i arkivbestånden i Landsarkivet och Kommunarkivet, men när det gäller äldre tider är det dock arkiven på andra håll runt Östersjön som innehåller det viktigaste materialet. Därför har Landsarkivet i Visby alltsedan sin tillkomst 1905 strävat efter att samla kopior av urkunder på annat håll, som innehåller Gotlandica.

Det hänger sedan på enskilda forskare om innehållet i arkiv och urkundskopior skall bli utforskat och beskrivet. Jag har under några år arbetat med brev rörande förhållandena på Gotlands landsbygd före 1645. I den här artikeln skall innehållet återges i några dokument, som beskriver ett hittills okänt plundringståg på Gotlands ostkust 1536 och som kastar nytt ljus över historien kring kapellet på S:t Olofsholm. Samtidigt skall berättas något om vad som vid denna tid hände några visbykyrkor och Roma kloster. Till sist skall berättas om två kringshändelser på Gotland, som i likhet med plundringen 1536 inte tidigare har behandlats i Gotlandslitteraturen. Det gäller två brandskattningar som inträffade med exakt etthundra års mellanrum, 1463 och 1563.

Dokumentet som belyser allt detta finns i Köpenhamn, Tallinn och Gdansk.

S:t Hans' kyrka

En av de många de många obesvarade frågorna om senmedeltidens Visby är: vad exakt hände med det som idag är våra kyrkoruiner? Vad hände till exempel med det enorma byggnadskomplex som utgjorde S:t Hans' och S:t Pers kyrkor?

Ett kortfattat svar på den sistnämnda frågan gavs redan 1950 av Erik B. Lundberg i en fotnot i hans arbete om Visborgs slott.ⁱ Han konstaterar att Gotlands danske lensmand på 1530-talet ansåg kyrktornet utgöra en fara för slottet. En belägrande fiende kunde därifrån beskjuta slottet med kanoner. Antagligen var det alltså länsherren som lät nedmontera kyrktornet.

Teorin är välgrundad och botten i lensmanden på Gotland Henrik Rosenkrantz brev den 23 mars 1534 till hans trolovades far, Anders Bilde.ⁱⁱ Denne var hauptman på

Stegehus och Själland och en av Danmarks mäktigaste män. Han hade tydligen uppmanat Rosenkrantz att vända sig till Visby stads råd beträffande "thet kircke torn". I sitt brev höll nu Rosenkrantz med om det berättigade i Bildes idé. Nio år tidigare hade lybeckerna 1525 lyckats intaga Visby, och därefter belägrade man under flera månader förgäves Visborgs slott. Rosenkrantz skrev (översatt från danskan): "och hade de lybska varit så besinningsfulla, att de hade satt en del av deras bestyckning på samma torn, ty de hade mest sitt varande i samma kyrka, desslikes hade satt något av deras bestyckning på Söderport och desslikes på den "sancti Mickels kircke paa Klinthen", då hade de gjort större skada. Dessbättre, Gud have lov, att det icke så skedde."

Trots detta tyckte Rosenkrantz att det inte var nödvändigt att vidta någon åtgärd med kyrktornet. Det var ju fredstid. Han skrev till Anders Bilde: "Käre fader, därsom någon fejd påkommer, och tror jag långt dit, då tager jag ett stycke där av".

Tyvärr var det inte alls långt till någon fejd i den tidens Skandinavien. Ett par månader senare utbröt det inbördeskrig i Danmark, som gått till historien under namnet Grevefejden 1534-36. Redan sommaren 1534, några månader efter det ovan citerade brevet, hade de upproriska under greven Christoffer av Oldenburg tagit makten i Köpenhamn, Själland och Skåne. Anders Bilde hade besegrats och bytt sida. Grevens anhängare höll västra Danmark. Christian III lyckades behålla maken i östra Danmark där adeln med hårda metoder slog ner de upproriska bönderna. Vilken sida skulle Henrik Rosenkrantz på Gotland välja? Till saken hörde att Gustav Vasa lät svenska flottan delta aktivt i kriget på Christian III:s sida.

Antagligen var det det sistnämnda som gjorde att Henrik Rosenkrantz ställde Gotland på Christian III:s sida. Att få svenska flottan på sig som fiende medan det var inbördeskrig hemma i Danmark var inget lockande perspektiv för länsherren på Gotland. Den tolkningen har också gjorts av militärhistorikern Bengt Hammarhjelm.ⁱⁱⁱ

Läget fortfor följande år. Då den gotländska landsbygden hade sin årliga politiska samling på Gutestuen i Visby tisdagen efter Kyndelsmäss den 9 februari 1535 hyllade de Kristian II som kung. Tre dagar senare avgav staden Visby en liknande hyllning.^{iv} Våren 1535 samlades innanför Karlsöarna en förenad flotta från Sverige, Preussen och Kristian III:s Danmark för att angripa grevens anhängare i västra Danmark. Flottan lär ha bestått av cirka 40 skepp, varav 5 eller 1 (uppgifterna växlar) hade utrustats av Rosenkrantz på Gotland.^v Vi får alltså tänka oss att gotlänningar här tillsammans med svenskar och preussare och danskar slogs mot danskar.

Flottan var framgångsrik. Grevens anhängare besegrades långsamt. De höll ut längst i städerna. Malmö kapitulerade för Christian III i april 1536 och Köpenhamn den 28 juli. Huvudstaden hade då belägrats ett helt år och det finns förfärliga berättelser om proviantbristen. Priserna var

skyhöga på katter, kråkor och råttor.^{vi}

Det är i det här perspektivet man skall se Rosenkrantz' brev om kyrktornen på S:t Hans och S:t Per och S:t Mikael. Under 1534 och 1535 hade länsherren allt skäl i världen att förbereda sig på en belägring av Visborgs slott. Lübeckarna stödde greven och kunde mycket väl invadera Gotland på samma sätt som de hade gjort 1525. Svenskarna under Gustav Vasa var inte heller att lita på, de hade belägrat Visby en hel sommar så sent som 1524. Det bör ha varit nu 1534-35 som kyrktornen revs.

Dessutom finns ett ytterligare indicium på att det var såhär det gick till. Henrik Rosenkrantz dog 1538. Han "bleff död aff sin hestes spring paa Gulland", skrev hans syster i ett brev.^{vii} Ett inventarium^{viii} för Visborgs slott upprättades i juni detta år i samband med slottets överlämnande till den nye länsherren. Efter uppräknandet av inventarier i slottsanläggningen nämns: "en klocka står (stor?) i Kålgården, item två stora klockor står på slottet och kom utav S:t Hans' kyrka." Även i inventariet i maj 1539 omnämns "3 klockor på slottet och i Kålgården ("Kolhaven)".^{ix} Detta bör vi tolka som att kyrktornets rivning hade ägt rum före 1538, även om det hände att kyrkor förlorade sina kyrkklockor enbart på grund av reformationen vid denna tid.

Uppenbarligen revs S:t Hans kyrktorn 1534 eller 1535. Åsikten delas av Gunnar Svahnström och Eric Swanström.^x Svahnström påpekar att S:t Hans kanske fram tills dess betraktades som den egentliga stadskyrkan; från alla kyrkor i Visby utom just S:t Hans finns från början av 1530-talet förteckningar över konfiskerat kyrksilver.^{xi} Emellertid blev det istället S:ta Maria som blev stadskyrka i Visby.

Roma kloster

I slottsinventariet 1538 framgår också en annan följd av reformationen. Nu nämns Roma kloster som hörande till slottet, vilket det inte gjorde 1530. I "Romkloster" uppräknas nötboskap, lamm, svin, hästar, järnredskap, sängkläder, köksutrustning, "därförutan var sått i Romkloster" 40 tunnor råg, 10 tunnor vete, 40 tunnor korn och 25 tunnor havre, tillsammans 115 tunnor. Det var nästan lika mycket som enligt inventariet såddes vid Visborgs kungsladugård söder om slottet (133 tunnor). Det är tydligt att danska kronan genom Roma kloster fått ett betydande inkomsttillskott!

Kapellet på S:t Olofsholm

Låt oss övergå till kapellet på S:t Olofsholm. Kunskapsläget om kapellet sammanfattades 1978 av kyrkohistorikern Sven-Erik Pernler, som beskriver vad de medeltida dokumenten berättar. Dessa dokument slutar 1376 och de handlade mest om alla problem med att fördela

kapellets inkomster och framför allt sköta kapellets underhåll. Pernler sammanfattar den bild de kända dokumenten ger på följande sätt: "Ingen part, möjligen frånsett nunnorna i Solberga, synes alltså ha varit riktigt glad över kapellets existens" vid 1300-talets mitt. "Kanske byggde man en gång i sin iver alltför stort därute, Gud och S:t Olav till ära ...".

De nyfunna dokumenten från 1536 ger oss ny kunskap om kapellet på S:t Olofsholm. Emellertid var det som hände 1536 någonting dystert, nämligen en plundring av kapellet. I det första bevarade brevet om händelsen, den 9 juni 1536, skrev Henrik Rosenkrantz att "skurkarna" hade "berövat Sankt Olofs Kapell, beläget på en kringfluten ö, klockor, vax, kläder och avlägsnat och bortfört vad mera däri varit".^{xii} En närmare beskrivning finns i ett vittnesintyg utfärdat av Visby stad i juli samma år: "Item ur Sankt Olofs kyrka har de tagit fem klockor, stora och små, 4 stora vaxljus, därtill ett ljus på 1/2 skeppspund, 2 kistor med ljus och vax, och så mycket mässkläder som har varit på ett altare, tre "blocke" har de i kyrkan slagit upp och tagit bort vad däri varit." Ordet "block" kan betyda tung förvaringskista för pengar och värdesaker eller offerstock av den typ som ännu idag återfinns i vissa Gotlandskyrkor; den sistnämnda betydelsen är troligast eftersom vi från de medeltida dokumenten vet att S:t Olofs kapell hade flera offerstockar.

Vi får flera intressanta upplysningar i dokumenten 1536. (Originalen är skrivna på plattyska, och har här översatts till svenska.) S:t Olofsholm uppges vara "kringfluten", men det bör nog inte tolkas som att landförbindelse alldeles saknades. Idag är S:t Olofsholm en halvö, och det har påpekats (Johansson 1996) att strandlinjen redan 1694 i allt väsentligt var densamma som idag. Bland det stulna nämns klockor, mässkläder, ljus, innehållet i offerstockar. Vi kan alltså konstatera att S:t Olofs kapell levde kvar på ett annat sätt än vad enbart de medeltida dokumenten tidigare gav oss anledning att förmoda.

Emellertid måste man vara klar över att nedgången för S:t Olofs kapell hade börjat långt före 1536. Här ansluter jag mig till den bild som givits av Pernler (1995): Han poängterar "pilgrimernas starka numerära nedgång redan kring mitten av 1200-talet. ... Biskopar och andra som var på pilgrimsfärd till eller från Jerusalem, tog normalt inte längre vägen över Gotland och Ryssland så som de gjort under 1100-talet, vilket också Gutasagan antyder. Inte heller var Gotland längre en nödvändig mellanlandningsplats för de vallfärdande till Livland. ... Öborna själva hade allt mindre anledning att ge sig ut till S:t Olof i Akergarn allt eftersom hans kult förankrades i sockenkyrkorna."

Hur kan vi tänka oss att kapellet på S:t Olofsholm användes? Jag håller med Pernler då han konstaterar att om kapellet "hade haft dyrbarheter i rummet, hade det förmodligen aldrig kunnat vara obebokat eller stå öppet för besökare annat än i samband med gudstjänster. Kyrkstölder var nämligen ingalunda ovanliga. De kyrkor och kapell som

var påfallande rikt utrustade, kunde i vissa fall ha vakter under öppethållandet. Genom att bygga in hagioskop i kyrkorna, kunde man bereda möjligheter till andakt även när själva kyrkorummen hölls låsta. Enklare kapell kunde däremot stå obebakade och olåsta dag som natt, särskilt som de inte hade något tabernakel (sakramentsskåp). "Med kyrkklockor förknippas de flesta idag tornklockor, medan de stulna klockorna var fem, "stora och små". Huruvida någon eller några av dem suttit i en takryttare eller i ett torn framgår inte, men är sannolikt. Mindre klockor hörde annars hemma i själva kyrkorummet. Mässkläder förknippas idag nästan uteslutande med prästens liturgiska skrud. Men när uttrycket "så mycket mässkläder som har varit på ett altare" brukas 1536, så torde därmed avses detta altares textilier. Man bör då observera, att medan medeltida dokument antyder flera altaren i kapellet, nämns här endast ett. Kanske var bara ett av altarna fortfarande klätt vid denna tidpunkt? Eller var kanske inte alla altaren klädda i vardagslag ens under medeltiden?" (Pernler 1995).

När jag i en tidningsartikel (Siltberg 1995a) först berättade om de nyfunna dokumenten gjorde jag tolkningen att kapellet kvarlevde "i högönsklig välmåga hela medeltiden ut och in på 1500-talet. ... Allt tyder på en levande helgedom, där gåvor frambärs och offerljusen brinner." Mitt ordval kritiserades av Pernler (1995), som hellre än en "levande helgedom" ville tala om "ett kapell som fortfarande brukades". I en tidningsartikel som var ett svar till Pernler framhöll jag att jag delade hans "åsikt att S:t Olofs kapell inte på långa vägar hade samma högkonjunktur 1536 som det hade på högmedeltiden." Ordvalen för övrigt ansåg jag var "kanske mera en smaksak. Det gavs ju gåvor, och nog tändes ibland något av de ljus som förvarades där".

Vilken status hade S:t Olofs kapell 1536? Fungerade det på ett sätt som påminde om högmedeltiden eller var det redan långt på vägen mot ödeläggelse? Jag har velat närma mig den första möjligheten och medan Pernler mera lutar åt den andra. Ingen av oss har gjort anspråk på att ha visshet.

Frånvaron 1536 av mässsilver samt votivgåvor och andra föremål av ädelmetaller vill jag inte tolka som ett tecken på utarmning. Jag tror det berodde på att gotlänningarna lät kapellet på S:t Olofsholm stå öppet och obebakad. Endast på det sättet kunde det fullt ut nyttjas av sjöfarande och fiskare. Jag antar att det kan ha funnits både träskulpturer och enkla ljusstakar, trots att de inte omnämns bland det stulna 1536. Kapellets eventuella värdeföremål kan man ha förvarat hos prästen i Hellvi, inte minst 1536 då det var ofredstider.

Men talas det då inte om underhållsproblem av kapellet redan på medeltiden? Visserligen angav Linköpingsbiskopen Nils Markusson i ett brev 1360 att redan på 1200-talet "gudstjänstlivet och folkfromheten ... dag för dag minskade i nämnda kapell" beroende på "en nedgång i nämnda nunnors [i Solberga kloster] antal och på grund av deras bristande omsorg om nämnda kapells underhåll och behov". Därför

utfärdades vid olika tillfällen mer eller mindre invecklade regler för en delning av kapellets inkomster mellan Solberganunnorna, Hellviprästen och kapellets byggnadskassa.^{xiii} Enligt min mening bör man inte dra för stora slutsatser av att det i detta tidiga dokument talas om bristande underhåll av S:t Olofs kapell. Det behöver inte ha berott på att medel egentligen saknades ens nu när den stora pilgrimstiden var förbi. Svårigheten kan mera ha varit att mellan kapellets olika intressenter fördela rättigheter och skyldigheter.

Vidare har det framhållits att S:t Olofs kapell låg i ruiner 1633, då Strelow utgav sin krönika. Han nämner S:t Olofsholm på två ställen: "samme kircke er nu øde, noget aff muren er siunlig" (s. 132) och "nu øde, nogit aff Kirckemuren er siunlig" (s. 2). Detta bör tolkas som att kapellet var en ruin, men att murarna delvis var intakta. Det förhåller sig nämligen så att när Strelow talar om 'synlig mur' menar han knappast lämningar i markytan; S:t Görans kyrkoruin i Visby, vars yttermurar än idag är bevarade i sin fulla höjd, beskriver Strelow med orden "Kircken siunis" (s. 142). Att murar fanns kvar framgår även av uppgiften omkring 1667 vid rannsakingen efter antikviteter: "på S. Olufz holm en Kyrkia nu aldeles förfallen, och allenast något igen af murarne."^{xiv} Ödeläggelsen av S:t Olofs kapell behöver alltså enligt min mening inte ha skett så många decennier före 1633.

Enligt min mening kan således S:t Olofs kapell ha varit i huvudsak väl underhållet på medeltiden och kan ha levt kvar i tämligen gott stånd en stor del av 1500-talet. Å andra sidan varken kan eller vill jag vederlägga Pernlers tolkningsförslag, att det redan på medeltiden förelåg reella underhållsproblem och att kapellet upphörde att brukas tämligen snart efter 1536. Båda tolkningarna är tänkbara.

Vad vi vet numera är att kapellet användes ännu 1536.

Gotlands landsbygds livskraft

Man imponeras av den livskraft som hållit detta stora kapell vid makt ända fram till 1530-talet. Vad var det för en livskraft? Utöver fisket, som Strelow anger som en viktig inkomstkälla för Akergarn (S:t Olofsholm), fanns livskraften i själva den gotländska landsbygdens lokalsamhälle, och i handeln på S:t Olofsholm och de andra lanthamnarna. Dessa två företeelser hänger ihop. Den omfattande handeln på lanthamnarna gagnade bönderna. Deras direkta handel med tyska och andra köpmän var lika lönsam för landsbygden som den var ruinerande för staden Visby.

Från 1430-talet till 1520-talet stördes Visbyborgarnas handel ofta av att slottsherren på Visborg låg i fejd med andra riken och städer runt Östersjön. Emellertid behöver det som var dåligt för Visby inte ha varit dåligt för landsbygden, antagligen var det ofta tvärtom!

Bondeseglationen fortsatte ännu vid mitten av 1500-talet.

1554 berättade länsherren Otte Rud att bönderna hade haft rätt att segla ända sedan 1400-talets slut (liksom säkert också tidigare). "Ther ssom the icke bruge therris seylads, tha ere bønderne forderffuit, och haffuer aldrig werit bønderne forbodit. Thi mange, ssom tiilforn sseyglet met store skuder och skiff, formue icke nw at seygle met een baaed."^{xv} Bönderna bad 1555 kungen att de "maatthe bruge thieris segladss ssom thee wdaff gammelltt giortt haffuer"^{xvi}. Visbyborgarnas vilja var självfallet den motsatta; de bad kungen "att bønnderne her paa landett, the som segler och brughe kiöbmanskaff liighe som andre kiöbmendtt, oss fattighe borghere tiill forfangh och stor skaade, at the motthe werre bønder och holldde thennom aff theris affuell her saa well som vdj Danmarck."^{xvii} 2 Kungens beslut blev tydligen en kompromiss. Han föreskrev 1555 "eptherthij att bønderne haffue brugtt sseglatz aff arrildz tiid oc thet er landett till beste, mue bønderne her epther bruge skibbe att segle mett, dog icke større end paa 8 eller 10 lester, men bønderne skulle icke mue fragte nogitt fremmet skib ... Dog skulle the icke haffue flere skib end itt vdj Hoffborg ting, itt i Haberling ting, itt paa Østergarden, itt vdj Rude thing oc itt paa Farøe. Oc mue the icke sselge anderstedz end i for:ne ting oc ey vdføre nogen forbudne ware."^{xviii} Hugo Yrwing har felaktigt tolkat brevet 1555 som att bönderna inte fick lämna Gotland då de seglade.^{xix}

Andra belägg för en förmögen gotländsk landsbygd finns i det ovannämnda vittnesintyget om vad "skurkarna" 1536 stal på Gotlands ostkust. Låt oss nu övergå till att analysera det.

Plundringen 1536

Det som plundrades utöver S:t Olofs kapell var framför allt två gårdar i Hellvi, Laurents Nystugu och Severin Sudergårde, och två gårdar i Hamra, Laurens Sallmunds och Jacob Storms. Landsbygdens internationella kontakter belyses av att intyget särskilt nämner: "dessutom har de tagit i Laurens Sallmunds gård ur en kista tillhörig en köpman från Danzig vid namn Simon Schumacker" flera klädesplagg och 5 mark pengar.

Vid alla gårdarna, framför allt de tre förstnämnda, blev man bestulna på textilier. Det uppräknas ett trettiotal större klädesplagg och ett trettiotal dukar samt diverse sängkläder. Merparten av textilierna anges ha utländskt ursprung, vanligen från Nederländerna, och de benämns efter ursprungsorterna Leiden, Deventer, Amsterdam och Naarden. Även engelsk textil nämnes. Två "geruntselska" skjortor kommer antagligen från Girond i Frankrike. Två kvinnoklädnader är tillverkade av "erdyskt" kläde, kanske ardenniskt från Nederländerna.

Uppenbarligen gäller för Gotland detsamma som Bjørn Poulsen (1994) påpekat gäller för Lolland och andra delar ov

Danmark, där bönderna ägnade sig åt långdistanshandel, framför allt med Tyskland: "Som en følge heraf udviklede landbobefolkningen urbant prægede forbrugsmønstre," eksempelvis med utländskt kläde. Exempelvis bland bönderna på Langeland och Bornholm nämns i början av 1500-talet nederländskt kläde av samma ursprung som det ovannämnda på Gotland 1536.^{xx}

Dessutom nämns vid de gotländska gårdarna 1536 grytor och kittlar samt flera föremål som vittnar om välmåga. Vid Nystugu nämns "ett silverbälte, en silversked och annat mera silver som varit på kläderna". Vid Sudergårde nämns 11 tennkannor, "2 silverkransar, ett silverbälte, en silversked, en skjorta med 3 silverstenar och en silverring, därtill 4 silverringar och 5 silvernålar", samt "några halskläder med det silver som däruppå har varit". Vid Sallmunds nämns "20 mark reda penningar, 4 silverskedar, 2 silverkransar, 14 par silverspännen till kvinnokläderna och 14 stycken knappar, ett silverbälte, 2 knivar beslagna med silver och fem förgyllda silverringar, 2 silvernålar med "labwerck" och 14 tennkannor". Vid Storms nämns "4 tennkannor", samt "10 mark pengar, 1 silversked, 2 silverringar och annat mera silver från kvinnokläderna". Vid två av gårdarna nämns vapen: "en stridshammare" vid Sudergårde, "1 sabel och 1 hillebard" vid Sallmunds.

Den bild vi får av Gotlands landsbygd 1536 är en bild av välmåga. På de fyra gårdar som beskrivs finns gott om klädesplagg av utländsk tillverkning, det finns tenn och silver och i flera fall är kläderna silverprydda. Och S:t Olofs kapell används. Trots att det kan verka överdimensionerat har kapellet likväl överlevt senmedeltiden, som på många andra håll i Europa kännetecknas av nedgång.

Det är nu slutligen på sin plats att beskriva vad det var för några som utförde plundringen 1536. Länsherren Henrik Rosenkrantz kallade dem "skurkar", och de plundrade gotlänningarna höll säkert med honom. Själva ville plundrarna dock kalla sig något annat. De var kapare, utrustade med ett kaparbrev från greve Christoffer av Oldenburg med rätt att skada Christian III och Sverige och deras bundsförvanter. Dit hörde som ovan nämnts Gotland, så deras uppträdande var helt logiskt. De seglade på jakten Feuerblassen (Eldsblosset) och anfördes av Joachim von Elvern. Han och kanske hela besättningen var hemmahörande i Mecklenburg, som stödde grevens sida i det danska inbördeskriget. Reval (nuvarande Tallinn) uppgav senare att Elvern och hans folk "de senaste två somrarna (1535 och 1536), trots våra flerfaldiga varningar, med en jakt runt Ösel och kring Pernau har plundrat, skövlat och mördat, mer som hedningar än kristna, så att flera svåra klagomål har förts inför rätta över honom och hans medhjälpare."^{xxi}

Plundringen på Gotlands ostkust företogs våren 1536, antagligen i maj. Rosenkrantz uppger^{xxii} att de kom med sin jakt Feuerblassen och "desslikes en skärgårdsbåt, som de tagit i skären 7 mil från Stockholm med 4 bönder". Elvern

och hans folk, skriver Rosenkrantz, "som jag fick mig berättat av desamma fångna bönderna, som de sedan åter satt iland här, skall ha uppehållit sig i Reval denna näst förflutna vinter och ha tagit sin utrustning och proviantering från slottet Arensburg." Dessa uppgifter ger bilden av att Reval och Arensburg på Ösel har tolererat att grevens kapare Elvern kapat fartyg i deras farvatten. De har sett mellan fingrarna med kaperierna, och kanske fått del av förtjänsterna.

På Gotland skedde det första strandhugget vid S:t Olofsholm, där kapellet och de två näraliggande gårdarna Nystugu och Sudergårde plundrades. Tydligt var det också här som den allvarligaste händelsen inträffade: "Item för det första har de för Olof Liffride hans son på 12 år jämmerligen kvävt och slagit med en yxa, som de tagit från honom." Pojken dog (händelsen gjorde att Elvern och hans följe senare skulle kallas mördare). Den stackars pojken lämnade kanske inte ifrån sig sin yxa fort nog. Liffride i Lärbro ligger inte långt härifrån. Kanske hade folk från Liffride den olyckliga dagen något ärende till hamnen på S:t Olofsholm, eller till den skog nära S:t Olofsholm, som på 1600-talet och kanske redan nu på 1500-talet tillhörde Liffride. Just vid denna skog fanns på 1800-talet ett minneskors som enligt sägnen var rest över ett dödat barn. Vi skall straxt återkomma till denna sägen.

Det andra strandhugget skedde vid Hamrastranden, då Sallmunds och Storms plundrades. Inte heller småbåtar i de gotländska farvattnen skonades. "Item tagit från en av våra (Visbys) borgare vid namn Halthe Thomas, då han låg och fiskade, 1 tunna öl, 1 tunna bröd med annan proviant." "Dessutom tagit [från] en annan fiskare 2 tunnor öl."

Sannolikt förekom inte några allvarliga personskador utöver dråpet på Olof Liffrides son. I så fall hade de säkert blivit omtalade. Det faktum att de fyra svenska bönderna sattes iland på Gotland tyder också på att Elvern och hans män inte var några odjur. De behöll dock deras skärgårdsbåt.

Rosenkrantz berättar att han vid budet om plundringen "snabbt nödtorftigt utrustat min krejert och jakt och ivägsant för att söka och straffa dem, om kanske möjligt. Då emellertid de mina var komna i sikte av dem, i närheten av detta lands Hoburg, och också stadigt arbetade sig ifatt dem, rymde dock desamma i tjock dimma och mörkt väder som då plötsligt föll, åter ur sikte för de mina, och slog in på en främmande kurs, varigenom också Feuerblasse med fem eller sex karlar och skärgårdsbåten med de andra alla ungefärligen vid tjuga starka, som jag senare säkert erfor, blev vilse och kom på sin väg från varandra."^{xxiii}

Feuerblassen seglade till Danzig, som senare vägrade lämna ut den till Rosekrantz. Skärgårdsbåten däremot, med Elvern ombord, begav sig till Reval. På vägen dit kapade de ett skepp, som var på väg österut efter att ha lastat sill i Ystad. De bevarade dokumenten är ofullständiga^{xxiv}, men det verkar som om skepparen var en borgare vid namn Jost Kusell

från Lübeck. Det kan verka underligt att grevens kapare skulle ta ett skepp från Lübeck, för det var nämligen grevens främsta bundsförvant. Förklaringen kan vara att Lübeck nyligen slutit fred med grevens fiender. I vilket fall som helst var det nu slut med Revals tålmod med Elvern. När han återkom i juni 1536 blev han och hans besättning fångslade. Antagligen stod det nu klart för Reval att greven hade förlorat inbördeskriget. Det belägrade Köpenhamn var det enda greven hade kvar. Nu fanns det inte längre anledning att låta grevens kapare hållas.

Hur äventyret slutade för Joachim von Elvern och hans män är obekant. Hans mor vädjade genom hertigen av Mecklenburgs befallningsmän om sonens frigivande, men styresmännen Reval ställde sig kallsinniga, och hänvisade till Elverns följesplundringar, där de uppträtt "mer som hedningar än som kristna." "Därför kan han inte släppas ur fångelset, utan blir ställd för rätta efter lybsk rätt."^{xxv} Rosenkrantz å sin sida kritiserade i flera brev Revals sätt att ha låtit Elvern hållas med sina sjöfärder. Rosenkrantz framhöll att om det var någon som skulle straffa Elvern så var det han och inte Reval, eftersom det var på Gotland de gjort skada. Det viktigaste var att det stulna blev återlämnat, ty "de arma skadade människorna är verkligen inte alls hjälpta för vad de utstått med desammas (plundrarnas) död och en handfull blod, och (det är) ingen mer än staden Reval till en dålig ursäkt."^{xxvi}

Ännu följande år brevväxlade Rosenkrantz och Reval om återlämnandet av det stulna. "Elveren, som avlade en öppen bekännelse, påstår att för mycket gods har uppgivits av er," skrev Reval.^{xxvii} Vid den tiden hade Elvern kanske redan blivit avrättad, såvida han inte fått resa hem till Mecklenburg.^{xxviii}

Det mesta av bytet från Gotland bör ha funnits ombord på Feuerblassen, inte på skärgårdsbåten. De som tjänade på plundringen var kanske således de fåtaliga besättningsmedlemmar, som var ombord på Feuerblassen när de nådde Danzig. Kanske var det de som fick förtjänsten när de fem klockarna från kapellet på S:t Olofsholm såldes!

Sägner i Hellvi

Anders Johansson (1996) har beskrivit två sägner från Hellvi, som kan ha samband med Joachim von Elverns plundring 1536. Båda sägnerna finns bara i uppteckningar som gjorts på 1900-talet, vilket självfallet är beklagligt sent.

Den ena sägnen handlar om S:t Olofs kapell. Den finns i två versioner, den första upptecknad på 1930-talet, den andra ett par, tre decennier senare. Den första lyder: "Sten från kyrkan skulle en gång borttransporteras till Danmark, men det uppstod under resan svårt väder, och skeppet förolyckades ... i 'Fördärvet'". Fördärvet är en plats på

Ytterholmen, som ligger utanför S:t Olofsholm. Den andra versionen meddelar "att det påstods att en skuta lastad med gods som skulle ha rövats av danskar från kyrkan på S:t Olofsholm strandat på platsen [Fördärvet]. Skutan hade blivit vrak där."^{xxix}

Kalksten och bränd kalk har under århundraden exporterats från S:t Olofsholm. Det är troligt att ruinen av kapellet vid något tillfälle fått tjäna som stenbrott. Kanske har sägnen tillkommit för att avskräcka från att ta sten från en kapellruin, eller för att förklara namnet Fördärvet. Man kan emellertid inte utesluta att sägnens kärna är minnet av Elverns plundring av kapellet 1536.

Den andra sägnen är knuten till Hide kors, som ännu i början av 1800-talet fanns vid vägen innanför Hideviken, väster om S:t Olofsholm. Det finns utsatt ("Hide kors") på en karta 1808.^{xxx} Sägner berättar att korset var rest till minnet av ett barn, som blivit ihjälridet, kanske avsiktligt, av en patron, som kom ridande från S:t Olofsholm. Sägner som återberättats på 1900-talet talar emellertid om en flicka, inte en pojke, samt om ägaren till S:t Olofsholm, inte utländsk kapare.^{xxxi}

Det barn som dödades vid Elverns plundring 1536 var Olof Liffrides 12-årige son. I anslutning till Hide kors fanns vid Hidevikens strand ett område med stenbrott och skog, som tillhörde Liffride i Lärbro socken trots att det låg inom Hellvi sockens gränser. Området tillhörde Liffride 1695,^{xxxii} men det är okänt om det gjorde det också på 1500-talet.^{xxxiii}

Om skogsområdet tillhörde Liffride redan på 1500-talet skulle det kunna förklara varför bondens son befann sig där med sin yxa den ödesdigra dagen 1536. Hide kors skulle kunna vara rest till minnet av denne pojke. Dokumentet säger inte exakt hur pojken dog; de hade honom "jämmerligen kvävt och slagit med en yxa, som de tagit från honom". 1900-talssägner talar om ett barn, visserligen en flicka, som blivit ihjälridet; möjligen kan man tänka sig att dokumentet med formuleringen "kvävd" avser att pojken blivit nedtrampad av en häst. På så sätt skulle sägner och dokumentet passa bättre ihop, men detta är självfallet endast spekulationer.

Visby stads intyg 1536

Nu skall här återges det intyg staden Visby upprättade om vad rövarna tagit i S:t Olofs kyrka och hos vissa gotlänningar. Intyget användes av lensmanden Henrik Rosenkrantz då han försökte få godset återlämnat eller på annat sätt få ersättning från Reval och Danzig. Intyget föreligger i två exemplar, ett som utfärdades till Reval den 4 juli 1536 och ett som utfärdades till Danzig den 26 samma

månad. De båda exemplaren förvaras idag i stadsarkiven i Tallinn respektive Gdansk.^{xxxiv}

Texten är på plattyska och har här översatts till svenska. Det bör framhållas att översättningen *inte* är gjord till nutida svenska vad gäller meningsbyggnad. Det är alltså *inte* meningen att texten skall se "normal" ut. Istället följer översättningen så nära som möjligt ordföljden i det på plattyska skrivna originalet. Det gör förvisso läsoplevelsen mindre njutbar, men metoden har den fördelen att man slipper den förvanskning av innehållet, som skulle bli följden av en översättning till normal svenska. Det förhåller sig nämligen så att den plattyska originaltexten innehåller dunkelheter. Texten kan förstås på mer än ett sätt. Översättningen här försöker så långt möjligt bibehålla de olika alternativ till tolkningar, som originalet inrymmer. Istället för att söka (bort)förklara dunkelheterna har jag alltså avsiktligt bevarat dem. Det är det ärligaste sättet att återge innehållet.

De båda exemplaren är nästan likalydande. I följande översättning återges Revalexemplarets text men dessutom har tagits med de textavsnitt i Danzigexemplaret, som inrymmer sakliga avvikelser. Textavsnitt markerade med [*] kommer från Danzigexemplaret. Text markerad enbart med [] har lagts till av översättaren för att göra texten mera begriplig.

Det bör påpekas att bland det rövade föremålen omnämns en hel del utländska textilier. De kommer mestadels från Nederländerna, och de benämns efter ursprungsorterna Leiden, Deventer, Amsterdam och Naarden. Även engelsk textil nämnes. Två geruntselska skjortor kommer antagligen från Girond i Frankrike. Två kvinnoklädnader är tillverkade av erdyskt kläde, kanske ardenniskt från Nederländerna.

"För alla och envar vad värdighet, condition, väsende, andligt eller världsligt stånd de [än] är, som detta vårt härvarande brev ser, läser eller hör läsas, och särskilt för er, ärbara, förståndiga och välvisa herrar borgmästare och # rådmän i den [väl]lovliga staden Reval och alla de därstädes [som] har att göra med rättens uppdrag ##, [* Danzigexemplaret har istället mellan # och ##: "råd och rätt i den kungliga staden Danzig"] våra gunstiga, goda vänner och vänliga, älskade grannar, gör vi borgmästare och rådmän i staden Visby på Gotland veterligt, efter passande vederbörlig erbjudan [av] vår godvilliga tjänst och vänliga hälsningar, härmed uppenbart vittnande och bekännande, att efter det några självsvåldiga rövare och missdådare har begivit sig till detta Gotland, från S:t Olofs kyrka och annars [av] andra fattiga invånare på detta Gotland med mord, rov och utplundring våldsamt tillgripit deras kläder, silver, ägodelar och gods, # och vidare, som vi erfar, på ers ärbara visheters strömmar skall vara fängsligt anhållna därstädes vid en domstol ##. [* Från # till ## har Danzigexemplaret istället: "och vidare några av desamma, som vi kommit i erfarenhet om, kommit härifrån på ers ärbara visheters strömmar och hamnar och där skall ha blivit

anhållna och fasttagna."] Vad de nu från nämnda kyrka och desamma fattiga människorna, som de för oss med uppräckt fingrar livligen för Gud och den heliga stående eden bekänt, har tagit och härstädes ställt till, det varder ers ärbara visheter här efterföljande beskrivet. [Det] har [vi] att fullgöra.

Item för [det] första har de [för] Olof Liffride [trol. i Lärbro] hans son på 12 år jämmerligen kvävt och slagit med en yxa, som de tagit från honom.

Item ur Sankt Olofs kyrka har de tagit fem klockor, stora och små, 4 stora vaxljus, därtill ett ljus på 1/2 skeppspund, 2 kistor med ljus och vax, och så mycket mässkläder som har varit på ett altare, tre "blocke" [förvaringskistor, offerstockar] har de i kyrkan slagit upp och tagit bort vad däri varit.

Item från en bonde i Hellvi ("Hellewigk") Laurents Nystugu ("Newstube") benämnd har de tagit 3 leidenska och 2 deventerska kvinnoklädnader, en ny päls, en linneklädnad, 2 leidenska och en deventersk mantel, ett par leidenska mansbyxor och jacka, en "beneth", ett par bäddlakan, 10 linnekvinnodukar, några skära dukar och barnkläder, ett silverbälte, en silversked och annat mera silver som varit på kläderna, därtill en leidensk mansklädnad, 4 bäddtäckan, 5 mark pengar och från holmen tagit 8 får och låtit sticka en häst.

Item från Severin Sudergårde ("Sudergardenn") i Hellvi tagit 5 grytor, stora och små, en kittel på 1/2 tunna, 11 tennkannor, små och stora, 2 kvinnoklädnader erdyska [* av erdyskt kläde], en linneklädnad, 2 mantlar leidensk och deventersk, 2 silverkransar, ett silverbälte, en silversked, en skjorta [?] "p:r n:r" [med] 3 silverstenar och en silverring, därtill 4 silverringar och 5 silvernålar, 2 bäddlakan, en ny "rugen" (ryggpäls?, rya?), ett nytt täcke, och några halskläder med det silver som däruppå har varit, 3 mark penningar och en stridshammare.

Item från Laurens Sallmunds ("Salemons") [trol. i Hamra] 3 leidenska kvinnoklädnader och en leidensk mansklädnad, en leidensk mantel, en kvinnoklädnad engelskt garn [?] och en amsterdamsk mantel, en svart amsterdamsk [* Danzigexemplaret har istället: naardisk] mansklädnad och # 2 naardiska klädnader, en kvinnolinneklädnad ## [Danzigexemplaret saknar texten från # till ##] av engelskt garn [?], hans sons klädnad, 1 par leidenska byxor, 3 par bäddlakan, 14 kvinno- och 8 jungfrudukar, 20 mark reda penningar, 4 silverskedar, 2 silverkransar, 14 par [silver*]spännen till kvinnokläderna och 14 stycken knappar, ett silverbälte, 2 knivar beslagna med silver och fem förgyllda [silver*]ringar, 2 silvernålar med "labwerck" och 14 tennkannor, små och stora, 5 kittlar, små och stora, 10 grytor, 2 vackra huvudkuddar, 1/2 tunna smör, 1 tunna ost och en ny bordduk av 8 alnars längd, en mans bredd, 1 sabel och 1 hillebard.

Item av Jacob Storms ("Storm") [trol. i Hamra, Vamlingbo vore osannolikt] 4 grytor, 4 tennkannor, 9 stycken bäddkläder, 1/2 tunna ost, 5 lispund smör, 10 mark pengar, 1

silversked, 2 silverringar och annat mera silver från kvinnokläderna.

Item tagit [från] en av våra borgare vid namn Halthe Thomas, då han låg och fiskade, 1 tunna öl, 1 tunna bröd med annan proviant.

Item dessutom har de tagit i Laurens Sallmunds gård ur en kista tillhörig en köpmann från Danzig [vid namn Simon Schumacker *] ett par röda engelska byxor och jacka med grönt underfodrat, 2 girondiska ("geruntzelsche") skjortor, 2 bäddlakan, 2 kvinnodukar, 5 mark pengar.

Dessutom tagit [från] en [annan*] fiskare 2 tunnor öl.

Härom, ärbara, förståndiga och välvisa herrar, sedan desamma ondsinta och missdådarna sådant jämmerligt mord och obillig utplundring både från kyrkan och de arma människorna, [som de sedan för oss med uppräckta fingrar stående ed för oss bekänt *], [på] deras kläder, gods, [silver *], pengar och ägodelar till oförtröstlig skada och fördärv mot all kristlig vänlighet, av egen ond avsikt utövat och begånget, så tvivlar vi inte [att] ers ärbara visheter, som älskare av rätten, skall sig väl veta att hålla mot desamma mördarna och rövarna [med] allratillbörligaste straff och låta vederfaras lönen för deras arbete [och de arma människorna och eljest vad de tagit, så mycket därstädes tillstädes, låta komma åter till rätta ställena *]. Eftersom sakerna [i] aller måtto i sanning så begivit och tilldragit sig som ovanförmält, har vi till vår urkund till vittne av sanningen veterligen låtit trycka vår stads sigill härnedan i slutet av denna skrift."

Luckor i Strelows krönika: brandskattningarna 1463 och 1563

Det kan synas underligt att Strelows innehållsrika krönika, som utkom 1633, saknar varje uppgift om Elverns plundring 1536. Där saknas inte uppgift om Grevefejden, och svenskarnas plundring av några gårdar i Östergarn 1565 omnämns också.

Emellertid måste man konstatera att Strelows krönika har sina luckor, även om sådant som 1633 inte var så väldigt avlägset. Nedrivandet av S:t Hans kyrktorn 1534 eller 1535 omnämns inte heller. Uppgifterna om lübeckarnas anfall 1525 är bitvis feldaterade till 1509.

Vid en genomgång av dokument om Gotlands landsbygds historia har jag funnit uppgifter om två andra krigshändelser utöver 1536, som Strelow inte heller omnämner. Det gäller två brandskattningar. Här skall nu återges de dokument som berättar om de båda händelserna.

Den första inträffade 1463 på Fårö och utfördes av en kapare eller uteliggare från Danzig vid namn Jacob Voss. Om honom vet vi att han den 28 augusti detta år daterade ett brev "på Gotland", vare sig han nu befann sig iland, eller på ett skepp vid gotländska kusten. Han skrev då till

Lübeck, tillbakavisade anklagelser om att han skadat lybeckarna och uttalade hotelser för den händelse han skulle behandlas fientligt. Ett par veckor senare, vid mitten av september låg Voss i Haff i kamp med ordensutliggarna.^{xxxv}

Antagligen var det i augusti som brandskattningen på Fårö inträffade. Det enda dokumentet därom som är känt är ett brev den 28 september 1463 från Danzig till länsherren Olof Axelsson Tott. Staden bedyrar att överfallet på Fårö ("Faroe") och brandskattningen därav hade inte utgått från Danzig. Troligen hade det anstiftats och utförts av skeppare Voss, som uppsagt sitt borgerskap i Danzig, med två skepp från Elbing och av Jon Skalski, hövitsman på Frauenburg, med ett skepp.

Brevet är skrivet på plattyska. Det lyder i översättning: "Herr Olof Axelsson, hövitsman på Gotland. Ädle, stränge och välduktige herre, synnerligen käre herr hövitsman. Då ni har skrivit till oss att några av de våra och Elbingbornas uteliggare med tre skepp vid Fårö ("Faroe") har varit på landet och tagit och skadat det och därtill har tagit lösen av landet med en summa pengar, som de också bortförde, för att de inte avbrände det, och bett [oss] skriva till er hur ni därmed skulle förfara etc. Ädle och stränge her hövitsman, vi vet förbannat [?] att ingen av de våra har gjort sådant och velat förstöra sådan ingången fred, däri er och vår herrar konungar ogärna sådant tillät och godkände. Vi vet väl att en skeppare vid namn Voss, som sagt upp sitt borgerskap för Elbing [?] eftersom han förut skadat de tre rikena och vi inte ville godkänna hans tilltag, har utseglat från Elbing med två skepp tillsammans med herr Jon Skalsky, hövitsman på Frauenburg, med ett skepp. Om de sådant gjort eller inte kan vi inte veta. Vi har [varit?] efter honom ingen [fick] förstöra sådan ingången fred som bestod, att skada er eller [?] er herres undersåtar, och heller ingen förnärra eftersom vi befann oss i fred, och hoppas och tror [att] ni också på samma sätt inte skall låta skada vår herre konungs undersåtar, utan befordra med det bästa, som vi alltid vill göra detsamma. Daterat Danzig på Mikaelis' kväll anno etc. 63. Likadant är skrivet till konungen av Danmark."^{xxxvi}

Den andra brandskattningen inträffade jämnt hundra år senare, 1563, det första året under nordiska sjuårskriget. Nu var det svenskarna som brandskattade Gotland. Händelsen kan knappast ha varit okänd för Strelow 1633, men den var antagligen alltför pinsam för att tas med i hans krönika. Strelow vilja var att framställa gotlänningarna som goda danskar. Att berätta att gotlänningarna fallit undan för svenska påtryckningar skulle inte gagna deras rykte.

Den dåvarande lensmanden på Gotland Jens Bilde, som framgångsrikt höll Gotland för Danmark under hela sjuårskriget, berättade om händelsen i ett brev den 5 oktober 1563 till Magnus Gyldenstjerne, ståthållare i Köpenhamn, som var Danmarks starke man.^{xxxvii} Svenska flottan hade krävt brandskatt och gotlänningarna hade mot Bildes önskan förhandlat ("tingat") med svenskarna. Bilde anmärker bittert

att han alltså "förmärkt vad troskap av bönderna är att förmoda". Här har vi ett exempel på ett fenomen som skymtar fram flera gånger under Gotlands danska tid: de danska myndigheternas misstanke om att gotlänningarna inte var lojala utan hellre ville tillbaka under svenskt styre. Det finns liknande exempel på 1490-talet och 1540-talet.^{xxxviii}

Avsnittet i Bildes brev lyder som följer: "Kierre her Monns, war thenn swennsche flaade her wnder lanndit, och skickte ijt breff ij lanndt, huilchet her ligger indelagt enn copie ther aff, tha imodt min wilie och beffaling tingede almuen met them, oc loffwede them brandtschat, ther thi samme brandtschat tiil sammen fiich, fiich ieg ther raadt tiil, att ieg fiich thet paa slottit, och kom then gang fraa lanndit, lanndit wden drebbelig schade, huor wdaff ieg haffer formergkt huadt troschaff aff bönderne ere at formode".^{xxxix}

Tack vare Bildes avskrift kan vi få reda på lydelsen av den proklamation till gotlänningarna ("guoede mænd" på "Gullandt"), som avgavs av den svenska flottan den 30 augusti 1563. Amiral Jacob Bagge och de andra befälhavarna fanns ombord på svenska flottan som låg vid Karlsö. Gotlänningarna uppmanades att före morgon middag sända sex eller åtta män till svenskarna att förhandla om proviantering och annan nödtorft, annars skulle svenskarna uppträda som mot fiender och hemsöka landet med rov, mord och brand.

Avskriften lyder som följer: "Hiillsse tiilfforende etc. Kierre guoede mænd, oss tuiffler inntiidt thett ether jw nogsamptt wiitherliigt er hur thenn stormegtiighe högborne förste och herre her Frederiick, Danmarcks, Norgiis och Wendiis etc konning, hertug wdj Slesuig, Holstenn, Stormarenn oc Dijttmerschenn, greffue tiil Oldenburg oc Delmenhorst, haffuer fiirmutligenn ladiith thaste och angriibe baade tiil lanndth och wanndtt denn stormegtiige högborne förste och herre, her Eriick thenn förthennde, mett Gudtz naadhe, Sueriiges, Gottiis oc Wendens konning, wor aller naadiigste herre, etc. Ther dog hannß Konn:ge Ma:tt aff konngenn tiil Danmarck siig iche sadannt formodett haffde etc. Derffore haffer högbe:te Konn:ge Ma:tt tiil Sueriige etc wor aller naadigste herre nödgats wttskiiche oss emod Kon:ge werdhe tiil Danmarcks lanndth och wndersotther, och them wdj liighe made fiienthligenn baade tiil wanndt oc lanndt anthaste och hiemsöcke, beffaliid etc. Oc effther wij nu ere komne hiidt for hans Maiit:tt lanndt Gullandt, wdj thenn achtt och mening som for berörth er, ther fore er wor wille och begiering att ij forschicke tiil oss sex, aatthe eller flere gode mennd, the med oss forhandle kunde om prouiantzer oc andre nödtörffther, huad mand behöffuer. Oc schule the samme, som mett oss handdle wiille, haffue her med enn frij, secker oc christeliige leydhe, badhe tiil och fraa oss ijgenn, etc. Menn ther ij thette iche inndrinne wille, skulle ij tha thett iche forundre, att wij wiille hiemsöcke ether mett roff, mord oc brand, etc, oc ellist stille oss emod ether, saa som thenn

ene fiendhe pleger att skulle siig emod then andre, ther ij fuldkomliigenn haffue ether retthe, etc. Oc lader oss faa suar indenn morgenn middag, saa framith wij iche bliiffue forursakede att giöre anndett tiil sackenn etc.

Datum Karsöoe thenn 30 dag augustij anno 1563. Jacop Bagge amerall. Her Arffuidt Trole wnder ameral. Her Knudt Knudßenn riiddere. Her Niels Karßonn [riiddere]. Johann Perssonn. Niels Rynning. Hans Kyle. Peder Axelssenn met flere guoede mendt som her forsamlett ære etc."

Sammanfattning

Artikeln handlar om Gotlandskyrkorna, Grevefejden och nyupptäckta dokument om krigshändelser på Gotland 1463, 1536 och 1563. Dokumenten som berättar om detta finns i stadsarkiven i Tallinn och Gdansk och i Rigsarkivet i Köpenhamn.

S:t Hans kyrka skulle kanske ha blivit stadskyrka i Visby, men av okänd anledning blev det istället den nuvarande domkyrkan S:ta Maria. Uppenbarligen blev S:t Hans' kyrktorn rivet 1534 eller 1535 i samband med Grevefejden i Danmark. Den danske lensmanden på Gotland Henrik Rosenkrantz skrev i ett brev att han fruktade att en fiende skulle kunna hissa upp kanoner i kyrktornet och därifrån beskjuta Visborgs slott. Hade de belägrande lübeckarna gjort det 1525 hade de kanske kunnat inta slottet. Nu var det åter risk att Gotland skulle invaderas av lübeckarna; de stödde Grevens sida i danska inbördeskriget och Rosenkrantz stödde den andra sidan.

Kapellet på S:t Olofsholm omnämns under medeltiden sista gången 1376, och har tidigare trots ha blivit ödelagt under senmedeltiden. Nu visar nyupptäckta dokument att kapellet användes ännu 1536. Då plundrades kapellet av en den mecklenburgske kaparen Joachim von Elvern på skeppet Feuerblassen, som stödde Grevens sida i det danska inbördeskriget. Elverns tillfångatogs i Reval, men en del av hans besättning kom undan till Danzig. Deras vidare öden är okända.

De plundrade också fyra bondgårdar på östra Gotland, där det stulna bestod i många lyxföremål, tenn, silver, silverbesatta kläder och många textilier tillverkade i England och i Leiden, Deventer, Amsterdam och Naarden. Den bild vi får av Gotlands landsbygd 1536 är en bild av välmåga. Landsbygden hade också kontakter med omvärlden. I en av de fyra gårdarna förvarades en kista tillhörig köpmannen Simon Schumacker från Danzig.

En brandskattning utfördes 1463 på Fårö av en kapare eller uteliggare från Danzig vid namn Jacob Voss. Staden Danzig bedyrade att Voss inte längre var borgare i Danzig. Han hade antagligen utfört brandskattningen med två skepp från Elbing

och tillsammans med Jon Skalski, hövitsman på Frauenburg, med ett skepp. De hade "tagit lösen av landet [Fårö] med en summa pengar, som de också bortförde".

Svenskarna brandskattade Gotland 1563, det första året under nordiska sjuårskriget. Svenska flottan låg vid Karlsöarna och krävde att gotlänningarna skulle sända representanter ut till flottan samt ge dem proviant. "Mot min befallning förhandlade allmogen med dem och lovade dem brandskatt", rapporterade Gotlands danske lensmand.

I Strelows gotländska krönika 1633 omnämns inte krigshändelserna 1463, 1536 och 1563. De har hittills varit okända i gotländsk historieskrivning.

Förkortningar

AGLEC Archiv für die Geschichte Liv-, Est- und Curlands (se Litteratur).

DRARigsarkivet i Köpenhamn

Rev RRevaler Regesten (se Litteratur).

ViLALandsarkivet i Visby

Litteratur och tryckta källor

Archiv für die Geschichte Liv-, Est- und Curlands.

Folge 3, Bd 4: Gotthard von Hansen (utg) Regesten aus zwei Missivbüchern des XVI. Jahrhunderts im Revaler Stadtarchiv (1514-68), Reval 1895.

Büttner, Johan Henrico, 1704. Genealogiæ Oder Stam- und Geschlecht-Register Der vornehmsten Lüneburgischen Adelichen Patricien-Geschlechter. Lüneburg.

Danske Magasin række 3 bd 3 1851.

Hammarhjelm, Bengt, 1993-95. Gotländsk krigshistoria, del I-VIII. Visby.

Hansisches Urkundenbuch, Bd. 9.

Heise, A, 1882. Familjen Rosenkrantz's historie II. Köpenhamn.

Ingesman, Per, 1995. Övervågning og straf på ærkesædets gods ved middelalderens slutning. I: Bol og by, Landbohistorisk tidskrift nr 1 s 8ff.

Johansson, Anders, 1996. Plundring på S:t Olofsholm 1536, krigsbrand på Furillen ca 1612. Tre legender kan ge kompletterande information. I: Sokenmagasinet Haimdagar nr 2/96 (ex. i Avskriftssamlingen, ViLA).

Lundberg, Erik B., 1950. Visborgs slott. I: Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademiens handlingar Antikvariska studier IV s 223ff.

Pernler, S-E, 1978. S:t Olavs kapell i Akergarn. I: De hundra kyrkornas ö s 24ff.

-, 1995. S:t Olofs kapell inte kvar som "levande helgedom". I: Gotlands Tidningar 1995-08-23. (Debatt med Siltberg 1995a.)

Poulsen, Bjørn, 1994. Land og by i senmiddelalderen. I: Ingesman, Per, & Jensen, Jens Villiam (red.), Danmark i senmiddelalderen, Aarhus, s 196ff.

Privilegier, Resolutioner och Förordningar för Sveriges städer 2 1932.

Rannsakingar efter antikviteter II, 1969. Red.: C I Ståhle. KVHAA. Uppsala.

Revaler Regesten, utg. av Roland Seeberg-Elverfeldt, Bd 2 Beziehungen niederländischer und skandinavischer Städte zu Reval in den Jahren 1500-1795. Göttingen 1969.

Scriptores rerum Prussicarum, Bd. 4.

Siltberg, Tryggve, 1995a. Gotlandskyrkorna och grevefejden under 1530-talet (1). Grevens sjörövare plundrade på Gotland (2). S:t Olofs kapell levde kvar men plundrades (3). I: Gotlands Tidningar 1995-08-12, 14 och 15, jfr 08-23 och 24.

- 1995b. Gotlänningarna och den danska överheten på 1540-talet [publicering av översättning av fogden Johannes von Dumstorps svarskrift omkr. 1545]. I: Gotländskt Arkiv 1995 s 83-108.

Simson, Paul (utg.), 1913. Inventare Hansischer Archive 3 Danziger Inventar [1531-1591]. München/Leipzig 1913.

Stenstrup, Joh., m.fl., 1901-05. Danmarks riges historie.

Strelow, Hans Nielssön, 1633. Cronica Guthilandorum. Köpenhman. Faksimil Visby 1978.

Svahnström, Gunnar, 1978. Visby Domkyrka. Sveriges Kyrkor. Stockholm.

Swanström, Erik, 1987. "Allhelgonakyrkan", S:t Pers och S:t Hans kyrkor i Visby. I: Arkeologi i Sverige 1985. RAÄ rapport 1987:1. Stockholm.

Westling, G. O. Fr., 1879. Det nordiska sjuårskrigets historia. U. o.

Yrwing, Hugo, 1978. Gotlands medeltid. Visby.

Noter

i. Lundberg 1950 s 274.

ii. Pappersbrev Anders Bentsen Billes privatarkiv, DRA. Kopia: film S 2420, DRA; Avskriftssamlingen 223, ViLA. Tryckt (med vissa utelämnanden) Heise II 1882 andra delen nr 113 s 141ff, jfr första delen s 267.

iii. Hammarhjelm 1993-95 s 105.

iv. Två pergamentsbrev benämnda Gulland 20b resp. 20a, Kongehusets og Rigens arkiv, D13, DRA. Kopia: film AB 23 och Avskriftssaml. 144:6 s 98-100, 101-103, ViLA.

v. Arild Huitfeldt 1595-1603 1 uppl. och 1650-52 2 uppl. s

1449f uppger att det var 1 skepp, och Strelow 1633 s 263 uppger detsamma (Strelow hämtar ofta sina uppgifter från Huitfeldt). Enligt flottbefälhavarens Peder Skrams hustrus berättelse var det 5 skepp (Heise 1882 s 270, Stenstrup 1901-05 3:1 s 373).

vi. Stenstrup 1901-05 3:1 s 378ff.

vii. Utdrag ur Else Rosenkrantz' brev till hennes bror Christoffer Rosenkrantz, refererat i Danske Magasin r 1 bd 6 s 265. I utdraget tillfogas att Clara Bille "var tilforn deris sl. broders hr Henrik Rosenkrantzis festemøe, som bleff død aff sin hestes spring paa Gulland, der hand vilde undfanget hende." Uppgiften att Henrik Rosenkrantz, då han blev dödligt skadad, var utriden för att möta sin fästmö finns första gången hos Lyskander i början av 1600-talet, men saknas hos Strelow 1632. (Heise 1882 s 273.)

viii. Pergamentsbrev i Kongehusets og rigets arkiv C 5, DRA. Kopia i Avskriftssaml. 144:4 s 460-463, ViLA.

ix. Lensregnskaber indtil 1559 pk. 9 (gl. pk. 15 nr. 25), DRA. Kopia i Avskriftssaml. 144:11 s 19ff, ViLA.

x. Svahnström muntligt, Swanström 1987 s 48.

xi. Svahnström 1978 s 13.

xii. Rosenkrantz' brev 1536-06-09. Original i 300, 53/1036 (tidigare 53, 981), stadsarkivet i Gdansk. Tryck: omnämnt i Simson nr 900. Kopia: film A 150 och Avskriftssaml. A 144:10 s 32-36.

xiii. Diplomatarium Suecanum (Svenskt diplomatarium) [till 1400] bd 7 nr 6324 (citatet översatt från latinet av Gösta Hedegård). Jfr Pernler 1978.

xiv. Rannsakingar efter antikviteter II s 324.

xv. Danske Magasin r 3 bd 3 s 113-117.

xvi. Danske Magasin r 3 bd 3 s 123f.

xvii. Danske Magasin r 3 bd 3 s 124-131.

xviii. Privilegier, Resolutioner och Förordningar för Sveriges städer (PRF) 2 1932 nr 472, där Strelows text "seile" inte har observerats.

xix. Yrwings tolkning (1978 s 148) är orimlig. Om det i Visby stads numera försvunna exemplar av brevet istället för "sselge" har stått "seile", vilket anges av Strelow 1633 s 270, så måste det på 1500-talet ha tolkats som att seglationen var begränsad till respektive ting, inte att man

var förbjuden att lämna Gotland. Yrwing har inte beaktat PRF (se föreg. not.

xx. Poulsen 1994 s 208f, Ingesman 1995 s 28ff.

xxi. Revals brev 1536-08-03 till hertig Albrekts av Mecklenburg efterlämnade befallningsmän. Original: BB 43 Visby f 317f, stadsarkivet i Tallinn. Tryck: omnämnd i Rev R 2 nr 292 anm. Kopia: Avskriftssaml. 144:1 s 145-148, ViLA. Jfr brevboksanteckning 1536-08-03 i Revals brevbok 1536-68 nr 14, som är tryckt i AGLEC 3.4 s 95 (tysk översättning).

xxii. Rosenkrantz' brev 1536-06-09, se ovan.

xxiii. Rosenkrantz' brev 1536-06-09, se ovan.

xxiv. Utöver breven som nämns i andra noter finns följande:

Revals brev 1536-06-09 till Rosenkrantz. Original: Revals brevbok 1536-68 nr 12, stadsarkivet i Tallinn. Tryck: tryckt i AGLEC 3.4 s 95 (tysk översättning).

Danzigs brev 1536-06-30 till Rosenkrantz. Original: 300, 27/14 (tidigare Miss. 14) f 177-178, stadsarkivet i Gdansk. Tryck: omnämnt i Simson nr 913. Kopia: film A 150 och Avskriftssaml. 144:10 s 37-39.

Rosenkrantz' brev 1536-06-30 till Reval. Original: BB 43a f 331-334, stadsarkivet i Tallinn. Tryck: regest i Rev R 2 nr 290. Kopia: Avskriftssaml. 144:1 s 129-134, 161, ViLA.

Revals brev 1536-07-21 till Rosenkrantz. Original: BB 43 Visby f 335, 338, stadsarkivet i Tallinn. Tryck: omnämnt i Rev R 2 nr 290 anm. Kopia: Avskriftssaml. 144:1 s 162-165, ViLA. Även som brevboksanteckning 1536-07-21 i Revals brevbok 1536-68 nr 13, stadsarkivet i Tallinn StA, tryckt i AGLEC 3.4 s 95 (tysk översättning).

Rosenkrantz' brev 1536-08-06 till Reval. Original: BB 43a Visby f 327-330, stadsarkivet i Tallinn. Tryck: ref i Rev R 2 nr 292. Kopia: Avskriftssaml. 144:1 s 121-128, ViLA.

Rosenkrantz' brev 1537-02-27 till Danzig. Original: 300, 53/1036 s 93-96 (tidigare: 53, 981), stadsarkivet i Gdansk. Tryck: omnämnt i Simson nr 1001. Kopia: film A 150 och Avskriftssaml. 144:10 s 43-47, ViLA.

Danzigs brev 1537-05-05 till Rosenkrantz. Original: Miss. 15 f 58-59, stadsarkivet i Gdansk. Tryck: omnämnt i Simson nr 1026. Kopia: Avskriftssaml. 144:10 s 155-157.

xxv. Brevboksanteckning 1536-08-03 i Revals brevbok 1536-68 nr 14, stadsarkivet i Tallinn. Tryck: tryckt i AGLEC 3.4 s 95 (tysk översättning).

xxvi. Rosenkrantz' brev 1536-08-06 till Reval. Original: BB 43a Visby f 327-330. Tryck: ref i Rev R 2 nr 292. Kopia: Avskriftssaml. 144:1 s 121-128, ViLA.

xxvii. Revals brev 1537-05-03 till Rosenkrantz. Original: Revals brevbok 1536-68 nr 24. Tryck: tryckt i AGLEC 3.4 s 98

(tysk översättning).

xxviii. Joachim von Elverns släktförhållanden är för närvarande okända. I Lüneburg fanns sedan 1200-talets slut en släkt Elvern, som bl. a. innehöll borgmästare och rådmän (se Büttner 1704).

xxix. Johansson 1996.

xxx. Johansson 1996.

xxxi. Sägner är för närvarande kända i tre versioner. De två första finns i ett maskinskrivet kortregister över gotländska ortnamn (mikrofilmrulle nr 3, ViLA; jag tackar Anders Johansson för upplysning om denna källa). Den första versionen är signerad H. Gustavson 1932 och lyder: "Korshaid, hedmark V. om Maistarmyr i Hellvi s:n ... Där har enl. sägner stått ett kors, som rests till minne av en flicka som blivit ihjälriden av en ägare till S:t Olofsholm." Den andra versionen är signerad Ingemar Olsson 1956 och lyder: "Korshaid, en hedmark vid vägen Hide - S:t Olofsholm, intill Hide stenbrott ... En 80-årig meddelare talade om för Franzén att hans mormor hade talat om, att ännu på 1800-talet stod där kvar ett halvt träkors. Där hade en flicka på 1600-talet blivit ihjälriden av en ryttare, som var på väg från S:t Olofsholm till Slite. Flickan var dotterdotter till en gammal krigare, en krympling på två kryckor, som bodde där vid Hide." Den tredje versionen har refererats av Anders Johansson 1996, efter en uppteckning han sett, gjord vid mitten av 1900-talet av hembygdsforskaren Carl Franzén i Hellvi, som berättar "helt kort att en plats på vägen Hide - S:t Olofsholm tidigare kallats Korshaid, och att där stått ett kors till åminnelse av hur en flicka blivit ihjälriden av någon patron." Johansson tillägger i ett brev 1996-10-29 till Siltberg: "Enl anteckningar hos Carl Franzén skulle ryttaren ha varit ägare t S:t Olofsholm och flickan blivit avsiktligt ihjälriden, då hon upptäckt ett otillbörligt förhållande mellan denna patron och hennes mor, som arbetade hos denne. Detta torde emellertid vara förklaringslegender från 1800t."

xxxii. Lärbro akt 3 (äga 10q), Lantmäteriet i Visby.

xxxiii. Sambandet mellan Hide kalkugn och Liffride gård kan bero på att båda på 1670-talet ägdes av biskop Brodinus; båda uppbjöds samtidigt men var för sig 1674 av Brodinus (Anders Johansson i brev 1996-10-29 till förf.) Det är oklart om skogsområdet 1674 räknades till Liffride eller Hide kalkugn.

xxxiv. Originalen finns i BB 43a Gotland f 336f, stadsarkivet i Tallinn, resp. 300, 53/1036 s 97-99 (tidigare: 53, 981), stadsarkivet i Gdansk. De finns omnämnda i tryck i Rev R 2 nr 291 resp. Simson 928. Kopior av dokumenten finns i Avskriftssaml. 144:1 s 135-137 resp. 144:10 s 40-42, ViLA.

xxxv. Hansisches Urkundenbuch, Bd. 9 nr 17 m fl, Scriptores rerum Prussicarum 4 s 604.

xxxvi. Original: 300.27 Missive Nr 6 f 491, stadsarkivet i Gdansk. Tryck: regest i Ericsson nr 226. Kopia: film A 150 och Avskriftssaml. A 144:10 s 14, ViLA.

xxxvii. Brevet och brandskattningen omnämns kortfattat av Westling 1879 s 45.

xxxviii. Siltberg 1995b.

xxxix. Original: Magnus Gyldenstiernes privatarkiv IIBa, DRA. Kopia: film S 2448, DRA; Avskriftssaml. 223, ViLA.